

Veli-Matti Peltola

**Vuoden 2008 finanssikriisi ja globaali finanssiarkkitehtuuri -
Markkinafundamentalismin loppu?**

Veli-Matti Peltola, 72470

Veli-Matti.Peltola@uta.fi

28.4.2009

Kansainvälisen politiikan Pro gradu -tutkielma

Ohjaaja: Tuomas Forsberg

Tampereen yliopisto
Politiikan tutkimuksen laitos
PELTOLA, VELI-MATTI: Vuoden 2008 finanssikriisi ja globaali finanssiarkkitehtuuri –
Markkinafundamentalismin loppu?
Pro gradu -tutkielma, 102 s.
Kansainvälinen politiikka
Huhtikuu 2009

Työni keskittyy globaaliin finanssijärjestelmään, joka joutui vuoden 2008 finanssikriisin seurauksena kovan kritiikin ja muutosvaatimusten kohteeksi. Finanssisektoria ovat varjostaneet toistuvat epävakaudet, ja viimeisintä kriisiä pidettiin lopullisena merkinä siitä, että markkinafundamentalismin tie on nyt kuljettu loppuun.

Finanssijärjestelmää on 1960-luvulta lähtien leimannut uusliberalistinen kehitys, jota on kuvastanut finanssivirtojen valtava kasvu ja globalisoituminen, poliittisen sääntelyn purkaminen ja luottamus markkinoiden itsesääntelyyn sekä heikko kansainvälinen valvonta-arkkitehtuuri. Työssäni lähdän tutkimaan mahdollista muutosta tähän talouspoliittiseen asetelmaan, ja tutkimuskysymykseni muodostuu seuraavanlaiseksi: muuttuuko markkinafundamentalistinen finanssijärjestelmä finanssikriisin seurauksena, eli päättyykö tähänastinen usko globaalien sääntelemättömien markkinoiden toimivuuteen ja vakauteen poliittisen sääntelyn lisääntymisen kautta?

Teoreettisessa osiossani paneudun finanssijärjestelmää koskevaan keskusteluun, ja mukailen muun muassa Harvey'n, Faircloughin ja Stiglitzin näkemystä uusliberalismin hegemonisesta asemasta taloudellisten kysymysten ymmärtämisessä ja ongelmien ratkaisussa. Tarkastelen uusliberalistisen ajattelun perustoja, ja käyn läpi uusliberalistisen kehityksen muovaamien finanssimarkkinoiden luonteen sekä valvonta-arkkitehtuurin, jonka avulla finanssijärjestelmää on säännelty. Tämän jälkeen perehdyn valvontajärjestelmän riittävydestä ja muutosmahdollisuuksista käytyyn keskusteluun.

Tutkimukseni varsinainen analyysiosuus jakautuu kahteen osaan. Ensimmäisessä osuudessa tarkastelen diskurssianalyysin lähtökohdista neljän poliittisen johtajan, Barack Obaman, Gordon Brownin, Angela Merkelin ja Nicholas Sarkozyn finanssikriisiin liittyviä puheita. Niiden kautta pyrin analysoimaan finanssikriisin mahdollisesti aikaansaamaa diskursiivista muutosta, joka toimisi poliittisena pohjustuksena järjestelmän kaipaamille uudistuksille. Analyysini toisessa osuudessa tarkastelen kahta mielestäni tärkeintä kriisin jälkeen esitettyä toimenpideohjelmää: Yhdysvaltojen finanssimarkkinoiden sääntelyohjelmaa sekä Lontoon G20-kokouksen kommunikkeaa.

Diskurssien osalta muutokset puheissa olivat hyvin vahvoja. Sääntelystä vapautettu finanssijärjestelmä tuomittiin kaikkien toimesta, ja muutos kohti uudenlaista markkina-ajattelua ja tiukempaa sääntelyä nähtiin täysin pakollisena. Tarkasteleman puhujat pyrkivät esittämillään uudistuksilla paitsi konkreettisesti lisäämään finanssitoimijoiden ja -instrumenttien valvontaa, myös muuttamaan markkinoilla vallinnutta liiallisen riskinoton ja vastuuttomuuden ilmapiiriä. Myös toimenpideohjelmissa esitetyt muutokset olivat erittäin merkittäviä, joskin vielä osittain vajavaisia konkreettisten suunnitelmien osalta. Markkinafundamentalismin aika näyttää tulleen päätökseen, ja globaali valvonta-arkkitehtuuri halutaan päivittää 2000-luvun vaatimusten mukaiseksi.

Asiasanat:

finanssikriisi, finanssiarkkitehtuuri, finanssijärjestelmä, poliittinen sääntely, uusliberalismi, Obama, Merkel, Sarkozy, Brown

Sisällys

1. Johdanto.....	2
1.1. Tutkimuskysymys	2
1.2. Tutkimusasetelma ja työhypoteesi	3
2. Tutkimuksen taustaa	6
2.1. Finanssijärjestelmän tutkimuksen ja kriittisen keskustelun tähänastinen puutteellisuus.....	6
2.2. Vuoden 2008 kriisin synnyttämä tarve ja poliittinen ikkuna finanssijärjestelmän muuttamiseen	9
3. Teoreettisena viitekehyksenä keskustelu uusliberalismin muovaamasta finanssijärjestelmästä	11
3.1. Uusliberalismin nousu hallitsevaksi ideologiaksi	11
3.2. Millaiset ovat globalisoituneet finanssimarkkinat?.....	19
3.3. Offshore-talouden nousu merkittäväksi osaksi finanssijärjestelmää	24
3.4. Nykyinen finanssivalvonnan arkkitehtuuri	27
3.5. Yhteenvedo finanssijärjestelmän nykymuodosta	35
4. Keskustelua valvontajärjestelmän riittävydestä	36
4.1. Aasian finanssikriisi ja huoli järjestelmän kestävydestä.....	36
4.2. Ajastaan jäljessä oleva valvonta-arkkitehtuuri	38
4.3. Minkälaisia uudistuksia on esitetty?	40
4.4. Vallasta ja sääntelyn lisäämisen mahdollisuudesta.....	45
4.5. Yhteenvedo valvontajärjestelmää koskevasta keskustelusta	49
5. Metodisena lähtökohtana diskurssianalyysi.....	50
5.1. Puheaktien tutkimisen lähtökohdat	51
5.2. Diskurssianalyysi	52
5.3. Kriittisen diskurssianalyysin erityispiirteet.....	55
5.4. Hegemoninen uusliberalistinen diskurssi.....	56
5.5. Finanssikriisin jälkeisten toimenpiteiden tarkastelu	61
6. Aineistoanalyysi.....	62
6.1. Barack Obama ja laajalle levinnyt vastuuttomuus	62
6.2. Gordon Brown ja uusi globaali finanssijärjestys	67
6.3. Nicholas Sarkozy ja yhden globalisaation aikakauden loppu	72
6.4. Angela Merkel ja sosiaalinen markkinatalous	78
6.5. Diskurssien vertailua: kohti tulevaisuuden finanssijärjestelmää	83
7. Finanssikriisin jälkeiset sääntelyuudistusesitykset	86
7.1. Yhdysvaltain valtiovarainministeriön esittämä uudistusohjelma	86
7.2. Huhtikuu 2009 ja Lontoon G20-tapaaminen	88
8. Johtopäätökset.....	93
Lähteet.....	96

1. Johdanto

Finanssikriisi otti vallan uutisoinnissa loppuvuodesta 2008. Yhdysvalloista alkunsa saanut talouden epävarmuus laajeni yllättävän nopeasti ja voimakkaasti globaaliksi taloustaantumaksi, joka huolestutti niin kansalaiset, päättäjät kuin taloudelliset tahotkin. Kriisin tiimoilta käytiin kiihkeää julkista keskustelua, jossa pohdittiin siihen johtaneita syitä ja taantumien seurauksia kansalliselle ja globaalille talouskehitykselle. Näkymät olivat synkkiä, mutta keskustelu ei pyörinyt ainoastaan sen ympärillä, miten vahingot saataisiin korjattua. Esille nousi myös kysymyksiä koko uusliberaalin talousjärjestelmän tulevaisuudesta. Kun esimerkiksi finanssijournalismin kenties tunnetuin nimi, Martin Wolf, julistaa Financial Timesissa, että globaali vapaa markkinakapitalismi on kuollut, jotain merkittävää täytyy olla tekeillä¹.

Erityisesti finanssijärjestelmää on 1960-luvulta lähtien leimannut uusliberalistinen kehitys, jonka seurauksena finanssivirrat on suurimmilta osin vapautettu paitsi kansallisista rajoista, myös poliittisesta sääntelystä. Tämän muun muassa reaganismiksi ja markkinafundamentalismiksi kutsutun kehityksen seurauksena finanssimarkkinat ovat paitsi kasvaneet valtavasti kooltaan, myös muuttuneet huomattavasti aiempaa epävakammiksi. Heikko poliittinen sääntely erityisesti kansainvälisellä tasolla on ollut omiaan lisäämään markkinoilla esiintyviä häiriöitä. Monet näkevätkin syyt kriisiin uusliberalistisen finanssijärjestelmän perusominaisuuksissa, ja sekä poliittiselta että kansalaisyhteiskunnan tahoilta on esitetty vaatimuksia sääntelyjärjestelmän muuttamisesta. Monien mielestä vapaiden finanssimarkkinoiden tie on nyt kuljettu loppuun. Tähän problematiikkaan myös minä aion pro gradu-tutkielmassani pureutua. Elämmekö todella murroskautta globaalien finanssimarkkinajärjestelmän kannalta? Ajankohta ei voisi olla otollisempi talouspoliittisten painotusten tarkastelulle.

1.1. Tutkimuskysymys

Työni keskittyy siis uusliberalistisen kehityksen muovaamaan finanssijärjestelmään, jota kuvastavat finanssivirtojen valtava kasvu ja globalisoituminen, luottamus markkinoiden itsesääntelyyn sekä heikko kansainvälinen valvonta-arkkitehtuuri. Markkinailmapiiriä on viime vuosikymmenten ajan määrittänyt uusliberalistinen hegemonia, jonka kehityksessä finanssitoimijat on suurelta osin vapautettu voitontekoon poliittisesta sääntelystä. Ja juuri tämän vakiintuneen politiikan ja talouden suhteen uudelleenmäärittelyssä piilee avain kehityssuunnan muuttamiseen. Lähden tutkimaan

---

¹ Wolf 25.3.2008.

muutoksen mahdollista toteutumista aineistoni kautta, ja tutkimuskysymyksen muodostuu seuraavanlaiseksi: muuttuuko markkinafundamentalistinen finanssijärjestelmä finanssikriisin seurauksena, eli päättyykö tähänastinen usko globaalien sääntelemättömien markkinoiden toimivuuteen ja vakauteen poliittisen sääntelyn lisääntymisen kautta? Onko finanssimarkkinoille muodostumassa uusi, post-Washingtonin konsensus², ja jos on, niin millaiseksi se muodostuu?

1.2. Tutkimusasetelma ja työhypoteesi

Työni teoreettinen viitekehys muodostuu uusliberalistista finanssijärjestelmää koskevasta keskustelusta. Luon kontekstin aineistoni analyysiin käymällä läpi uusliberalistisen kehityksen pääpiirteet ja seuraukset finanssimarkkinoiden kannalta. Tämän jälkeen tarkastelen markkinoita valvovaa arkkitehtuuria ja sen riittävydestä käytyä kriittisävyistä keskustelua. Teoreettinen osuuteni keskittyy ennen kaikkea finanssijärjestelmän vakautta ja poliittista hallintaa koskevaan problematiikkaan uusliberalistisen ajattelun toimiessa eri osioita yhdistävänä tekijänä. Teoreettisen keskustelun pohjalta pystyn syvällisemmin purkamaan ja ymmärtämään valitsemassani aineistossa esiintyviä painotuksia ja niiden taustaa. Työni kannalta keskeinen oletus on ajatus uusliberalistisesta globalisaatiosta ja erityisesti finanssijärjestelmän kehityksestä poliittisena prosessina, joka on luotu tietoisien poliittisten valintojen kautta ja on niiden kautta myös muokattavissa.

Tutkimukseni varsinainen analyysiosuus jakautuu kahteen osaan. Näkemykseni on, että jos vuosikymmeniä kestänyt kehitys, joka on vakiinnuttanut markkinafundamentalistisen ideologian keskeisimmäksi finanssijärjestelmää muokkaavaksi tekijäksi, on todella muuttamassa suuntaa ja finanssijärjestelmään on odotettavissa merkittäviä muutoksia, näkyvät muutokset varmasti ensin finanssijärjestelmää koskevissa puheissa ja niiden poliittisissa painotuksissa. Mukailen muun muassa Harveyn, Faircloughin ja Stiglitzin näkemystä uusliberalismin hegemonisesta asemasta taloudellisten kysymysten ymmärtämisessä ja ongelmien ratkaisussa. Nykyisen kriisin kaltaisten epävakauksien välttäminen tulevaisuudessa edellyttää kriitikkojen mielestä tästä kaikenkattavasta uusliberalistisesta doktriinista luopumista, ja tarkastelenkin ensin diskurssianalyysin lähtökohdista neljän tärkeän poliittisen johtajan, Barack Obaman, Gordon Brownin, Angela Merkelin ja Nicholas Sarkozyn finanssikriisiin liittyviä puheita. Niiden kautta pyrin analysoimaan finanssikriisin mahdollisesti aikaansaamaa diskursiivista muutosta, joka toimisi poliittisena pohjustuksena järjestelmän kaipaamille uudistuksille. Esimerkiksi Fairclough on esittänyt näkemyksiä globalisaatioprosessia ohjanneesta hegemonisesta uusliberalistisesta diskurssista, ja pyrin

---

² Avaan käsitettä Washingtonin konsensus työni myöhemmässä vaiheessa.

selvittämään, onko finanssikriisi muuttanut sitä poliittisten talouspuheiden kenttää, jota tämä hegemonia on viime vuosikymmenet hallinnut.

Analyysini toisessa osuudessa tarkastelen kahta mielestäni tärkeintä kriisin jälkeen esitettyä toimenpideohjelmaa: Obaman hallinnon Yhdysvalloissa esittelemää, odotettua finanssimarkkinoiden sääntelyohjelmaa sekä Lontoon G20-kokouksen kommunikkeaa, jolta toivottiin merkittäviä vastauksia globaalien finanssiarkkitehtuurin puutteisiin. Pidän käytännön toimenpiteiden tarkastelua keskeisenä tärkeänä sen takia, että sääntelystä vapautettu finanssijärjestelmä on saanut aikaisemminkin osakseen korkean tason poliittista kritiikkiä ja vaatimuksia finanssiarkkitehtuurin muutoksesta. Kuten esitän työn myöhemmässä vaiheessa, erityisesti Aasiassa vuonna 1997 puhjennut finanssikriisi nostatti runsaasti uudistusvaatimuksia finanssijärjestelmää kohtaan sekä tutkijoiden että poliitikkojen suunnalta. Sama keskustelu on kuitenkin jatkunut yhä näihin päiviin saakka vailla perustavanlaatuisia muutoksia finanssijärjestelmään.

Tämänkertaisen kriisin kohdalla hypoteesini on kuitenkin se, että merkittäviä muutoksia tullaan näkemään. Syitä tähän on kaksi: Ensinnäkin, tämänkertainen kriisi iski valtavalla voimalla paitsi Yhdysvaltojen, myös monien muiden suurimpien maiden finanssimarkkinoihin. Valtavia finanssiyrityksiä on mennyt konkurssiin epävakauttaen kokonaisia kansantalouksia, ja koko finanssisektori on ajautunut luottokriisiin. Vauhtia muutokselle antaa myös kriisin erilainen tausta: kun vielä Aasian finanssikriisin yhteydessä vuonna 1997 lännessä syytettiin Aasian maita 'tartunnan' levittämisestä varomattomien talouskäytäntöjensä kautta, lähti tämä kriisi leviämään finanssimaailman keskipisteestä, eli Yhdysvaltojen ja Euroopan markkinakeskuksista³. Tämä on omiaan lisäämään huomiota kohti finanssimarkkinoiden uusliberalistisia perusoletuksia, joiden nimeen länsimaissa on viime vuosikymmenten ajan vannottu. Ja kuten pyrin myöhemmin osoittamaan, finanssijärjestelmän muuttamisen kannalta olennaisinta on poliittinen tahto, ja edellä mainituista syistä johtuen uskon sitä löytyvän tällä kertaa aikaisempaa enemmän.

Syy kaksiosaiselle analyysille on myös siinä, että yksittäisen poliittisen johtajan tai valtion tekemät uudistukset eivät vielä yksistään riitä globaalitasolla liikkuvan ongelman ratkaisuun, vaan tarvitaan myös kollektiivisia kansainvälisiä toimenpiteitä. Uudistukset sekä kansallisen että globaalien tason valvonta-arkkitehtuuriin ovat merkityksensä johdosta luonnollisesti aikaa vieviä ja haastavia prosesseja, eikä minun työni tarkasteluväli mahdollista kaikkien kriisin aiheuttamien toimenpiteiden

---

³ Ks. esim. Gills 2008, 516.

lopullista tarkastelua. Aika on kuitenkin riittävä joidenkin otettujen askeleiden tarkasteluun, ja jo kriisin jälkeiset ensimmäiset kuusi kuukautta näyttävät näkemykseni mukaan vahvasti suuntaa tulevaisuudelle.

2. Tutkimuksen taustaa

2.1. Finanssijärjestelmän tutkimuksen ja kriittisen keskustelun tähänastinen puutteellisuus

Talouden ja politiikan suhde on ollut 1970-luvulla syntyneen kansainvälisen poliittisen taloustieteen (IPE) keskeinen kiinnostuksen kohde. Lyhyesti voisi todeta, että tutkimussuuntauksen päätavoitteena on ollut tutkia toisaalta politiikan vaikutuksia taloudellisiin järjestelmiin, ja toisaalta erityisesti taloudellisen globalisaation myötä taloudellisten tapahtumien ja toimijoiden vaikutusvaltaa suhteessa poliittisiin rakenteisiin ja toimenpiteisiin⁴. Monet IPE:n edustajat, kuten Strange ja Wood, ovat esittäneet taloudellisten instituutioiden ja markkinoiden vallan kasvaneen merkittävästi suhteessa poliittiseen päätöksentekoon viime vuosikymmenten kehityksen seurauksena⁵. IPE:n elinvoimaisuudesta kansainvälisen politiikan selittämisessä on kirjoittanut esimerkiksi Aasian vuoden 1997 talouskriisiä tutkinut Palmujoki⁶. Talouskysymykset linkittyvät yhä läheisemmin myös perinteisiin turvallisuuskysymyksiin: hyvänä osoituksena tästä on Yhdysvaltain tiedustelupalvelun vuosittainen uhka-arvio, jossa globaali talouskriisi määriteltiin Yhdysvaltain suurimmaksi turvallisuushakiksi lähitulevaisuudessa⁷. Myös minä näen taloussektorin merkittävyyden kansainvälisessä politiikassa erittäin keskeisenä, mikä selittää osaltaan tutkimuskohteeni valintaa. Työni sijoittuu yhden IPE:n keskeisen kysymyksen äärelle: millainen vapaiden markkinoiden ja poliittisen sääntelyn välisen tasapainon pitäisi olla?

Talouden globalisaation seurauksena erityisesti finanssimarkkinat ovat nousseet selvästi aiempaa merkittävämpään rooliin maailmantaloudessa. Kasvu on ollut huikaisevaa sääntelyn vapauduttua: Finanssivarat ovat arviolta kaksinkertaistuneet viimeisen kymmenen vuoden aikana, ja niiden on arvioitu yhä kaksinkertaistuvan vuosikymmenen loppuun mennessä. Samoin rajat ylittävät finanssitoimet ovat lisääntyneet kymmenen prosentin vuosivauhtia viimeiset 15 vuotta. Kyse on siis erittäin keskeisestä talouden sektorista.⁸ Kuten Peterson toteaa, poliittinen päätöksenteko, ja sitä kautta ihmisten päivittäinen elämä, on nykyään yhä enenevässä määrin riippuvaista globaalista finanssikaupasta⁹. Erityisen tuntuvasti finanssimaailman seuraukset on koettu viime

---

⁴ Erittäin kattava perusteos IPE:sta, ks. Gilpin 2001 tai Palan 2000.

⁵ Ks. esim. Strange 1996; Wood 2005.

⁶ IPE:stä ja Aasian talouskriisistä, ks. esim. Palmujoki 1999.

⁷ Intelligence community annual threat assessment 12.2.2009

⁸ Davies&Green 2008, 3–6.

⁹ Peterson 2003, 115. Esitän työn myöhemmässä vaiheessa näkemyksiä siitä, miten talous ohjaa nykyään yhä enemmän poliittista päätöksentekoa.

vuosikymmenten pankkikriiseissä, jotka ovat iskeneet kovaa paitsi teollisuusmaihin, mutta vielä tuhoisammin kehitysmaihin, joilla ei ole turvaverkkoja taantumien varalle¹⁰.

Ottaen huomioon finanssisektorin valtavasti kasvaneen koon ja merkittävyyden maailmantalouden ohjaajana onkin yllättävää, kuinka vähän sitä on aihealueena tutkittu, ja kuinka heikosti sitä ymmärretään. Kansainvälinen kauppa ja kansantaloudelliset analyysit ovat edelleen olleet taloustieteilijöiden päähuomion kohteena, ja perinteiset valta-, integraatio- ja turvallisuuskysymykset ovat pysyneet kansainvälisen politiikan tutkimuksen keskiössä. Globaalit finanssikysymykset ovat kuitenkin keränneet vasta viime vuosina enemmän tutkijoiden huomiota, johtuen varmasti suurelta osin viime vuosikymmenen taloudellisista kriiseistä, jotka ovat saaneet alkunsa nimenomaan finanssimarkkinoilta. Osasyynä vähäiseen asiantuntemukseen lienee finanssimarkkinoiden uudistunut ja vaikeaselkoinen luonne, jota käsittelen tarkemmin teoriaosuudessa. Rahavirtojen nopeutuminen on tehnyt luotettavasta raportoinnista ja tiedonsaannista huomattavasti entistä vaikeampaa. Samalla kun alan tutkijat ovat lisänneet ymmärrystä nykyjärjestelmästä, ovat finanssimarkkinat menneet monia askeleita eteenpäin uusien finanssi-instrumenttien myötä.¹¹

Mielenkiintoinen ilmiö on ollut myös se, kuinka vähän globaali finanssijärjestelmä on aikaisemmin saanut kritiikkiä ja julkista keskustelua osakseen. Globalisaatioprosessi on toki herättänyt esimerkiksi kansalaisjärjestöissä huomattavaa vastustusta, mutta kritiikin kohteeksi on joutunut lähinnä maailman kauppajärjestö WTO, jota on syytetty köyhempien maiden ahdingon ylläpitämisestä. Kansainvälisen finanssijärjestelmän osalta kritiikki on kuitenkin ollut, ainakin näihin aikoihin saakka, hajanaisempaa. Kehitysmaissa on kyllä vastustettu vahvasti uusliberalistiseen finanssijärjestelmään mukautumisen edellyttämiä rakennesopeutusohjelmia, mutta länsimaissa on satunnaisia huolenilmauksia lukuun ottamatta nähty verrattain vähän julkisia protesteja kansainvälisen finanssijärjestelmän muuttunutta luonnetta ja hallinnointia kohtaan. Yksittäiset kriisit esimerkiksi pankkisektorilla ovat nostattaneet keskustelua ja kriittistä tarkastelua, mutta kansainvälinen järjestelmällisempi analyysi on ollut erittäin vähäistä.¹²

Roberts nostaa yhdeksi syyksi vähäiseen keskusteluun sen, että finanssisektori on hallitsevissa diskursseissa ja sosiaalisissa käytännöissä erotettu politiikasta. Sitä pidetään ikään kuin muusta taloudesta irrallisena sektorina, jonka päivittäiset toimet eivät näy ihmisten arkielämässä.

---

¹⁰ Stiglitz 2004, 105.

¹¹ Näkemyksiä tästä, ks. esim. Peterson 2003.

¹² Yleisestä globalisaatiokritiikistä ja finanssikritiikin puutteesta, ks. esim. Roberts 1998, 120.

Finanssijärjestelmä on myös suurimmalle ihmisistä liian monimutkainen ymmärrettäväksi, ja sen hallinta ja valvonta on jätetty asiantuntijoille, joilla on alalla vaadittavaa spesifiä tietoa.¹³ Finanssimarkkinoiden laajuus tekee niistä kuitenkin erittäin vaikutusvaltaiset, ja samalla läpinäkymättömyytensä ja symbolisen luonteensa kautta monella tapaa arvaamattomat. Finanssimarkkinat ovat nousseet globaalissa taloudessa ohjaajan paikalle, ja siksi myös niitä koskevan tutkimuksen täytyy lisääntyä ja tarkentua.¹⁴

Myös kansainvälisten finanssivalvonnan instituutioiden merkitys on kasvanut erittäin suureksi markkinoiden globalisaation seurauksena, mutta silti niiden työ on edelleen ollut hämärän peitossa ja niiden toiminnalta on puuttunut laajapohjainen legitimitetti. Valvonta-arkkitehtuuriin liittyvän salailun ja epädemokraattisen valtarakenteen huomioonottaen on hämmästyttävää, kuinka vähän siitä on julkisesti keskusteltu¹⁵. Tärkeimpien instituutioiden työ on pysynyt vieraana ihmisille: kuinka monelle kansalaiselle esimerkiksi pankkisektorin tärkeä yhteistyöelin Baselin komitea on tuttu? Tunnetuista organisaatioista IMF on saanut runsaasti huomiota osakseen koskien edellä mainittuja velkajärjestelyjä ja kehitysmaiden rakennesopeutusohjelmia, mutta organisaation finanssivalvojan roolista suhteessa teollisuusmaihin on keskusteltu huomattavasti vähemmän¹⁶. Hyvänä osoituksena valvontakentän huonosta tuntemuksesta voidaan pitää sitä, että ensimmäinen finanssisääntelysektoria kokonaisuutena käsittelevä teos ilmestyi vasta vuonna 2008¹⁷. Kuten Anderssonkin toteaa, nykyisessä finanssijärjestelmässä hallintaan liittyvät kysymykset ja ongelmat ovat äärimmäisen tärkeitä¹⁸. Pitäisikö finanssimarkkinoita kontrolloida, ja kenen toimesta? Näitä kysymyksiä aion omalta osaltani pyrkiä työssäni avaamaan.

Finanssijärjestelmää koskeva kansainvälispoliittinen tutkimus on siis ollut vähäistä, ja tämä seikka yhdistettynä markkinoiden kasvaneeseen rooliin on luonut tarpeen finanssijärjestelmää koskevien poliittisten näkemysten tarkastelulle. Finanssivalvontaan keskittyvä tutkimus ei ole mielestäni riittävästi ulottunut poliittisen piiriin, eikä sääntelyjärjestelmän rakenteen taustalla vaikuttavien perusoletusten kestävyyttä ole uusliberalistisen talousajattelun valtakaudella riittävästi tutkittu. Työni pyrkiikin tuomaan lisää aineksia finanssijärjestelmästä käytävään keskusteluun, ja erityisesti poliittisten johtajien näkemysten perusteellinen analyysi yhdistettynä nykyistä finanssiarkkitehtuuria konkreettisesti esittelevään teoriaosuuteeni avaa mahdollisuuksia keskustelun avaamiseen entistä laajemmalle yleisölle.

---

¹³ Roberts 1998, 129.

¹⁴ Peterson 2003, 114.

¹⁵ Ks. esim. Roberts 1998.

¹⁶ Ks. esim. Andersson 2006, 2.

¹⁷ Davies & Green 2008.

¹⁸ Andersson 2006, 2.

2.2. Vuoden 2008 kriisin synnyttämä tarve ja poliittinen ikkuna finanssijärjestelmän muuttamiseen

“We are in the throes of what is almost certainly the most serious economic and financial crisis of our lifetimes. [...] There is a need for urgent action. The policy response needs to be decisive. It needs to be global. The stakes could not be higher.”¹⁹

Nämä kansainvälisen taloudellisen tutkimuskeskuksen finanssikriisiä koskevan raportin sanat kuvastavat hyvin sitä vakavuutta, jolla finanssikriisiin on maailmalla suhtauduttu. Reaktiot ovat ymmärrettäviä ottaen huomioon kriisin todella merkittävät seuraukset: talouden taantuma on levinnyt kaikkialle, pankki- ja investointisektorilla on koettu kokonaisia kansantalouksia heilauttaneita valtavia konkurssseja, useat pankit on jouduttu kansallistamaan finanssisektorin pelastamiseksi, osakekurssit ovat romahtaneet, finanssitalojen epäluottamus on johtanut lainanannon tyrehtymiseen, yritys toisensa jälkeen on ilmoittanut suurirtisanomisista ja viennin tyrehtyminen on pakottanut valtiot velanottoon²⁰. Tilanteen helpottamiseksi kansainväliset organisaatiot, kuten Euroopan unioni, ovat synnyttäneet valtavia elvytyspatteja²¹. Finanssikriisi on kouriintuntuva osoitus siitä, että maailmantalouden ongelmia ei voi enää paeta oman maan rajojen sisäpuolelle²².

Kriisi on synnyttänyt vaatimuksia paitsi nopeasta poliittisesta väliintulosta pankkisektorin pelastamiseksi ja laskusuhdanteen tasoittamiseksi, myös koko finanssijärjestelmän muuttamisesta. Useat kriitikot ovat pitäneet viimeisintä romahdusta osoituksena siitä, että sääntelyn ja tiukemman valvonnan on aika palata finanssimarkkinoille²³. Kritiikki ei myöskään rajoitu pelkkiin jo aiemmin tunnettuihin uusliberalismin kriitikoihin. Esimerkiksi Henry Paulson, joka on tullut tunnetuksi muun muassa George W. Bushin valtiovarainministerinä ja yhden maailman suurimman liikepankin Goldman Sachsin toimitusjohtajana, pitää kriisiä osoituksena siitä, että finanssijärjestelmää täytyy muuttaa ja sen toimijoiden valvontaa lisätä²⁴.

Näen, että finanssijärjestelmän muuttamiselle on nyt olemassa niin sanottu poliittinen ikkuna (policy window), jota monet tutkijat ovat pitäneet yhtenä edellytyksenä merkittäville poliittisille muutoksille. Ne ovat ohimeneviä poliittisten mahdollisuuksien ajanjaksoja, joiden aikana uusien ja usein aikaisemmasta linjasta poikkeavien politiikoiden ja lakialoitteiden syntyminen on normaalia

---

¹⁹ Rescuing our jobs and savings: What G7/8 leaders can do to solve the global credit crisis?, 1.

²⁰ Kriisin vaiheista, ks. esim. BBC News: Timeline: Global credit crunch.

²¹ Lista valtioiden ensitoimenpiteistä löytyy esim. Guardian 13.10.2008.

²² Perusteellinen kuvaus globalisoituneista finanssimarkkinoista luvussa 3.2.

²³ Ks. esim. Soros 2008, Ylönen 2008, Stiglitz: Articles by Joseph Stiglitz, Sauli 17.10.2008.

²⁴ Paulson 18.3.2009.

todennäköisempää²⁵. Kingdon näkee poliittisen ikkunan avautumiselle kolme edellytystä: ongelmantunnistaminen, poliittisten aloitteiden ja vaihtoehtojen esittäminen sekä julkisen mielipiteen muutos²⁶. Keelerin tutkimuksen mukaan epätavallisen poliittisen toimenpiteen toteutus edellyttää jotain hallituksen merkittävää saavutusta tai vakavan sosiaalitaloudellisen kriisin puhkeamista²⁷. Bicchi on puolestaan tutkinut ulkopoliittisten uudistusten syntyprosessia Euroopan unionissa, ja hän kuvaa poliittista ikkunan syntymistä tilanteena, jossa jokin tapahtuma haastaa aikaisemman käsityksen poliittisesta todellisuudesta eikä siihen pystytä vastaamaan aiemmin käytetyillä keinoilla²⁸. Viime kuukausien tapahtumista päätellen pidän selvänä, että tämänhetkinen globaali talouskriisi täyttää edellä mainitut poliittisen ikkunan kriteerit. Niin vahvasti kriisiin on kaikkialla reagoitu.²⁹

---

²⁵ Ks. esim. Solecki&Michaels 1994.

²⁶ Kingdon 1995, 203.

²⁷ Keeler 1993.

²⁸ Bicchi 2007.

²⁹ Esimerkiksi Gills pitääkin finanssikriisiä historiallisena tilaisuutena muuttaa koko globaalia talousjärjestelmää. Hänen mukaansa nykyinen malli ei ole pysyvä vaan historiallisesti kehittyvä järjestelmä, jota voidaan muuttaa virheistä oppimisen kautta. Kriisi pitäisikin Gillsin mukaan nähdä uhkakuvien sijaan mahdollisuutena uudistuksiin esimerkiksi valtion markkinoita kontrolloivan roolin osalta. Kts. Gills 2008, 519–521.

3. Teoreettisena viitekehyksenä keskustelu uusliberalismin muovaamasta finanssijärjestelmästä

Teoriaosuudessa paneudun uusliberalistisen kehityksen muovaamaa finanssijärjestelmää koskevaan keskusteluun, ja luon kahden seuraavan luvun avulla kontekstin aineiston analyysin pohjaksi. Noin neljä vuosikymmentä sitten käynnistynyt uusliberalistinen kehitys on muovannut paitsi tapamme ajatella taloudesta, myös finanssimarkkinoiden ja niitä valvovan poliittisen sääntelykehikon peruspiirteitä. Tarkastelen ensin tutkimuksen taustoittamiseksi niitä uusliberalistisen ajattelun perustoja, joiden varaan finanssijärjestelmää on viimeiset vuosikymmenet rakennettu. Käyn sen jälkeen käyn läpi uusliberalistisen kehityksen muovaamien finanssimarkkinoiden nykyisen luonteen ja tarkastelen valvonta-arkkitehtuuria, jonka avulla finanssijärjestelmää on säännelty. Seuraavassa luvussa perehdyn puolestaan tämän valvontajärjestelmän riittävydestä ja muutosmahdollisuuksista käytyyn keskusteluun. Teoreettisen pohdintani päähuomio keskittyy finanssijärjestelmän vakautta ja poliittista hallintaa koskevaan tematiikkaan.

Tämän tarkastelun jälkeen pystyn syvällisemmin purkamaan ja ymmärtämään valitsemissani aineistossa esiintyviä painotuksia ja niiden taustaa. Teorioiden avulla pyrin sijoittamaan puheista löytämäni argumentit yleiseen finanssijärjestelmää koskevaan teoreettiseen keskusteluun. Pitäydyn teoriaosuudessa lähinnä kansainvälisen poliittisen taloustieteen alueella, mutta aineiston ymmärtämiseksi käyn läpi myös nykyisen finanssijärjestelmän ominaispiirteet keskeisine instrumentteineen ja instituutioineen. Tarkasteluni keskiössä on kuitenkin poliittinen päätöksenteko sekä poliittisten ja taloudellisten prosessien välinen dynamiikka, enkä syvenny kovin tarkasti järjestelmän taloustieteellisiin lainalaisuuksiin ja mekanismeihin

3.1. Uusliberalismin nousu hallitsevaksi ideologiaksi

Kuten Peterson toteaa, keskittyminen globaaleihin taloudellisiin ilmiöihin tarkoittaa nykyään keskittymistä uusliberalismiin. Talouspoliittiset ja ideologiset kysymykset ovat luonnollisesti hyvin moniulotteisia ja ristiriitaisia, eikä uusliberalismikaan ole mikään yksiselitteinen aate, jonka globaali leviäminen olisi yhteneväisesti ja selkeästi havaittavissa. Myös uusliberalismiin liittyvä kirjallisuus on näkemyksiltään vaihtelevaa. Suuntaus sisältää kuitenkin tiettyjä yhteneviä piirteitä, joiden varaan minunkin teoreettinen viitekehykseni rakentuu. Tiivistetysti uusliberalistisen prosessin voi sanoa rakentuneen neoklassisen talousteorian ja markkinafundamentalismiksi

kutsutun ideologian ympärille.³⁰ Luon seuraavaksi katsauksen uusliberalismin globaaliin leviämisprosessiin keskittyen erityisesti finanssijärjestelmän kohtaamiin muutoksiin.

3.1.1. Uusliberalistisen ajattelun lähtökohdat

Uusliberalismin perusajatukset juontavat klassisesta liberalismista. Sen perustana ovat John Locken ajatukset yksityisomistuksesta luonnonoikeutena sekä sopimusten tekemisen ja vaurauden keräämisen vapaudesta. Nämä liberaalit periaatteet vakiintuivat Britanniaan niin sanotun mainion vallankumouksen seurauksena 1600-luvun lopulla. 1700-luvulla Locke sai seuraajia muun muassa Adam Smithista, David Ricardosta ja Jeremy Benthamista, joiden on tulkittu kannattaneen teesiä, jonka mukaan vapaat markkinat johtavat kaikille suotuisaan lopputulokseen eräänlaisen näkymättömän käden avustuksella. Näistä ajatuksista syntyi klassinen poliittinen taloustiede, jonka perusoletuksena on luottamus markkinoiden kykyyn luoda spontaani järjestys, joka on koko yhteiskunnalle hyväksi. Tämän teorian mukaisesti ei ole mitään syytä rajoittaa ihmisten vapautta omistaa, tehdä sopimuksia ja kasata omaisuuksia.³¹

Patomäen mukaan uusliberalismi tavoittelee paluuta 1800-luvun klassiseen talousliberalismiin. Uusliberalismin tärkeimpinä ideologeina pidetään Friedrich Hayekia ja Milton Friedmania, jotka käyttivät itsestään nimitystä liberaali. Heidän talousteoriansa ja poliittinen filosofiansa olivat reaktio 1900-luvun puolivälin keynesiläisiä ja sosialistisia ajatuksia vastaan. Hayek kannatti paluuta 1800-luvun talousliberalismin ihanteisiin, ja elvytti monia klassisen ja oikeaoppisen talousteorian keskeisiä ideoita. 1800-luvun talousliberalismin ja 1900-luvun uusliberalismin välillä on kuitenkin myös monia eroja. Ensinnäkin uusliberaalit teoreetikot kannattavat muodollista poliittista demokratiaa äänioikeusrajoitusten sijasta. Valtion roolia yhteiskunnassa on kuitenkin syytä minimoida, ja mitä enemmän uusliberalismi onnistuu tässä pyrkimyksessä, sitä vähemmän vaaleilla valituilla poliitikoilla on mitään päätettävää. Uusliberalismiin kuuluu myös yksityisomistuksen ja markkinoiden laajentaminen julkiselle sektorille.³² Kuten Harvey toteaa, uusliberalismiin kuuluu ajatus yhteisen hyvän maksimoimisesta lisäämällä markkinoilla tapahtuvien vaihtotoimien vaikutusala ja määrä, ja uusliberalismi pyrkiikin tuomaan kaiken inhimillisen toiminnan markkinoiden piiriin.³³

---

³⁰ Peterson 2003, 5.

³¹ Patomäki 2007, 25.

³² Patomäki 2007, 59–60.

³³ Harvey 2008, 9.

Globalisaatiokehityksen pohjana toiminut uusliberalismi on siis ennen kaikkea poliittisen taloustieteen teoria, jonka mukaan ihmisten hyvinvointia edistetään parhaiten vapauttamalla yksilön yritteliäisyys ja osaaminen institutionaalisessa viitekehyksessä, jota määrittävät vahva yksityinen omistusoikeus, yksilön vapaus päättää, mitä omaisuudellaan tekee, vapaat markkinat ja vapaakauppa. Valtion tehtävänä on luoda tämä viitekehys ja vaalia sen toimivuutta ja koskemattomuutta, esimerkiksi takaamalla rahan arvon vakaus ja luotettavuus. Valtion tulee myös tuottaa turvallisuuteen ja lainsäädäntöön liittyvät puitteet, joilla turvataan yksityinen omistusoikeus ja markkinoiden toimivuus. Tarvittaessa valtion on myös luotava markkinat sellaisille aloille, joilla ei niitä vielä ole. Näiden edellä mainittujen tehtävien ulkopuolelle valtion ei pidä ulottua, ja sen puuttumista markkinoihin on vältettävä viimeiseen saakka, koska teorian mukaan valtiolla ei ole riittävästi tietoa markkinasignaalien tulkitsemiseen. Lisäksi voimakkaat eturyhmät vääristävät valtion väliintuloa omien etujensa hyväksi.³⁴

Niin sanotun taloustieteiden Chicagon koulukunnan perustaja Milton Friedman on ollut uusliberalistisen kauden vaikutusvaltaisin taloustieteilijä. Friedmanin teoriat toimivat oikeutuksena muun muassa sille, että Nixonin hallitus päätti yksipuolisesti siirtyä kelluvien valuuttakurssien järjestelmään vuonna 1971. Reaganin ja Thatcherin hallitukset omaksuivat puolestaan Friedmanin opit tiukasta rahapolitiikasta, verotuksesta, yksityistämisestä, säädösten purkamisesta ja markkinoiden vapauttamisesta.³⁵ Tärkeänä ajatuksellisena pohjana toimi Milton Friedmanin teos *Capitalism & Freedom*, jota voi pitää manifestina taloudellisen vapauden puolesta. Friedman käy läpi eri talouspolitiikan ja yhteiskuntaelämän haaroja ja osoittaa, kuinka ne toimivat paremmin yksilöiden etujen ajamina ilman valtiollista väliintuloa. Hän puolustaa kellovia valuuttakursseja ja markkinoiden itseohjautuvuutta ja esittelee lukuisia valtiojohtoisia sääntelyuudistuksia ja taloudellisia ohjelmia, jotka ovat hänen mukaansa vahvasti epäonnistuneet.³⁶ Aikaisempi, Friedmaniakin innoittanut, uusliberalismin merkkiteos oli puolestaan Friedrich Hayekin vuonna 1944 kirjoittama *Road to Serfdom*, joka muokkasi osaltaan myös reaganismin ja thatcherismin perusajatuksia. Hayek kannatti teoksessaan paluuta klassiseen liberalismiin, ja vastusti keskusjohtoisesta suunnittelusta aiheutuvaa totalitaristista orjuutta. Hän liitti ajatuksensa myös taloudellisiin markkinoihin, jotka täytyi hänen mukaansa pitää muun yhteiskuntaelämän tapaan vapaina.³⁷

---

³⁴ Harvey 2008, 7–8; Patomäki 2007, 28.

³⁵ Patomäki 2007, 59–60.

³⁶ Friedman 1962.

³⁷ Hayek 1995.

3.1.2. Markkinoiden avautuminen alkaa

Patomäen mukaan uusliberalismin nousu alkoi pienistä tapahtumista ja valinnoista 1960-luvulla ja 1970-luvun alussa³⁸. Siihen asti vallalla oli ollut ”sosiaalisesti ankkuroituneen liberalismiin³⁹” järjestelmä, joka perustui muun muassa vahvaan tulonjakopolitiikkaan, pääoman liikkuvuuden sääntelyyn, hyvinvointivaltion rakentamiseen julkisia menoja lisäämällä ja valtion aktiiviseen puuttumiseen talouselämään. Talousmalliin kuului liberalisoitu kauppajärjestelmä, mutta ei valtiokontrollista vapautettua finanssisektoria. Kiinteisiin vaihtokursseihin sekä kultakantaan sidottuun dollariin perustunut Bretton Woods-järjestelmä takasi valtioille melko autonomisen roolin makrotalouden hoidossa, ja teollisuusmaat saivatkin nauttia toisen maailmansodan jälkeiset vuosikymmenet vakaasta taloudellisesta kasvusta ja hyvinvointivaltion kehittymisestä. Tämä malli alkoi kuitenkin ajautua pahoihin vaikeuksiin 1960-luvun lopulla. Työttömyys ja inflaatio lisääntyivät kaikkialla, ja Bretton Woods ei kriitikkojen mukaan enää toiminut. Keynesiläiset ratkaisut eivät enää kannatelleet taloutta, ja kaikkialla maailmassa mietittiin ratkaisuja tilanteeseen.⁴⁰

Merkittävä muutos nähtiin vuonna 1971, kun Yhdysvaltain presidentti Nixon siirsi maailman vapaasti kelluvien vaihtokurssien aikaan ja päätti reilut 25 vuotta kestäneen Bretton Woods-kauden. Nixonin yksipuolinen ja kova päätös irrottaa dollari kultakannasta oli erittäin merkittävä, ja myös muu maailma alkoi asteittain siirtyä kelluvien vaihtokurssien järjestelmään. Samalla alettiin purkaa rahoitustoiminnan säätelyä: suljettuja markkinoita avattiin, ja pääoma alkoi enenevässä määrin liikkua yli rajojen. Kehitykset talous- ja sääntely-ympäristössä alkoivat muuttaa niitä perusoletuksia, joihin kansainvälinen talousjärjestelmä oli perustunut, ja jo 1970-luvun kuluessa yhä suuremmat rahoitusvirrat alkoivatkin määrittää monien valtioiden ja yritysten toiminnan ehtoja.⁴¹ Finanssijärjestelmän kansainvälistymisen myötä valtioiden täytyi alkaa suosimaan ”liiketoiminnalle otollista ilmapiiriä⁴²”. Strangen mukaan 1970- ja 1980-luvun alun finanssisektoria kuvastavat parhaiten epävarmuus ja rajut muutokset. Markkinat loivat voittajia ja häviäjiä, ja onnistumisen näytti määrittelevän puhdas sattuma. Kaikki finanssimaailman muuttajat, kuten korot ja valuuttakurssit, olivat ennennäkemättömän epävakauden tilassa.. Kaikesta tästä epävarmuudesta huolimatta finanssialaa pyörittäneet pankit keräsivät ennennäkemättömiä voittoja, ja niiden välinen kova kilpailu kiihdytti uusien finanssi-instrumenttien kehittymistä. Epävarmuudelta suojautuakseen

---

³⁸ Patomäki 2007, 10.

³⁹ Embedded liberalism, Harvey 2008, 18.

⁴⁰ Harvey 2008, 16–21; Peterson 2003, 122, 149.

⁴¹ Patomäki 2007, 10–11, 33, 46; Peterson 2003, 149.

⁴² Patomäki 2007, 11.

pankit, yritykset ja valtiot lisäsivät esimerkiksi hedge-rahastojen⁴³ käyttöä, ja riskien lievittämiseen kehitettiin valtava määrä uusia keinoja.⁴⁴

1970-luvulla uusliberalismi oli vielä enemmän hajanainen käytäntö kuin laajasti edistetty ideologia, mutta ”Nixonin sokki”, kuten Patomäki presidentin päätöstä kuvailee, avasi tien uusliberalismin itseään vahvistavalle prosessille⁴⁵. Hänen mukaansa tämäntyyppinen kehitys perustuu kolmen mekanismin, eli oppimisen, vallan ja institutionalisaation, toimintaan. Uusien ajattelutapojen omaksuminen vie aikaa, ja niiden vakiinnuttamiseen liittyy aina valtaa. Poliitikassa muotoutuu eräänlaisia sääntöjä, jotka määräävät, miten asialista muodostetaan, kuka saa osallistua keskusteluihin ja miten päätökset tehdään. Ajan myötä näiden toimintatapojen vakiintuessa myös poliittiset ohjelmat ja instituutiot luodaan sellaisiksi, että niitä on hyvin vaikea muuttaa.⁴⁶ Uusliberalismin levittämiseen osallistuivat keskeisellä tavalla yhdysvaltalaiset suuryritykset, jotka alkoivat 1970-luvulla luoda verkostoja mobilisoidakseen eduilleen ja näkökohdilleen edullista tutkimusta ja poliittisia kampanjoita suurilla summilla. Tärkeänä lähtölaukauksena yritysten aktiivisuuden kasvulle toimi asianajaja Lewis Powellin kirjoittama muistio, jossa esiin nostetut ajatukset yritysten poliittisen vallan kasvattamisen tärkeydestä nousivat keskeisiksi teeseiksi uuden oikeiston projektissa⁴⁷. Yhä nykyäänkin merkittävässä roolissa oleva Business Roundtable perustettiin vuonna 1972, ja sen aggressiivisena pyrkimyksenä oli saada mahdollisimman paljon valtaa yhtiöille. Se sijoitti rahaa erilaisten uusliberaalien think tankien ja tutkimuslaitosten toimintaa, minkä tavoitteena oli muuttaa poliittista asetelmaa ja poliittisten odotuksia uusliberalismia tukevaan suuntaan. Myös tietyt lehdet levittivät vapaiden markkinoiden sanomaa jakamalla muun muassa pamfletteja Friedrich Hayekin tuotannosta.⁴⁸

Uusliberalismin lopullinen nousu talousmaailmaa muokkaavaksi ideologiaksi voidaan sijoittaa 1970-luvun lopulle. Vuosina 1978–1980 tapahtui asioita, joiden johdosta esimerkiksi Harvey näkee ajanjakson maailman sosiaali- ja taloushistorian vallankumouksellisena käännekohtana. Deng Xiaoping aloitti talouden asteittaisen vapauttamisen Kiinassa, Paul Volcker nousi Yhdysvaltain keskuspankin johtajaksi ja käynnisti rahapolitiikan dramaattisen muutosprosessin, Margaret Thatcher valittiin Iso-Britannian pääministeriksi ja viimeisenä Ronald Reaganista tuli Yhdysvaltain

---

⁴³ Selvitän hedge-rahastojen luonteen luvussa 3.2.

⁴⁴ Strange 1999a, 109–110.

⁴⁵ Patomäki 2007, 10–11, 33, 46.

⁴⁶ Patomäki 2007. Kansainvälisten instituutioiden ”uusliberalisoitumisesta” lisää myöhemmin.

⁴⁷ Lisätietoa Powellin manifestista ja sen vaikutuksista Yhdysvalloissa luettavissa esim. Landay 2002.

⁴⁸ Patomäki 2007, 49–50.

presidentti vuonna 1980.⁴⁹ Nämä henkilöt tulisivat olemaan keskeisessä roolissa prosessissa, joka teki tunnetuksi uusliberalismin opin ja uudisti talouselämää taloudellisen globalisaation lippujen alla.

Volcker ja Thatcher nostivat esiin suhteellisen tuntemattoman uusliberalismin opin, ja muokkasivat siitä taloudellisen ajattelun ja hallinnonin johtavat periaatteen. Britanniassa hallitus oli ajautunut talousvaikeuksiin ja Thatcher alkoi vaatia suurempia kannustimia ja kiihokkeita tehostamaan ihmisten ja talouden toimintaa. Hän alkoi nostaa maan taloutta vuosikymmenen kestäneestä lasku-urastaan heikentämällä ammattiliittojen valtaa sekä edistämällä markkinoiden vapauttamista ja yrittäjyyttä. Reagan halusi piristää Yhdysvaltain taloutta Volckerin linjaa tukien, ja hänen keskeisiä omia linjauksiaan olivat työväestön vallan leikkaaminen, maatalouden, teollisuuden ja luonnonvarojen käytön sääntelyn purkaminen sekä rahamarkkinoiden vapauttaminen niin Yhdysvalloissa kuin maailmanlaajuisestikin.⁵⁰ Näistä lähtökohdista ”vallankumoukselliset vaikutteet vyöryivät kaikkiin suuntiin ja muuttivat maailmamme aivan uudennäköiseksi.”⁵¹

Reagan ja Thatcher olivat päätekijöitä prosessissa, joka muovasi sekä taloudellista teoriaa että hallitusten politiikkaa. Keynesiläinen doktriini vaihtui vapaiden markkinoiden, valtion roolin minimoimisen sekä monetaristisen rahapolitiikan ideologiaan, ja niin alkoi uusi sääntelyn purkamisen ja markkinafundamentalismin aikakausi globaalissa taloudessa.⁵² Argumentit tällaisiin muutoksiin olivat eläneet marginaaleissa jo pitkään, ja vahvojen henkilöahmojen yhdistyminen vallalla olleeseen ilmapiiriin käynnisti todella globaalin muutosprosessin⁵³. Uusliberalismia oli kuitenkin vielä 1980-luvun alussa vaikea esittää tulevaisuuden ainoana vaihtoehtona, vaikka Thatcher sitä yrittikin. Ajatukset kohtasivatkin ilmijulistetuksi poliittiseksi ideologiaksi noustuaan paljon avointa vastustusta sekä lähtömaissaan että muualla, ja esimerkiksi Ranskassa harkittiin pitkään myös demokraattisen sosialismin mallia.⁵⁴

---

⁴⁹ Harvey 2008, 6.

⁵⁰ emt., 6–7.

⁵¹ emt., 7.

⁵² Gills 2008, 514.

⁵³ Harvey 2008, 7. Aivan ensimmäisenä uusliberalismin koekenttänä toimi Harveyn mukaan Pinochetin Chile, jonka talouden rakenteet uudistettiin Friedmanin opissa olleiden yhdysvaltalaisen taloustieteilijöiden toimesta uusliberalismin mukaiseksi. Alun toipumisen jälkeen Chilen talous maan talous romahti vuoden 1982 Latinalaisen Amerikan talouskriisissä, mutta käytännön osoittautui hyödylliseksi, kun Iso-Britannia ja Yhdysvallat alkoivat siirtyä kohti uusliberalismia 1980-luvulla.

⁵⁴ Patomäki 2007, 48–49.

3.1.3. Washingtonin konsensus ja finanssimarkkinoiden globalisoituminen

Yhdysvaltojen ja Iso-Britannian aloittama kehityssuunta johti yhä suurempaan rahoitussääntelyn vapauttamiseen ja laaja-alaiseen liberalisaatioon. 1980-luvun mittaan uusliberalismin vahvat kannattajat valtasivat vaikutusvaltaiset paikat globaalia taloutta ja kauppaa sääntelevissä instituutioissa, kuten Kansainvälisessä valuuttarahasto IMF:ssä, Maailmanpankissa ja Maailman kauppajärjestö WTO:ssa. Näistä globaaleista foorumeista tulikin Reaganin ja Thatcherin aikakaudella uusliberalistisen politiikan tärkeitä edistäjiä. Erityisen keskeisessä roolissa taloudellisen globalisaation edistämässä ovat olleet IMF:n ja Maailmanpankin rakennesopeutusohjelmat. 1980-luvulta lähtien velkaantuneet maat ovat joutuneet tekemään merkittäviä uusliberalismin mukaisia institutionaalisia uudistuksia vastineeksi lainojensa uudelleenjärjestelyistä IMF:n ja Maailmanpankin toimesta. Stiglitz toteaa, että IMF ajoi yksityistämistä ja liberalisaatiota sellaisella tahdilla ja tavoilla, jotka aiheuttivat pahoja ongelmia maille, jotka eivät olleet prosessiin valmiita. Kaikki uudistukset ja kriisitoimet suoritettiin hyvin ahtaasta ideologisesta näkökulmasta.⁵⁵

Yhdysvaltojen ja edellä mainittujen kansainvälisten instituutioiden 1980- ja 90-luvuilla edistämä politiikka koostui kolmesta peruspilarista: tiukasta finanssipolitiikasta, yksityistämisestä ja markkinasääntelyn purkamisesta. Mallia alettiin kutsua Washingtonin konsensukseksi, ja sitä ajettiin kaikkiin niihin maihin, jotka joutuivat pyytämään talousongelmissaan IMF:ltä apua.⁵⁶ Globaalin talouden uusliberaali uudelleenrakentaminen perustui siis neoklassiseen talousteoriaan ja ideologiaan, jota on kutsuttu markkinafundamentalismiksi. Sen oletuksena oli, että hallituksen sääntelystä tai muusta häirinnästä vapaat markkinat tuottavat täydellisen kilpailun, tasapainotilan ja resurssien tehokkaimman allokaation. Liberalisaatio on ollut kehityksen avainsana, ja sääntelyn purkamisen kautta tavoitteena on ollut maailma, jossa myyntiartikkelit, finansi-instrumentit ja ideat voivat virrata vapaana valtiorajoitteista. Suositellut politiikkauudistukset ovat muuttuneet keynesiläisestä kokonaiskysynnän lisäämisestä tarjonnan ja monetaarisen vakauden turvaamiseen, johon on olennaisesti liittynyt myös julkisen rahankäytön leikkaaminen. Globalisaatiota on edistetty maailmanlaajuisesti väistämättömänä ja ennen pitkää kaikkia hyödyttävänä kehityssuuntana, ja Washingtonin konsensus määritteli uusliberalistiset mallit ratkaisuiksi globaaleihin

---

⁵⁵ Stiglitz 2004; Harvey 2008. Rakennesopeutuksesta myös Fall 2001, 71.

⁵⁶ Stiglitz 2004, 90–91; Patomäki 2007, 20.

talousongelmiin.⁵⁷ Mukana projektissa on luonnollisesti ollut myös yksityinen finanssisektori, joka on nauttinut muutoksen suurimmista hyödyistä⁵⁸.

1980-luvulta alkaen uusliberalismi onkin vallannut alaa kaikkialla sekä poliittis-taloudellisessa toiminnassa että ajattelussa. Kun aiemmin mainitsemieni kansainvälisten talousfoorumien lisäksi uusliberalismin kannattajia nousi myös esimerkiksi medioiden, akateemisten instituutioiden, rahoituslaitosten ja valtion virastojen johtopaikoilla, voidaan sanoa, että uusliberalismi nousi 1980-luvun kuluessa hegemoniseksi ajattelutavaksi.⁵⁹ Sääntelyn purkamisesta seurannut pääoman nopea liikkuminen maasta toiseen aiheutti valtioille paineita uusliberalistisiin uudistuksiin kilpailussa ulkomaisista sijoituksista ja yrityksistä. Lähes kaikki maailman maat ovat joko vapaaehtoisesti tai joskus myös kansainvälisen painostuksen alla alkaneet noudattaa uusliberalistista talousoppia ja muuttaneet politiikkaansa ja taloudellisia käytäntöjään sen mukaisesti. Sääntelyn purkaminen, yksityistäminen ja valtion vetäytyminen monilta yhteiskunnan aloilta on trendi, joka on viimeisten vuosikymmenten aikana toistunut lähes kaikkialla maailmassa.⁶⁰ Yhdysvaltojen roolia taloudellisen globalisaation ohjaajana ja alkulähteenä ei voi liikaa korostaa. Varsin osuvasti asian on ilmaissut Stiglitz: *“Any economic analysis of the world’s current economic problems, and of the decade that preceded, must begin with a discussion of America.”*⁶¹

Uusliberaalin globaali leviäminen ei ollut mikään yhtäjaksoinen ja ongelmaton prosessi, ja sitä myös vastustettiin. Monissa maissa siirryttiin uusliberalismiin asteittain, ja kokonaisvaltaisia muutoksia on saatettu myös peruuttaa ongelmien jälkeen.⁶² 1980-luvun mittaan yleinen henki kuitenkin muuttui uusliberalismille suotuisaksi, ja aikaisempi vastarinta hälveni. Vuonna 1989 Francis Fukuyama julkaisi kuuluisan artikkelinsa historian loppumisesta uusliberalismin voittokulun seurauksena, ja globalisaatio jatkoi nousuaan keskeisimmäksi kansainvälisiä taloussuhteita määrittäväksi ilmiöksi.⁶³ Kuten Fukuyama asiaa kuvasti, läntinen ”idea” oli voittanut, ja poliittinen ja taloudellinen liberalismi olivat nousseet tavoitelluksi yhteiskuntamuodoksi⁶⁴. Stiglitz toteaa, että kyseessä ei ollut ainoastaan kapitalismin voitto kommunismista, vaan nimenomaan kovan ja yltyöyksilöllisen amerikkalaistyyllisen kapitalismin maailmanvalloituksesta⁶⁵. Uusliberalistisen ajattelun uranuurtajat olivat saaneet ihmisarvoon ja yksilönvapauteen

---

⁵⁷ Peterson 2003, 5–6; Harvey 2008, 112–116.

⁵⁸ Patomäki 1999, 99–100.

⁵⁹ Harvey 2008, 8, 39; Patomäki 2007, 43.

⁶⁰ Harvey 2008, 8, 112–116.

⁶¹ Stiglitz 2003, xv.

⁶² Harvey 2008, 109–111.

⁶³ Patomäki 2007, 54.

⁶⁴ Fukuyama 1989.

⁶⁵ Stiglitz 2003, 3–4.

pohjautuvalla argumentoinnillaan vakiinnutettua ajattelumallinsa lähes itsestäänselvyydeksi, ja taloudellinen globalisaatio jatkoi laajenemistaan kaikkialla⁶⁶. Harvey kuvastaa prosessin laaja-alaista merkittävyyttä näin: ”[Uusliberalismin] vaikutukset ovat niin läpitunkevia, että se on muovannut myös arki ajatteluamme, jonka avulla tulkitsemme ja ymmärrämme tätä maailmaa, jossa elämme.⁶⁷”

3.2. Millaiset ovat globalisoituneet finanssimarkkinat?

Edellä esittämäni kehityskulut mullistivat siis ennen kaikkea kansainväliset finanssimarkkinat. Rahoitusmaailman toimeliaisuus ja koko kasvoivat sääntelyn purkamisen alettua huikealla vauhdilla, ja finanssiala nousi ennennäkemättömään kukoistukseen kaikkialla.⁶⁸ Vuonna 2007 maailman tiedossa oleva finanssivarallisuus olikin noussut jo huikeaan \$196 triljoonaan⁶⁹. Taustoittaakseni seuraavan luvun finanssivalvontaa koskevaa tarkastelua, selvitän tässä osiossa pääpiirteissään nykyisten finanssimarkkinoiden keskeiset ominaisuudet. Pääpaino on muutoksilla, jotka ovat erityisesti asettaneet haasteita finanssijärjestelmän vakaudelle ja sääntelylle.

3.2.1. Finanssimarkkinoiden nousu

Aluksi on hyvä tehdä selväksi ero kansainvälisen kauppaa- ja finanssisektorin välille. Ne eivät ole sama asia, eikä niiden kehitys kulje välttämättä yhtäaikaaisesti tai edes samaan suuntaan. Täysin erillisiä alueita ne eivät kuitenkaan ole, ja nykymuotoisessa globaalissa talousjärjestelmässä niitä on hyvin vaikea erottaa toisistaan. Kaupan ja finanssialan väliset suhteet ovat muuttuneet huomattavasti viimeisten vuosikymmenten aikana, ja merkittävimpana kehityskulkuna on ollut finanssisektorin nousu maailmantaloudessa ohjaajan paikalle⁷⁰. Kuten Stiglitz kirjoittaa, 1990-luku oli aikaa, jolloin finanssiala toimi ylimpänä hallitsijana politiikan tehdessä sille tilaa. Pitkään vallinnut yhteiskunta- ja taloussektoreiden tasapaino järkkäyi, kun finanssisektori kasvoi kooltaan valtavaksi.⁷¹ Yhdysvaltojen voimakkaasti ajamassa mallissa finanssimarkkinoita kiihdytettiin sääntelyn purkamisen ohella pääomaveron leikkauksilla, jotka lisäsivät spekulointia osakemarkkinoilla ja laajensivat näin markkinoilla syntyneitä kuplia⁷². Stiglitz nimittääkin 1990-luvulla finanssimarkkinoilla vallinnutta henkeä boom & bust -taloudeksi, jossa jyrkät nousut ja

---

⁶⁶ Patomäki 2007, 11.

⁶⁷ Harvey 2008, 8.

⁶⁸ emt., 43; Peterson 2003, 121–124.

⁶⁹ Mapping global capital markets: Fifth annual report 2008.

⁷⁰ Roberts 1998, 132.

⁷¹ Stiglitz 2003, XIII–XIV.

⁷² emt., 10–11.

laskut seuraavat toisiaan. Valtavat konkurssit, kriisit ja maailmalle asti levinneet taantumet tulivat kuitenkin hieman yllättäen aikakautena, jonka piti olla uuden talouden kulta-aikaa.⁷³

Globaali finanssijärjestelmä on sitoutunut läheisesti myös kansainväliseen valuuttajärjestelmään. Finanssivirrat ja pääomainvestoinnit suoritetaan rahassa, ja näin ollen valuuttakurssien heilahtelut vaikuttavat sijoitusten arvoon. Samoin myös ulkomaisen pääoman valtavat virrat voivat vaikuttaa valuutan arvoon, ja pääomaliikkeiden vapauttaminen onkin aiheuttanut hankaluuksia valuuttaregiimille. Bretton Woodsin jälkeen ei ole ollut vakaata valuuttasysteemiä, ja nykyjärjestelmä mahdollistaa valuutoilla keinottelun ja niiden huojuttamisen.⁷⁴

3.2.2. Markkinoiden muuttunut rakenne

Nykyisenkaltaisen finanssimarkkinoiden voidaan katsoa koostuvan pankki-, vakuutus-, arvopaperi- ja eläke-sektoreista, jotka sisältävät nopeita pääomainvestointien, luottojen ja lainojen globaaleja liikkeitä. Kun yhtälöön lisätään vielä kansainvälinen rahanpesu, offshore -keskukset, islamilaiset finanssimarkkinat ja heilahtelevat valuuttamarkkinat, muodostuu käsitys järjestelmän monimuotoisuudesta ja valvonnan kohtaamista haasteista. Kun aikaisemmin kauppaa käytiin lähinnä valuutoilla, nykyään monipuoliset finanssi-investoinnit liikkuvat yli rajojen biljoonien dollareiden päivävauhdilla. Finanssimaailma on myös erittäin vahvasti linkittynyt, ja sisäiset sektorirajat ovat hämärtyneet. Finanssimarkkinat ovat kansainvälisempiä kuin koskaan, ja finanssivirrat liikkuvat rajojen yli vielä huomattavasti esteettömämmin kuin hyödykkeet tai palvelut. Myös toimintatavat ovat muuttuneet valtavasti: vielä muutama vuosikymmen sitten lähinnä pankkien ja vakuutusyhtiöiden kautta kulkenut verrattain yksinkertainen rahoitusjärjestelmä on saanut mukaansa valtavan määrän uusia toimijoita, instrumentteja ja yksityisiä sijoittajia. Nykyinen järjestelmä mahdollistaa suurten riskien siirtämisen eteenpäin monimutkaisin keinoin, mikä on lisännyt järjestelmää kohtaavien kriisien vaaraa ja vakavuutta.⁷⁵

Petersonin mukaan finanssimarkkinoita on 1960-luvulta lähtien kuvannut kaksi kehityskaarta: sääntelyn purkaminen ja arvopaperisointi. Ensin pääomamarkkinat vapautettiin kansallisesta kontrollista, ja sen jälkeen sijoitustoiminta irrotettiin pankkien kontrollista. Arvopaperisoinnilla tarkoitetaan puolestaan erilaisten finanssivarojen, kuten lainojen, muuttamista finanssimarkkinoiden instrumentiksi, joita voidaan kaupata eteenpäin. Tämä onkin johtanut lähes kaiken muuttamiseen

---

⁷³ Stiglitz 2003, 3–9.

⁷⁴ Gilpin 2000, 114–115.

⁷⁵ Davies&Green 2008.

spekuloitavaan ja myytävään muotoon, ja Harvey toteaakin uusliberalisaation merkinneen finanssimarkkinoilla kaiken finansointia. Tämä kehitys on muuttanut valtavasti erityisesti pankkijärjestelmän luonnetta. Aikaisemmin lähinnä talletus- ja lainaustoimintaa harrastaneet pankit ovat paitsi kansainvälistyneet, myös muuntuneet arvopaperikauppiainiksi ja uusien finanssi-innovaatioiden luojaksi. Ne kilpailevat keskenään korkeimmista tuotoista toimimalla yritysten välikäsinä riskienhallinnassa, jolla tarkoitetaan erilaisten riskejä ja arvonmuutoksia hyödyntävien finanssi-instrumenttien käyttöä taloudellisen lisäarvon tuottamiseen.⁷⁶

Uusia finanssi-instrumentteja onkin syntynyt kovalla vauhdilla sääntelyn purkamisen ja arvopaperisoinnin mahdollistettua innovaatiot finanssisektorilla. Olennainen osa uutta finanssialaa on ollut johdannaiskaupan valtava kasvu: perinteisten futuurien rinnalle on syntynyt huikea määrä erilaisia instrumentteja, joiden arvo perustuu johonkin toiseen muuttujaan. Ne eivät ainoastaan lisää markkinatoimien volyyymiä ja monimutkaisuutta, vaan lisäävät samalla epävakautta suosimalla lyhytaikaisia, korkean riskin spekulatiivisia sijoituksia. Erittäin heikosti valvottu johdannaiskauppa onkin ollut keskeisessä roolissa finanssimarkkinoiden epävakauksien syntyemisessä. Johdannaiskauppaa hyödyntävistä korkeariskisistä hedge-rahastoista on tullut keskeinen finanssimarkkinoiden väline, ja ne etsivät erityisesti löysää sääntelyä ja pakenevat valvontaa usein offshore-keskuksiin.⁷⁷ Esimerkiksi Yhdysvalloissa hedge-rahastot eivät ole kuuluneet liittovaltion sääntelyn piiriin⁷⁸.

Yksi olennaisimmista muutoksista, mikä sääntelyn purkamisesta on seurannut, on niin sanotun varjopankkisektorin synty. Samalla kun perinteisten, vahvasti säänneltyjen kaupallisten pankkien asema varallisuuden käsittelijöinä heikkeni, syntyi käytännössä täysin sääntelemätön finanssitalojen alue, jonka merkitys ja koko on ollut jatkuvassa kasvussa. Tämä sääntelymielessä ei-pankkien järjestelmä on kerännyt yhä enemmän varallisuutta ja kääriintynyt valtavia voittoja spekulatiivisilta finanssimarkkinoilta. Ongelmana on erityisesti se, että kansantaloudellisesti merkittäviksi nousseet varjopankit ovat ottaneet yhä suurempia riskejä lyhyen tähtäimen voittojen toivossa vailla perinteisten pankkien vakavaraisuusvaatimuksia ja talletussuojaa. Järjestelmän uskottiin levittävän ja vähentävän finanssimarkkinoiden riskejä, mutta se näyttää sen sijaan lähinnä piilotelleen niitä.⁷⁹

---

⁷⁶ Peterson 2003, 121–124; Harvey 2008, 43; Roberts 1998, 123.

⁷⁷ Peterson 2003, 123–125; Ylönen 2008, 112–113. Hedge-rahastot ovat monipuolinen joukko rahoituskäytäntöjä, joita yhdistää pyrkimys tuoton kertymiseen markkinakehityksestä riippumatta.

⁷⁸ US Treasury 26.3.2009.

⁷⁹ Peterson 2003, 124; Ylönen 2008; Roberts 22.1.2009; Krugman 14.9.2008. Esimerkiksi Lehman Brothers, jonka kaatumista moni pitää globaalin finanssikriisin alkuketkenä, on yksi näistä uudenlaisista finanssijättiläisistä.

3.2.3. Järjestelmän ennakoimattomuus

Finanssimarkkinoista onkin tullut paitsi pitkälti sääntelemättömät, myös ennakoimattomat. Muutokset ovat mahdollistaneet valtaiset talouden kasvulukemat ja keinottelijoiden huikeat sijoitusvoitot, mutta myös tehneet talousjärjestelmästä entistä epävakamman. Miljarit dollarit liikkuvat silmänräpäyksessä sisään ja ulos markkinoilta, arvopapereista tai valuutoista, ja etsivät heilahtelusta seuraavia voittoja. Näin ne vahvistavat markkinatrendejä, luovat epävakautta ja levittävät sitä integroituneen globaalin finanssiverkoston kautta kaikkialle. Uudet finanssipoliittiset instrumentit ovat laajentaneet lainajärjestelmää huomattavasti verrattuna entiseen malliin, ja tämä kehitys kasvattavaa järjestelmän vaaroja lisäämällä häiriöiden mahdollisuuksia ja yhdistämällä finanssitoimijoita toisiinsa niin, että koko järjestelmän romahtamisen vaara kasvaa. Markkinoiden rakenteelliset vaikutukset ja ongelmat koetaan lähes kaikkialla, ja ne heijastelevat kaikkien taloudellisten päätöksentekijöiden toimiin.⁸⁰

Finanssimarkkinoilla onkin taipumus tiettyihin, myös tämän hetkisen kriisin yhteydessä koettuihin markkinaepäonnistumisiin, joiden voimakkuutta globalisaatio moninkertaistaa. Yksi keskeinen epävakauden aiheuttaja ovat juuri sääntelemättömät pankit, jotka keinottelevat holtittomasti tallettajien rahoilla. Tätä toimintaa tukee käytäntö, jossa voitot jäävät pankeille, mutta murskatappioiden sattuessa valtiot tulevat usein apuun. Finanssijärjestelmän suurimmat voitot tehdään kovimmalla riskinotolla, ja tämänkaltainen toiminta esimerkiksi pankkisektorilla johtaa väistämättä ennen pitkää kestävämpään tilanteeseen. Toisena epäonnistumisena on taipumus finanssipaniikkiin, joka pysäyttää lainanannon johtuen pankkien peloista ja epäluottamuksesta muihin finanssitoimijoihin.⁸¹

Robertsin mukaan finanssiyritykset, kuten pankit, laskelmoivat ja pyrkivät hallitsemaan itse kohtaamiaan riskejä, mutta toimiessaan vahvasti voittojen perässä ne eivät ole kiinnostuneita koko finanssijärjestelmää uhkaavista riskeistä. Tämä on seikka, mikä erityisesti huolestuttaa sääntelijöitä. Esimerkiksi johdannaiskauppa kehitettiin keinoksi hallita markkinatappioiden riskejä, mutta niistä onkin tullut keskeinen järjestelmäriskin lähde, ja markkinamyönteisimmätkin asiantuntijat ovat myöntäneet, että järjestelmäriskistä on tullut erittäin vakava ja vaikea ongelma. Järjestelmäriskillä viitataan kokonaismarkkinoita tai -järjestelmää uhkaavaan riskiin, joka juontaa finanssitoimijoiden keskinäisriippuvuudesta. Se syntyy, kun pankit laajentavat varomattomasti luototustaan ja lisäävät

---

⁸⁰ Hahnel 2008, 225–226; Peterson 2003, 126–127; Gilpin 2000, 134–135.

⁸¹ Peterson 2003, 154; Strange 1999a, 110.

näin paitsi voittojaan, myös järjestelmässä syntyvää paniikin ja romahduksen vaaraa. Yhden suuren finanssitoimijan kaatuminen voi aiheuttaa pahimmillaan koko finanssijärjestelmän lamaantumisen.⁸²

3.2.4. Virtuaalitalous

Yksi nykyistä talousjärjestelmää leimaava piirre on finanssitalouden ja ”todellisen” talouden eriytyminen toisistaan. Talousjärjestelmän luonnetta tutkinut Peterson on tullut siihen tulokseen, että rajat ylittävien taloustoimien valtavasti noussut määrä ja nopeus, ja ennen kaikkea niiden muuttunut luonne ovat mullistaneet perinteiset näkemykset kansainvälisestä taloudesta. Nykyisenkaltaisesta globaalista taloudesta puhuttaessa onkin otettava käyttöön uusi käsite: virtuaalitalous. Virtuaalitaloudessa tehdään kauppaa lähinnä symboleilla, kuten finanssi-instrumenteilla, informaatiolla ja odotuksilla. Finanssimarkkinoilla kiertävästä ”maailmanrahasta” on tullut virtuaalista, kun se on irrotettu hyödykkeiden ja palvelujen reaalityaloudesta. Nämä valtavat rahamäärät eivät ole olemassa globaalien rahamarkkinoiden ulkopuolella, ja ne ovat enemmän virtuaalista kuin todellista rahaa. Sen arvo ei määrity enää materiaalisesti tai muiden talouden perustekijöiden kautta, vaan odotusten, informaation ja oletusten kautta.⁸³

Kaukana ovat siis ajat, jolloin kauppaa käytiin lähinnä valuutoilla. Nykyään monipuoliset finanssi-investoinnit liikkuvat yli rajojen biljoonien dollareiden päivävauhdilla, ja tapahtumien määrä ja nopeus on niin valtava, että sitä on hankala käsittää. Mutta syytä on kuitenkin yrittää, koska nämä finanssivirrat liittävät yhteen kaikki muut globaalien markkinoiden taloudelliset prosessit.⁸⁴ Yhden vahvasanan luonnehdinnan finanssiliikkeiden merkityksestä nykyisessä kapitalistisessa talousjärjestelmässä on esittänyt Marshall: ”Globalisaatio, vienti- ja tuontikauppa, jatkuvassa liikkeessä oleva teollisuus, liikenteen ja tietoliikenteen kehittäminen, uusi teknologia mukaan lukien bioteknologia, ne kaikki ovat tiukasti sidoksissa finanssipääomaan. Globaalissa taloudessa ei rakenneta, viedä tai tuoda, vakuuteta, rahoiteta tai muuteta yhtään mitään ilman, että finanssipääoman huippu ottaa siivun itselleen. Tänään finanssipääoma on laadullisessa mielessä ”liikkuvampi ja muovaavampi”, suurempi globalisaation käskijä ja kontrolloija kuin koskaan ennen.”⁸⁵

---

⁸² Roberts 1998, 123–124; Strange 1999a, 96.

⁸³ Peterson 2003, 113–126; Hahnel 2008, 225–226.

⁸⁴ Peterson 2003, 113–114.

⁸⁵ Marshall 2001.

3.3. Offshore-talouden nousu merkittäväksi osaksi finanssijärjestelmää

Tehtäessä selvitystä globaalin finanssijärjestelmän lainalaisuuksista, offshore-taloutta ei nykyään voi enää sivuuttaa. Erityisesti markkinasääntelyn näkökulmasta on aiheellista kysyä, miten hyvin voidaan säännellä ja valvoa finanssijärjestelmää, jonka sääntöjä on mahdollista paeta veroparatiisien suojiin? Ei kovin hyvin. Käsittelen tässä luvussa lyhyesti offshore-talouden kehitystä ja nykymuotoa, ja kiinnitän erityishuomiota offshoren ja finanssimarkkinoiden valvonnan väliseen suhteeseen. Veroparatiisien haitoista ja hyödyistä on pitkän vaikenemisen jälkeen käyty viime vuosina yhä kiivaampaa keskustelua, ja monet kriitikot ovat nostaneet offshore-talouteen liittyvän läpinäkyvyyden puutteen yhdeksi finanssikriisin aiheuttajista.

Offshore-talouden kehitys oli monimutkainen sekä suurelta osin koordinoimaton ja suunnittelematon prosessi, joka liittyy läheisesti finanssijärjestelmän kokonaiskehitykseen⁸⁶. Yhdysvalloista oli virrannut valuuttakaupan myötä runsaasti dollareita, joilla alettiin käydä Euroopassa kauppaa niin sanotuilla eurodollarimarkkinoilla. Ne laajenivat nopeasti tuottavuutensa ansiosta, öljyntuottajamaat sijoittivat valtavia ylijäämiään markkinoille, pääoma alkoi liikkua aikaisempaa vapaammin yli valtiorajojen ja lainananto lisääntyi. Euromarkkinoiden kehittyminen tarkoitti osaltaan siirtymistä kohti sääntelemätöntä finanssijärjestelmää, ja Bretton Woodsin kontrollit alkoivat nitistä. Eurodollarikaupan myötä syntyi tila, joka ei käytännössä ollut minkään maan lainsäädännön piirissä. Syntyi käsite offshore, jolla tarkoitettiin paikkoja, joissa sai ostaa ja myydä rahaa normaalin säätelyn ulkopuolella. Euromarkkinoiden keskuksena toimi Lontoon City, ja Iso-Britannian hallitus tuki kehitystä, koska se halusi nostaa Lontoon jälleen pankkimaailman keskuksiksi. Myös Yhdysvallat oli myönteinen offshoren synnylle, sillä se halusi parantaa amerikkalaisten yritysten ja pankkien suhteellista kilpailukykyä vapauttamalla ne joistakin veroista ja maksuista.⁸⁷ Viime vuosikymmenet ovat nähneet offshore-keskusten valtavan kasvun, ja pääoman haltijat ovat siirtäneet suuren osan finanssimaailman päivittäisistä toimista ja varallisuudesta offshore-keskuksiin⁸⁸. Ilmiön tämänhetkistä mittaluokkaa kuvastavat seuraavat Tax Justice Networkin arvioimat luvut: noin kolmannes maailman varallisuudesta sijaitsee offshore-keskuksissa ja yli puolet maailmankaupasta kulkee nimellisesti niiden kautta⁸⁹.

---

⁸⁶ Palan 1998, 640.

⁸⁷ Peterson 2003, 122–123; Patomäki 2007, 45; Palan 2003; Gilpin 2000, 140, Davies&Green 2008, 104.

⁸⁸ Ks. esim. Kohonen 2008.

⁸⁹ Tax Justice Network: How big is the problem, and what is its nature? Monikansallisten yritysten veroparatiisien kautta suorittamat kauppajärjestelyt ja veronkierto ovat keskeinen osa nykytaloutta, mutta sitä ilmiötä en tutki tämän työn puitteissa tarkemmin. Osa ilmiötä ovat myös korruptio, rahanpesu ja kansainvälinen rikollisuus.

3.3.1. Mitä tarkoittaa offshore, ja mikä on sen vaikutus finanssimarkkinoihin?

Offshore-keskuksesta ei ole olemassa selvää määritelmää, mikä on häirinnyt sekä tutkijoita että valvontainstituutioita. Palan määrittelee offshoren yhdeksi kansainvälisen pankkitoiminnan kategoriaksi, johon kuuluu erilaisia keskuksia, yhtenä niistä veroparatiisit. Kullakin keskuksella on omat säännöksensä, mikä vaikeuttaa ongelman määrittelyä.⁹⁰ IMF:n varsin neutraali kuvaus määrittelee offshore-keskusten peruspiirteiksi runsaan määrän finanssi-instituutioita, jotka toimivat lähinnä ulkopuolisten kanssa; finanssijärjestelmän, jonka ulkoiset finanssikytkökset ovat suhteettoman suuria paikalliseen talouteen nähden; sekä yhden tai kaikki seuraavista: alhainen tai nollaverotus, kevyt finanssisääntely ja pankkisalaisuus⁹¹. Juuri alhainen verotus ja mahdollisuus finanssitoimiin heikon sääntelyn piirissä ovat niitä piirteitä, joiden vuoksi veroparatiiseista on tullut niin suosittuja. Minun työni kannalta oleellinen näkemys on offshore-taloudesta heikon läpinäkyvyyden 'alueena', jonka kautta tai joissa suoritettut finanssitoimet tapahtuvat suurelta osin sääntelyn ja valvonnan ulkopuolella.

Tutkimukseni kannalta erityisen merkittävää on se, että offshore-talous on alettu yhä enenevässä määrin liittää myös finanssisektorin vakaudesta käytävään keskusteluun. Veroparatiisit muodostavat uhan finanssivakaudelle, koska niiden kautta ja niihin kulkee valtavan suuri osa globaaleista rahavirroista, joita on pankkisalaisuuden takia lähes mahdoton seurata. Monet suurimmista kansainvälisistä pankeista toimivat veroparatiiseissa, ja erityisesti varjopankkijärjestelmän instituutiot ovat siirtäneet velkojaan ja liiketoimiaan paikkoihin, joissa on vähiten sääntelyä ja alhaisin verotus. Ja kun pankit ovat eräänlaisia portinvartijoita finanssitoimijoiden ja veroparatiisien välillä, offshore-toiminta mahdollistaa valtaviin tilimäärien "piilottamisen". Näin ne paitsi vaikeuttavat järjestelmän valvontaa, myös siirtävät verosaatavia valtioiden ulottumattomiin. Esimerkiksi sisäpiirin kauppajen ja muiden markkinaväärinkäytösten jäljittäminen on toistuvasti törmännyt veroparatiisien läpinäkyvyyden puutteeseen.⁹² Hedge-rahastot, jotka olivat yksi keskeinen syy finanssijärjestelmän tämänkertaiseen kriisiytymiseen, ovat keskeinen osa offshore-taloutta, ja ne käyttävät rajusti hyväkseen verotuksesta löytyviä aukkoja. Rahastot etsivät toimilleen heikkoa sääntely-ympäristöä, ja esimerkiksi Cayman-saarille niitä oli vuonna 2008 rekisteröity yli 10000. Hedge-rahastojen toimintaa on erittäin hankalaa valvoa johtuen niiden monimutkaisuudesta ja toimintaa varjostavasta salaperäisyydestä. Toimintaan mukaan pääsy edellyttää valtavia

---

⁹⁰ Palan 1998, 631–632. Esimerkiksi BIS käsittää vain veroparatiisit offshore-alueina, mikä on siinä mielessä ongelmallista, että esimerkiksi Lontoon City on yksi tärkeimmistä offshore-finanssimaailman keskuksista, vaikka se ei ole veroparatiisi.

⁹¹ Offshore Financial Centers: The Role of the IMF 2000.

⁹² Davies & Green 2008, 106–108; Ylönen 2008, 84–88.

sijoituksia, ja rahastojen ollessa rekisteröityjä offshore-keskuksiin, vaikeutuu niiden seuranta huomattavasti.⁹³

Juuri läpinäkyvyyden puute on olennaisin offshoreen liittyvä ongelma. Kansainvälisen finanssijärjestelmän vakaus edellyttää luotettavaa tietoa finanssi-instituutioiden, monikansallisten yritysten ja kansantalouksien tilasta, eikä kukaan voi olla varma esimerkiksi liiketoimintakumppaneidensa markkina-asetelmista, kuten riskeistä ja vauraudesta, jos markkinatransaktioita ja taseita voi hoitaa veroparatiisien tarjoamalla harmaalla alueella. Läpinäkymättömyyden aikana finanssijärjestelmää leimaavat epäluottamus ja epäjärjestys, ja heikko valvonta mahdollistaa suurten ja epävakauttavien markkinariskien synnyn valvontainstituutioiden niistä tietämättä.⁹⁴ Veroparatiisien tiiviit kytkökset muihin finanssikeskuksiin levittävät myös niiden ulkoisvaikutuksia kaikkialle maailmaan⁹⁵.

3.3.2. Miksi offshore-taloutta pidetään yllä?

On hyvä huomioida, että offshore-talous ei ole enää pitkään aikaan, jos koskaan, ollut valtioista erillinen todellisuus. Tämän asian voi ymmärtää kahdelta kannalta: Toisaalta pankkisektorin hallinta on monin paikoin erittäin puutteellista myös yksittäisissä valtioissa, mikä edesauttaa offshoren toimintaa, ja toisaalta keskuksat toimivat maailman suurimpien valtioiden suostumuksella, tai jopa niiden sisällä.⁹⁶ Offshoren yhteinen nimittäjä onkin valtioiden suvereniteetin tai lainsäätämisoikeuden käyttö, jonka avulla ne ovat luoneet alueellisia tai oikeudellisia keskuksia, joiden sisällä sääntely ja verotus ovat heikkoja⁹⁷. Monet veroparatiisit ovat kehityksen myötä vaurastuneet sekä kehittyneet valtaviksi ja varsin itsenäisiksi pankkikeskuksiksi, mutta kaikki tämä on tapahtunut suurimpien valtioiden suojeluksessa. Offshore-talouden haitat on koettu puolestaan muualla.⁹⁸

Finanssitoimijoiden kannatusta veroparatiiseille ei tarvitse ihmetellä: ne mahdollistavat alhaisen sääntelyn ja verotuksen etsimisen ja sitä kautta paremmat säästöjen ja pääomien tuotot. Taloudellisen vapauden puolustajien yleinen argumentti veroparatiisien puolustamisessa on ollut myös se, että ne aiheuttavat positiivista verokilpailua. Veroparatiisien kannattajien mukaan yksilöverotus oli noussut 1980-luvulla huolestuttavan korkealle, ja veroparatiisit ovat omalta

---

⁹³ Ylönen 2008, 112–113.

⁹⁴ Tax Justice Network 2008: Tax havens and market turmoil.

⁹⁵ Offshore Financial Centers (OFCs): IMF Staff Assessments

⁹⁶ Ylönen 2008, 113–114. Offshore-talouden valtiollisista kytköksistä lisää finanssiarkkitehtuuri-osiossa.

⁹⁷ Palan 1998, 631.

⁹⁸ Davies&Green 2008, 104–106; Kohonen 2008.

osaltaan pakottaneet valtioita alentamaan verotustaan. Ne myös ikään kuin oikeutetusti rankaisevat valtioita, jotka yrittävät pitää verotustaan liian korkealla ja menettävät tätä kautta yhteisö- ja pääomaverotulojaan veroparatiiseihin. Yhtenä positiivisena aspektina on pidetty myös sitä, että yksityiset henkilöt voivat turvata omaisuuttaan korruptoituneilta hallituksilta pankkialaisuuden avulla.⁹⁹

Poliittisen tahdon veroparatiisien ylläpitoon selittää puolestaan offshore-keskuksena toimimisen taloudelliset hyödyt: offshore-alueet pystyvät houkuttelemaan suuria kansainvälisiä yrityksiä ja sijoittajia, jotka eivät todennäköisesti muuten alueelle tulisi. Rikkaat sijoittajat ja yritysten investoinnit tuovat mukanaan runsaasti kulutusta, työpaikkoja sekä verotuloja alhaisillakin prosentteilla ja ne myös kehittävät paikallista infrastruktuuria.¹⁰⁰ Yhdysvaltalaisen raportin mukaan veroparatiisien taloudellinen kasvu on ollut muun maailman kasvua nopeampaa, ja ne ovat hyödyttäneet taloudellisesti myös lähialueitaan¹⁰¹. Olennaista on myös suurimpien maiden kuten Yhdysvaltojen hyötyminen suuryritystensä ja finanssitalojensa offshore-taloudesta saamasta suhteellisesta markkinahyödystä.¹⁰²

3.4. Nykyinen finanssivalvonnan arkkitehtuuri

“The fact that there is no mechanism to govern international finance is surely one of the most extraordinary features of the world economy at the opening of the twenty-first century.”¹⁰³

Työni kannalta keskeisin globalisaatioteoreettisen keskustelun alue on kysymys globaalista finanssiarkkitehtuurista eli finanssijärjestelmän valvontarakenteista. Kuten esitin aiemmin, globaalin talousjärjestelmän muutokset ovat muuttaneet perustavanlaatuisesti finanssimarkkinoita ja tehneet valtaviin finanssivirtojen poliittisesta sääntelystä ymmärrettävästi erittäin haastavaa. Johtuen toistuvista finanssikriiseistä ja esiinnoisseista suuryritysten tilinpitoskandaaleista, keskustelu finanssimarkkinoiden kontrolloinnin mahdollisuuksista ja läpinäkyvyyden lisäämisestä on viime vuosina kiihtynyt.¹⁰⁴ Yleinen kysymys tuntuu olleen, valvooko globaaleja finanssimarkkinoita kukaan, ja pystyykö niitä edes valvomaan?

---

⁹⁹ Veroparatiisien hyödyistä, ks. esim. Mitchell 2008; Rahn 18.3.2009.

¹⁰⁰ Economist 1.11.2003.

¹⁰¹ Hines Jr., 2004

¹⁰² Ks. esim. Patomäki 2007.

¹⁰³ Gilpin 2000, 161.

¹⁰⁴ Ks. esim. Peterson 2003, 56.

Finanssimarkkinoiden valvontajärjestelmä on erittäin monimutkainen ja hajanainen. Vaikka huomioitaisiin vain keskeisimmät sääntelyinstituutiot, on järjestelmä vaikeaselkoisine suhteineen ja lukuisine toimijoineen vaikeasti hahmotettava kokonaisuus. Kuten itse finanssimarkkinat, on myös sääntelyjärjestelmä segmentoitunut pankki-, vakuutus-, arvopaperi- ja eläke-sektoreiden instituutioihin, joiden toimintaa pyritään koordinoimaan kansainvälisten organisaatioiden, kuten IMF:n, OECD:n ja G7- yhteistyön kautta. Globaalin rahatalouden sääntelyn politiikka onkin hyvin erilaista kuin maailmankaupan sääntely.¹⁰⁵ Kun esimerkiksi maailmankaupan hallinnoijiksi on helppo määrittää WTO ja Euroopan tasolla EU, on finanssisääntelyn pääarkkitehtien selvittäminen hieman monimutkaisempi tehtävä. Finanssihallintaa on perinteisesti hoidettu lähinnä kansallisesti, mutta viime vuosikymmenen trendinä on ollut kansainvälisten finanssi-instituutioiden kasvanut määrä ja rooli¹⁰⁶. Käyn tässä luvussa ensin lyhyesti läpi valvontajärjestelmän rakenteita ja keskeisimpiä toimijoita, ja kartoitan seuraavassa osiossa järjestelmästä käytyä kriittissävyyistä keskustelua. Keskityn aluksi kansallisiin valvontarakenteisiin, minkä jälkeen otan lähempään tarkasteluun tärkeimmät kansainväliset finanssihallinnan instituutiot.

3.4.1. Kansalliset valvontajärjestelmät ja itsesääntely

Finanssivalvonnan suurimpana ongelmana on pidetty sitä, että valvontajärjestelmät ovat yhä suurelta osin kansallisia, vaikka raha liikkuu globaalisti. Kansallisten hallitusten säätelyvalta ei enää yllä tai riitä valvomaan globalisoitunutta taloutta, ja samalla valtiot ovat kieltäytyneet luovuttamasta globaalin taloushallinnon instituutioille todellista valtaa.¹⁰⁷ Kansainvälisesti yhtenäisen valvontajärjestelmän luomisessa yksi perustavanlaatuinen ongelma onkin ollut kansallisten sääntelyrakenteiden lukuisat erilaiset muodot. Yksilläkään johtavista teollisuusmaista ei ole samanlaista sääntelyjärjestelmää, ja esimerkiksi Yhdysvaltain järjestelmä on käytännössä täysin erilainen kuin kaikki muut.¹⁰⁸

Kansallisista järjestelmistä löytyy eroja paitsi rakenteesta ja laajuudesta niin myös sääntelijöiden liikkumavarasta suhteessa lainsäätäjiin. Useimmat kansalliset valvontajärjestelmät ovat jakautuneet pankki-, arvopaperi- ja vakuutussektoreihin, mutta osa maista on myös järjestänyt valvonnan vain yhden integroituneen instituution kautta. Finanssijärjestelmän vakauden kannalta valvontarakennetta tärkeämpi asia on valvontaelinten itsenäisyys ja valta suhteessa poliitikkoihin ja finanssialan yhtiöihin, mikä vaihtelee suuresti maittain. Osalla sääntelijöistä on oikeus esimerkiksi

---

¹⁰⁵ Davies & Green 2008, 32–81; Held & McGrew 2005, 74.

¹⁰⁶ Davies & Green 2008, 110.

¹⁰⁷ Held & McGrew 2005, 64.

¹⁰⁸ Davies & Green 2008, 155–186.

uusien valvontaelinten synnyttämiseen tai finanssitoimijoiden syyteeseen asettamiseen, kun toisissa maissa tämäntyyppiset toimenpiteet edellyttävät poliittisen hyväksynnän. Joillakin instituutioilla on vastuu sekä sääntöjen laatimisesta että niiden valvonnasta, kun taas toisissa maissa nämä tehtävät on hajautettu eri toimijoille. Keskusteluja parhaasta sääntelyrakenteen muodosta on käyty varsin paljon, mutta tähän asti vailla yksiselitteisiä tuloksia. Olennaisin huomio lienee se, että rakennetta tärkeämmäksi on osoittautunut valvontainstituutioiden vastuullisuus ja itsenäisyys.¹⁰⁹

Erittäin suuri vastuu liiketoiminnan valvonnasta on jätetty finanssitoimijoiden itsesääntelyn varaan. Monet ekonomistit ovat uskoneet ja uskovat yhä, että täysin avoin ja poliittisesti sääntelemätön kansainvälinen finanssijärjestelmä on paras ratkaisu ongelmiin, joita finanssivirtojen kasvusta on aiheutunut. Nämä ekonomistit uskovat, että markkinoiden tapa rankaista vastuuttomia toimijoita tai vilpillisiä lainanantajia ja -ottajia on paras kontrollointikeino. On siis luotettu siihen, että markkinatoimijoiden rationaalisuus, vastuu ja oikeustaju riittävät järjestelmän toimivuuden ja rehellisyyden takaamiseen, ja jopa IMF:n voisi vahvimpien taloususkovaisten mielestä kokonaan lakkauttaa. Itsesääntelyn puolustajat uskovat myös, että markkinavetoinen sääntely on lakisääteiseen hallintaan verrattuna joustavampaa ja markkinasensitiivisempää, koska sen suunnittelevat markkinoilla toimivat henkilöt eivätkä valtion virka- ja lakimiehet.¹¹⁰ Itsesääntelyn johtava ajatus on ollut, että finanssijärjestelmässä ilmenneistä ongelmista huolimatta pääoman sääntelystä vapaa globaali liikkuvuus pitää taata. Markkinoille on annettu sääntelyvalta, eivätkä hallitukset tai hallitustenväliset organisaatiot ole ottaneet itselleen suvereenia valtaa markkinoiden hallinnoimiseen.¹¹¹ Hyvän yrityshallinnan standardeista ei ole päästy kansainväliseen sopuun kansallisista näkemyseroista johtuen, ja itsesääntelyn kehys onkin vaihdellut maittain¹¹².

3.4.2. Kansainväliset finanssi-instituutiot

Kansainvälisten finanssi-instituutioiden lisääntynyt määrä ja kasvanut rooli ovat luonnollista seurausta finanssijärjestelmän kokemista muutoksista. Talouden globalisaatio on johtanut finanssivirtojen kansainvälistymiseen, mikä on merkittävästi heikentänyt kansallisten valvontaelinten mahdollisuuksia markkinoiden kontrollointiin. Samoin on huomattu, kuinka kokonaisvaltaisia vaikutuksia yksittäisen valtion tai finanssimarkkinoiden sektorin romahtamisella voi olla finanssijärjestelmän vakauden kannalta. Otan seuraavaksi tarkasteluun kolme kansainvälistä

---

¹⁰⁹ Davies & Green 2008, 155–210.

¹¹⁰ emt., 94–99, 210; Gilpin 2000, 161, 325–336.

¹¹¹ Gilpin 2000, 134–135.

¹¹² Davies & Green 2008, 94–99.

sääntelyinstituutiota, jotka nousevat toistuvasti esiin kirjallisuudessa. Ne ovat Kansainvälinen järjestelypankki BIS, Kansainvälinen valuuttarahasto IMF sekä Vakauserofoorumi.¹¹³

Kansainvälinen järjestelypankki

Pääomavirrat ja finanssimarkkinat kokonaisuudessaan ovat nykyään minimalistisen mutta kuitenkin merkittävän sääntelyregiimin valvonnassa. Sääntelyn keskiössä on esimerkiksi Robertsinkin mukaan Kansainvälinen järjestelypankki (BIS). Nykyisestä finanssijärjestelmästä onkin käytetty nimitystä BIS-keskeinen regiimi, verrattuna aikaisempaan Bretton Woods -järjestelmään. BIS on vuonna 1930 perustettu kansainvälinen organisaatio, jonka kautta kansainväliset rahoittajat ja keskuspankit sääntelevät ja valvovat kansainvälisiä finanssimarkkinoita ja -instituutioita. BIS:n tärkein tehtävä on toimia varantopankkina maailman keskuspankeille, mutta se on myös taloudellinen keskustelu- ja tutkimuserofoorumi sekä seurantaelin, joka valvoo finanssimarkkinoita, joskin markkinaorientoituneen minimalistisen sääntelyn näkökulmasta. BIS:n tärkein tehtävä on finanssialan yhteistyön edistäminen, Keskuspankkien johtajien tapaamisten kautta se myös finanssialan kansainvälistä yhteistyötä.¹¹⁴

BIS:illa ei ole suoranaista valtaa käskää valtioita tai keskuspankkeja, vaan ne ovat autonomisia toimimaan haluamallaan tavalla BIS:n suosituksista huolimatta. Andersson pitää ongelmana myös sitä, että finanssikriisien tapaiset ongelmatilanteet, jotka ovat todellisuudessa taustaltaan vahvasti poliittisia, tulevat BIS:n agendalle puhtaasti taloudellisina ongelmina. Tällöin myös niiden ratkaisun uskotaan löytyvän oikeina pidetyistä taloudellisista tekniikoista ja instrumenteista. Taloustiede ei ole kuitenkaan mikään neutraali tiede, ja kulloinkin vallalla ovat ne ratkaisumallit, jotka ovat poliittisesti hyväksyttäviä.¹¹⁵ Myös BIS:n päätöksenteon demokraattisuudesta, vastuullisuudesta ja halukkuudesta edistää finanssivakautta lisäävää sääntelyä on käyty keskustelua. Pankki on keskeisestä roolistaan huolimatta pysynyt piilossa julkisuudelta, ja sen toimintaa leimaa vahva salaisuuden varjo.¹¹⁶

BIS tarjoaa foorumin finanssialan yhteistyöhön liittyvien kysymysten käsittelyyn, ja tärkein sen yhteydessä toimiva instituutio on Baselin komitea¹¹⁷. Se perustettiin vuonna 1974 valuutta- ja pankkisektoreilla ilmenneiden häiriöiden takia G10 -maiden keskuspankkien johtajien toimesta. Komitea koostuu suuren pankkisektorin omaavien maiden pankki- ja valvontainstituutioiden

---

¹¹³ Kansainvälinen järjestelypankki ja Vakauserofoorumi tunnetaan paremmin nimillä Bank for International Settlements ja Financial Stability Forum.

¹¹⁴ Roberts 1998, 120–125.; Bank for international settlements: About BIS.

¹¹⁵ Andersson 2006, 4–5.

¹¹⁶ Roberts 1998.

¹¹⁷ Basel Committee on Banking Supervision, BCBS.

edustajista, ja sen alkuperäinen tavoite oli tukkia ne valvonta-aukot, joita pankkisektorin kansainvälistyminen oli luonut. BIS asettaa Baselin komitean kautta sääntelykehityksen kansainväliselle pankkitoiminnalle, ja tämän säännöspohjan kulmakivenä toimi pitkään vuonna 1988 käyttöön otettu Basel I -sopimus. Sopimus oli ilmestyessään urauurtava sääntelyn harmonian parantamisessa, ja se edisti pankkisektorin nopeaa kansainvälistymistä. Sopimus oli kuitenkin muodoltaan varsin yleisellä tasolla ja tarjosi näin finanssi-instituutioille runsaasti liikkumavaraa ja mahdollisuuksia liialliseen riskinottoon.¹¹⁸

1990-luvun loppua kohti tultaessa kävi selväksi, että varovaisista muutoksista huolimatta Baselin valvontakehikko ei enää pystynyt tehokkaasti hoitamaan tehtäviään. Komitea käynnisti uudistusprosessin, jonka tavoitteena oli pankkisektorin vakauttaminen ja järkevöittäminen. Prosessin tuloksena vuonna 2004 julkistettiin Basel II -sopimus, joka antaa kansallisille sääntelijöille päivitettyt ohjeet finanssitoimijoiden vähimmäisvaatimuksista. Sopimus perustuu kolmeen pilariin, jotka sisältävät säännöksiä koskien pankkien vakavaraisuutta, valvontaa sekä markkinakuria, ja sopimukseen on sisällytetty myös tavoite pankkitoiminnan läpinäkyvyyden parantamisesta.¹¹⁹ Baselin sopimukset eivät ole laillisesti sitova, mutta niiden on kuitenkin katsottu sääntelevän pankkeja niin kutsutun pehmeän lain voimalla¹²⁰. Uuden sopimuksen käyttöönotto on ollut asteittaista eri maissa, ja globaalista kattavuudesta ei voida vielä vuosiin puhua¹²¹.

BIS ja Baselin komitea ovat erityisen tärkeitä siksi, että pankkisektori on osoittautunut erittäin keskeiseksi finanssijärjestelmän vakauden kannalta¹²². Pankkijärjestelmän kehitys on perustunut BIS:n ympärille rakentuneen minimalistisen sääntelyn arkkitehtuuriin, jolla on pyritty ehkäisemään esimerkiksi systeemiriskin uhkaa. Kuten viimeisen kymmenen vuoden tapahtumat osoittavat, sen asettamat suositukset eivät kuitenkaan ole riittävän vahva keino toimivan markkinajärjestelmän ylläpitämiseen. BIS:stä ja Baselin komiteasta onkin sanottu, etteivät ne käytännössä riittävästi sääntele tai rajoita rahoitusmaailman toimijoita, vaan pyrkivät ainoastaan finanssimarkkinoiden toiminnan varmistamiseen ja vakauttamiseen.¹²³

Vaikka finanssimarkkinat ovat vahvasti linkittyneet ja keskinäisriippuvaiset, on sääntelyjärjestelmä yhä jakautunut lukuisiin sektoreihin, mikä on yksi valvontaa huomattavasti vaikeuttavista tekijöistä.

---

¹¹⁸ Davies & Green 2008, 32-43; Kerwer 2005, 619; Balin 2008, 15-16.

¹¹⁹ Davies & Green 2008, 32-43; Balin 2008, 15-16.

¹²⁰ Roberts 1998, 126.

¹²¹ Käyttöönoton aikataulusta ks. esim. Wikipedia: Basel II Accord.

¹²² Davies & Green 2008, 59.

¹²³ Ks. esim. Roberts 1998.

1990-luvulla kävi ilmeiseksi, että finanssimarkkinoiden useat toiminnot ja toimijat ovat sektorirajat ylittäviä, eikä hajautettu järjestelmä pysty kontrolloimaan niitä. Vuonna 1996 perustettiin Baselin komitean alaisuuteen Joint Forum, jonka tarkoituksena oli yhdistää eri finanssialojen ja suurten konglomeraattien valvontaa. Foorumi onkin tavannut säännöllisesti ja ollut aktiivinen tutkimus- ja selvitysrintamalla, mutta suositusten realisointivaiheessa se on törmännyt toistuvasti poliittisiin ja kansallisiin esteisiin.¹²⁴

Vakauserofoorumi

Käsitys finanssialan vakaudesta tuli julkiseen keskusteluun vasta 1990-luvulla, ja on siitä lähtien kerännyt yhä enemmän huomioita kansainvälisissä instituutioissa ja myös yksittäisissä maissa. Käsitteellä viitataan luonnollisesti finanssijärjestelmän pitkän tähtäimen kestävyteen, ja sen mukaantulon myötä on alettu kiinnittää huomiota järjestelmään kokonaisuutena.¹²⁵ Erityisesti Itä-Aasian kriisi nostatti huolia finanssijärjestelmän vakaudesta ja ajatuksia maailmanlaajuisesta finanssivalvonta-auktoriteetista, jolla olisi rajat ylittävät valtuudet finanssiliikkeiden valvontaan. IMF ja Maailmanpankki olivat keskittyneet finanssisääntelyn sijaan enemmänkin rahapolitiikan ohjaukseen, ja yleisen mielipiteen mukaan valvonta-aukko piti täyttää. Suunnitelmat uudesta institutionaalisesta viitekehystä kaatuivat kuitenkin poliittisen tahdon puutteeseen, ja sen sijaan vuonna 1999 perustettiin Vakauserofoorumi (Financial Stability Forum), jonka tarkoitus on lähinnä edistää kansainvälistä rahoitusvalvontayhteistyötä.¹²⁶

Foorumi koostuu G7-maiden ja muiden suurten finanssikeskusten ministeriöiden, keskuspankkien ja valvontaelinten sekä tärkeimpien kansainvälisten finanssi-instituutioiden edustajista, ja se kokoontuu kahdesti vuodessa. Foorumi pyrkii edistämään finanssijärjestelmän vakautta ja finanssimarkkinoiden toimivuutta sekä vähentämään nopeasti leviävien finanssishokkien todennäköisyyttä. Näiden tavoitteiden täyttämiseksi se arvioi finanssijärjestelmää uhkaavia riskejä, esittää toimenpiteitä näiden haavoittuvuuksien korjaamiseksi ja edistää valvontainstituutioiden välistä yhteistyötä ja informaatiovaihtoa.¹²⁷

Olellainen kysymys vakauserofoorumin kohdalla on, että miten hyvin sen suositukset tehoavat ilman varsinaista valtioiden yläpuolista auktoriteettia? Minkälainen legitimitetti sillä on valtioiden ja

---

¹²⁴ Davies & Green 2008, 32–85.

¹²⁵ Davies&Green 2008, 24–26. Finanssivakauden käsite on vielä varsin kiistelty ja epäselvä. Yhtenä piirteenä on pidetty sitä, että finanssialan epävakaus johtaa usein tilanteeseen, jossa viattomat sivustakatsojat kärsivät.

¹²⁶ Emt., 11–12, 110–112.

¹²⁷ Emt., 112–114.

finanssi-instituutioiden silmissä? Tähänastisen kokemuksen perusteella nämä kysymykset ovat vielä vastaamatta. Foorumi on saanut aikaan suosituksia ja toimia, jotka ovat vahvistaneet finanssijärjestelmää. Sen olemassaolo on myös tuonut lisäpuhtia ja -näkyvyyttä sektorikohtaisille sääntelyelimille ja rohkaissut IMF:ää sekä Maailmanpankkia painostamaan valtioita hyväksymään finanssisääntelyn standardeja. Foorumi ei ole kuitenkaan täyttänyt niitä kunnianhimoisia sääntelytavoitteita, joita Aasian finanssikriisi nostatti, ja sen toimintaa on selvästi hankaloittanut vallan ja auktoriteetin puute suhteessa finanssitoimijoihin ja valtioihin.¹²⁸

Kansainvälinen valuuttarahasto ja Maailmanpankki

Kuten edellä mainitsin, 1990-luvun lopulle asti IMF:n ja Maailmanpankin rooli finanssisääntelyssä oli vähäinen. Sääntelystandardien parantamisella ei ollut juurikaan roolia niiden ajamissa talousohjelmissa. Aasian talouskriisi osoitti kuitenkin finanssimarkkinoiden kaatumisen potentiaaliset vaikutukset talousjärjestelmille, ja IMF:ltä sekä MP:lta alettiin vaatia lisää huomiota finanssisektorin valvontaan. Tunnustettuaan finanssiarkkitehtuurissa vallitsevat puutteet instituutiot perustivat yhdessä vuonna 1999 rahoitussektorin arviointiohjelman (Financial Sector Assessment Program, FSAP), jonka päätehtäväksi tuli maakohtaisten finanssiarviointien tekeminen ja toimenpidesuosituksien antaminen arviointien pohjalta.¹²⁹ Ohjelmaa on pyöritetty varsin tehokkaasti, ja kattavia arvioita on tehty tähän päivään mennessä noin sadasta maasta¹³⁰.

FSAP:n tekemä työ on saanut monilta kiitosta, mutta kovin vakuuttaviin tuloksiin se ei ole pystynyt. Sen arviointityö ei ole ollut finanssiriskien kannalta riittävän tarkkaa, eivätkä arvioinneista seuranneet suositukset ole olleet riittävän tehokkaita. Niissä maissa, joissa on ryhdytty toimenpiteisiin FSAP:n ohjeiden mukaan, ei ole havaittu selviä osoituksia markkinavakauden parantumisesta. Kenties suurimpana ongelmana voidaan pitää sitä, etteivät markkinatoimijat ole pitäneet suosituksia kovin suuressa arvossa, vaan ne ovat monilta osin jatkaneet toimintaansa entiseen tapaan.¹³¹ IMF:stä onkin sanottu, että se kolmannen maailman kohdalla hyvin tunnettu ja vaikutusvaltainen hallintainstituutio, mutta suhteessa länsimaihin IMF:llä on vain vähän valtaa, ja finanssipolitiikka onkin pysynyt käytännössä keskuspankkien johtamana¹³².

---

¹²⁸ Emt., 115–118.

¹²⁹ Davies&Green 118–120.

¹³⁰ IMF: Financial Sector Assessment Program (FSAP)

¹³¹ Davies&Green 2008, 120–126.

¹³² Andersson 2006, 2.

3.4.3. Offshore-talouden valvonta

Offshore-keskuksiin liittyvät sääntelyongelmat ovat olleet viimeiset 15 vuotta monien kansainvälisten ryhmien ja organisaatioiden huomion kohteena. Tämä on varsin luonnollinen kehitys veroparatiisitalouden valtavan kasvun ja kokonaistaloudellisen merkityksen huomioon ottaen. Ensimmäinen merkittävä hanke oli G7:n perustaman Financial Action Task Forcen vuonna 2000 kokoama musta lista heikoimmin säädellyistä veroparatiiseista. Vakauserofoorumi perusti myös samana vuonna työryhmän tutkimaan finanssisääntelyn tasoa veroparatiiseissa, ja työnsä tuloksena se suositti IMF:lle, että se arvioisi järjestelmällisesti kaikki offshore-keskukset. IMF liittikin ohjelman finanssivakautta edistävään hankkeeseensa. Arvioinnit ovat parantaneet sääntelyä joissakin offshore-keskuksissa, mutta erittäin monella on vielä vakavia puutteita erityisesti kansainvälisen yhteistyön ja informaatiovaihdon alueilla. Lisääntynyt huomio ei ole myöskään poistanut veronkiertomahdollisuutta, joka on edelleen pääsyy liiketoiminnan siirtämiseen veroparatiiseihin.¹³³

Veroparatiisien omat sääntelyelimet ovat myös edelleen suurelta osin irrallaan kansainvälisestä valvonta-arkkitehtuurista, mikä vaikeuttaa osaltaan yhteistyötä. Davies & Green toteavat, että vaikka vallitseva trendi on ollut finanssisääntelyn parantaminen offshore-keskuksissa, mikään ei takaa tämän kehityksen jatkumista tulevaisuudessa.¹³⁴ Finanssikriisi voi kuitenkin osoittautua juuri täksi kaivatuksi takaajaksi, ja poliittinen huomio voisi tulevaisuudessa siirtyä toistuvien raporttien sijaan veroparatiisiongelman konkreettisen ratkaisun etsimiseen.

Mainitsemani instituutiot ovat siis keskeinen osa sitä löyhää verkostoa, jonka kautta finanssimarkkinoiden valvontaa on pyritty globaalisti koordinoimaan. Varsinaista auktoriteettia esimerkiksi Baselin komitealla ei kuitenkaan ole, vaan niiden toimintaa perustuu lähinnä suosituksiin, joita pankkien ja kansallisten valvojen odotetaan noudattavan. Kerwer pitääkin finanssisääntelyn järjestelmää esimerkkinä monilla aloilla yleistyneestä soft law -hallinnasta, joka perustuu standardeihin ja parhaan käytännön sääntöihin. Globaalit finanssistandardit tarjoavat kansallisille valvojille ja markkinatoimijoille, kuten pankeille, toimintamalleja, ja integroivat näin kansallisia valvontaregiimejä kansainväliseen verkostoon ilman globaalin valvonta-auktoriteetin olemassaoloa. 1990-luvun lopun kriisien seurauksena kansainväliset instituutiot ovat asettaneet minimistandardeja eri finanssisektoreille muun muassa yritysten tilinpidosta ja valtioiden

---

¹³³ Davies & Green 2008, 106–108.

¹³⁴ *ibid.*

finanssiraportoinnista. Näiden suositusten noudattamisen on uskottu vähentävän järjestelmän epävakautta, ja esimerkiksi Vakauserofoorumi pitää niitä kestävän finanssijärjestelmän edellytyksinä.¹³⁵

3.5. Yhteenvetoa finanssijärjestelmän nykymuodosta

Esittelin tässä luvussa uusliberalismin nousun vaiheet, joiden kautta ajattelutapa nousi hallitsevaksi talouspoliittista järjestelmää muokkaavaksi ideologiaksi. Uusliberalistinen kehitys on siis muuttanut erityisesti finanssimarkkinoita, joiden kehitystä ovat viime vuosikymmenet kuvastaneet sääntelyn purkaminen, arvopaperisointi ja offshore-markkinoiden laajentuminen. Kehitys on asettanut kovan haasteen valvonta-arkkitehtuurille, joka on rakentunut kansallisten valvontajärjestelmien ja kansainvälisten instituutioiden välisen yhteistyön varaan. Seuraavassa luvussa siirryn tarkastelemaan läpikäymäni valvontajärjestelmän riittävydestä käytyä varsin kriittissävyistä keskustelua. Kuten jatkossa esitän, järjestelmä on saanut osakseen runsaasti muutosvaatimuksia, jotka eivät ainakaan vielä ole toteutuneet. Mielenkiintoinen kysymys onkin, että miksi näin ei ole käynyt.

---

¹³⁵ Kerwer 2005, 611–614.

4. Keskustelua valvontajärjestelmän riittävydestä

Kuten edellisen luvun selvitykseni osoitti, finanssijärjestelmä ei ole mikään täysin sääntelystä irrallinen kansainvälisen talouden sektori. Yleinen käsitys kuitenkin on, että finanssivalvontajärjestelmä, jos sitä sellaiseksi voi edes nimittää hajanaisen luonteensa takia, ei ole pystynyt vastaamaan muuttuneen finanssimaailman asettamiin haasteisiin¹³⁶. Useat kriitikot ovat jo pitkään olleet sitä mieltä, että finanssijärjestelmä on kansainvälisen talousjärjestelmän heikoin lenkki, ja että sitä pitäisi säännellä ja valvoa huomattavasti paremmin¹³⁷.

Työni kannalta oleellisin markkinafundamentalistista finanssijärjestelmää kohdannut kritiikki ja huolenaihe liittyvät heikosti säännellyn finanssijärjestelmän epävakauteen. Ja kun katsoo finanssimarkkinoiden historiaa viime vuosikymmenten osalta, on huolenaiheisiin helppo yhtyä. Merkittävät kriisit ovat toistuneet säännöllisin väliajoin: Vuoden 1987 osakemarkkinoiden sortumista, niin sanottua Mustaa maanantaita, seurasivat vuonna 1990 roskalainaromahdus ja Yhdysvaltain pankkikriisi, joka uusiutui vuonna 1994. Talouskriisit laajenivat kansainvälisiksi vuoden 1997 Aasian kriisin ja vuoden 1998 Venäjän ja Brasilian kriisien myötä. Vuonna 2001 puhkesi puolestaan it-kupla.¹³⁸ Vaikka on havaittu, että finanssimarkkinat palaavatkin syöksykierteistään ennen pitkää tasapainoon, on kriiseillä anteeksiantamattoman suuret vaikutukset paitsi viattomiin sivustakatsojiin, myös maailmantalouteen laajemmin¹³⁹. Harvey on esittänyt järjestelmän logiikasta mielenkiintoisen näkemyksen. Hänen mukaansa uusliberalistisen kehityksen sisäiset taloudelliset ja poliittiset ristiriitaisuudet pysyvät kurissa vain finanssikriisien avulla. Ne ikään kuin hetkittäisesti poistavat järjestelmän epätasapainoisuudet ja vääristymät, jonka jälkeen kaikki voi jatkua entisellään. Ja niin on ainakin tähän asti myös käynyt, koska kriisit ovat osoittautuneet maailmanlaajuisesti hallittaviksi.¹⁴⁰

4.1. Aasian finanssikriisi ja huoli järjestelmän kestävydestä

Aasiassa vuonna 1997 syttynyttä ja vuoden 1998 aikana laajemmin maailmalle levinnyttä talouskriisiä on pidetty uusliberalismin ajan ensimmäisenä globaalina finanssikriisinä. Se iski alueelle, jonka maita esimerkiksi Maailmanpankki oli vielä muutama vuosi aikaisemmin pitänyt

---

¹³⁶ Davies & Green 2008.

¹³⁷ Gilpin 2000, 161.

¹³⁸ Lordon 21.11.2007. Kriiseistä ja niiden aiheuttamista reaaliatalouden ongelmista, ks. myös Patomäki 1999 38–44.

¹³⁹ Gilpin 2001, 268. Myös Gills pitää poliitikkojen vastuuna sitä, että globalisoitunutta järjestelmää toistuvasti horjutetuista kriiseistä päästäisiin vihdoon eroon. Gills 2008, 517.

¹⁴⁰ Harvey 2008, 229–230.

esimerkkeinä oikeaoppisesta taloudenpidosta, ja romutti monet Aasian kansantaloudet. Yllättävästä kriisistä tekikin niin huolestuttavan ja häiritsevän se, että se iski, vaikka Aasian maat olivat noudattaneet 1990-luvulla vauhdilla levinneitä käytäntöjä ja ideoita vapaista ja avoimista pääoma- ja valuuttamarkkinoista. Viimeistään Aasian tapahtumat herättivätkin monien huolen globalisoituneiden finanssimarkkinoiden mukanaan tuomista epävakausriskeistä. Kriisin syyllisinä on pidetty niin Aasian korruptoitunutta talousjärjestelmää, puutteellista valvontaa, spekulatiivisia länsimaisia suurpääoman haltijoita kuin IMF:ää, mutta yleinen mielipide kuitenkin oli, että koko globalisoituneessa finanssijärjestelmässä on jotain vialla.¹⁴¹

Kriisi herättikin runsasta kriittistä keskustelua finanssijärjestelmästä ja sen uudistamistarpeesta sekä tutkijoiden että poliitikkojen keskuudessa. Suurimpana epäkohtana pidettiin sitä, ettei mikään mekanismi tai auktoriteetti hallinnut kansainvälistä finanssisektoria¹⁴². Poliitikkojen toimesta muutoksia vaadittiin paitsi Aasiassa, myös lännempänä, ja uudistusesitysten eturintamassa oli Yhdysvaltain silloinen presidentti Bill Clinton. Hän piti Aasian tilannetta pahimpana talouskriisinä 50 vuoteen, ja vakavana uhkana myös Yhdysvaltojen turvallisuudelle. Clinton vaatikin vahvoja toimia kriisin taltuttamiseksi sekä merkittäviä uudistuksia globaaliin finanssivalvontaan, jotta epävakaata boom & bust -taloutta saataisiin vakautettua. Globaalissa taloudessa vaadittiin Clintonin mukaan inhimillisyyttä, jotta tavallisten kansalaisten asema olisi jatkossa turvattu. Hän hahmotteli 2000-luvulle uudenlaista finanssiarkkitehtuuria, joka pystyisi estämään vastaavat markkinaromahdukset jatkossa. Clintonin mukaan Yhdysvaltojen omassa taloudessa oli jo opittu kriisien ehkäisemiseen, ja samaan pystyvä valvontajärjestelmä piti luoda myös globaalille tasolle.¹⁴³ Clintonin valtiovarainministeriö hahmotteli myös läpinäkyvyyden lisäämistä paitsi kehittyvillä markkinoilla, myös offshore-keskusten ja hedge-rahastojen osalta¹⁴⁴.

Viimeisen kymmenen vuoden tapahtumien jälkeen voi todeta paitsi Clintonin hyväuskoisuuden Yhdysvaltain finanssijärjestelmän suhteen, myös epäonnistumisen globaalin valvonnan riittävässä uudistamisessa. Uutta arkkitehtuuria hahmoteltiin kansainvälisen yhteistyön kautta sekä IMF ja Maailmanpankin yhteiskokouksessa että G7-tapaamisissa, ja joitakin uudistuksia tehtiinkin. Ne eivät olleet kuitenkaan riittäviä, kuten viime vuosien tapahtumat jälleen kerran osoittavat, ja keskustelu kriisiytyvän finanssijärjestelmän kipeästi kaipaamista muutoksista on jatkunut erityisesti

---

¹⁴¹ Volcker 2000; Stiglitz 2004; Gilpin 2001, 267–270.

¹⁴² Ks. esim. Gilpin 2001, 268. Uudistusvaatimuksista myös esim. Soros 1999; Stiglitz 2004.

¹⁴³ Clinton 14.9.1998; Clinton 6.10.1998.

¹⁴⁴ Stiglitz 2003, 227.

kriitikkojen keskuudessa näihin päiviin asti.¹⁴⁵ Clintonin hallinto ei puuttunut järjestelmän perustavanlaatuisiin ongelmiin, ja esimerkiksi vaatimukset läpinäkyvyyden lisäämistä unohdettiin nopeasti tärkeimpien poliittisten tahojen asetuttua finanssitoimijoiden puolelle¹⁴⁶.

Stiglitz nimeää finanssijärjestelmän korjaamatta jättämisen yhdeksi Clintonin hallinnon pahimmista epäonnistumisista. Syykin on hänen mukaansa selvä: vaikka erityisesti Aasian nousevat markkinat kärsivät markkinoiden lainalaisuuksista, Yhdysvalloilla, ja erityisesti amerikkalaisilla finanssiyhtiöillä, meni kriisistä huolimatta lujaa. Finanssiyhtiöt itse asiassa hyötyivät globaalista laskusuhdanteesta ja tekivät valtavia voittoja Aasian markkinoiden uudelleenrakennus- ja elvytysprosesseissa. Myös Gilpin näkee sääntelyn lisäämisen epäonnistumisen syynä nimenomaan Yhdysvaltojen erilaiset intressit verrattuna tiukempaa sääntelyä vaatineisiin maihin, kuten Saksaan, Ranskaan ja Japaniin. Yhdysvaltalaiset finanssiyhtiöt ovat markkinoilla suhteellisesti vahvimpia, eikä niiden voitollista toimintaa ole haluttu rajoittaa. Osittain kyseessä ovat myös ideologiset näkemyserot: Yhdysvalloissa usko vapaaseen markkinajärjestelmään on ollut vielä muita länsimaita vahvempi. Kun tärkeimpien poliittisten tahojen lisäksi myös keskuspankit olivat ymmärrettäväsi tiukempaa sääntelyä vastaan, oli selvää, ettei merkittäviä muutoksia saatu lopulta aikaan.¹⁴⁷

4.2. Ajastaan jäljessä oleva valvonta-arkkitehtuuri

Vaikka esittelemieni sääntelymuutosten lisäksi viimeisen 10 vuoden aikana on otettu muitakin kohtuullisia askeleita kansainvälisen finanssikontrollin lisäämiseksi, ne ovat yleisen käsityksen mukaan olleet riittämättömiä¹⁴⁸. Nykyisillä rakenteillaan finanssiarkkitehtuuri ei pysty valvomaan finanssisektorin liikkeitä. Sääntelyjärjestelmän mekanismit luotiin suurimmaksi osaksi aikana, jolloin finanssimaailma oli huomattavasti yksinkertaisempi, ja viimeistään ny on käynyt selväksi, ettei vanhanaikainen valvontajärjestelmä riitä enää kasvaneiden finanssimarkkinoiden hallinnoimiseen.¹⁴⁹ Finanssitoimijoiden on nykyjärjestelmässä mahdollista toimia monin keinoin sääntelyn ulkopuolella, eikä suositusten noudattamisesta ole mitään takeita. Kovanaisimmat kriitikot ovatkin väittäneet, että nykyisessä tilanteessa finanssimarkkinat ovat käytännössä poliittisen ohjauksen ulottumattomissa¹⁵⁰.

---

¹⁴⁵ Ks. esim. Gilpin 2001. Tarkempi analyysi finanssiarkkitehtuurista ja siihen tehdyistä uudistuksista seuraavassa luvussa.

¹⁴⁶ Stiglitz 2004, 313.

¹⁴⁷ Stiglitz 2003, 222–228; Gilpin 2001, 276–277.

¹⁴⁸ Davies & Green 2008, 10–12.

¹⁴⁹ Emt., 3–6, 258–259.

¹⁵⁰ Held & McGrew 2005, 64; Ks. myös Ylönen 2007.

Stiglitz, kuten monet muutkin, jäljittää finanssijärjestelmän kriisien syyt Washingtonin konsensuksen kaikkialla edistämään uusliberalistiseen politiikkaan. Nopea finanssi- ja pääomamarkkinoiden sääntelyn purkaminen, markkinoiden avaaminen nopeasti maahan ja maasta ulos liikkuvalla kansainväliselle pääomalle sekä pankkisektorin deregulointi yhdistettynä kansainvälisen valvonnan heikkouteen ovat jättäneet monet taloudet sekasortoiseen tilaan. Keinottelevat ja ahneet sijoittajat ovat toistuvasti käyttäneet erityisesti nousevilla markkinoilla syntyneitä mahdollisuuksia armottomasti hyväksi. Globaali finanssijärjestelmä ei ole pystynyt tasoittamaan yksittäisillä alueilla ilmenneitä kriisejä, ja järjestelmän selvät ja vakavat ongelmat onkin nykyään tunnustettu monesta suunnasta.¹⁵¹

Uusliberalistinen usko markkinoiden luomaan tasapainoon ja luottamus finanssitoimijoiden itsesääntelyyn ei ole siis kriiseistä ja monien taloustieteilijöiden epäilyksistä huolimatta hävinnyt, ja valtavat finanssivirrat kulkevat yhä vailla riittävää kansainvälistä sääntelyä – nähdyn seurauksin¹⁵². Järjestelmän kriisiytyminen on osoittautunut krooniseksi ongelmaksi, ja uskomukseni on siis, että tämänkertainen kriisi on iskenyt niin kovalla vauhdilla nimenomaan johtavien länsimaiden, kuten Yhdysvaltojen ja Iso-Britannian finanssisektoreille, että poliittista tahtoa merkittävien muutosten läpiviemiseen löytyy tällä kertaa enemmän. Myös yhteiskunnallinen vastustus markkinoiden ehdoilla edennyttä kohtaan on noussut kovemmaksi kuin koskaan ennen. Uudistuksiin vaaditaan paitsi merkittävää asenneilmapiirin muutosta puheiden kautta, myös konkreettisista toimenpiteistä sopuun pääsyä voimakkaiden intressiryhmien painostuksesta huolimatta.

Finanssimarkkinoiden muutos on ollut valtavan nopeaa, ja merkittävät uudistukset finanssi-instrumenteissa ja -liikkeissä ovat kiistämättä aiheuttaneet vaikeuksia järjestelmän valvojille. Sääntelijöiden ja poliitikkojen taholta ei ole kiinnitetty riittävästi huomiota finanssimaailman kehitykseen ja sen mukanaan tuomiin riskeihin, eikä kansainvälisille valvontaelimille ole annettu niiden kaipaamaa poliittista painoarvoa. Liian kauas jälkeen sääntelijät eivät kuitenkaan saa jäädä. Finanssikriisi on vakava konkreettinen osoitus siitä, kuinka kauas finanssijärjestelmä on karannut sitä valvovista mekanismeista.¹⁵³

Strange nimeää kyvyttömyyden hallita finanssijärjestelmää yhdeksi westfalenilaisen järjestelmän epäonnistumisista. Pitkän aikaa vallalla oli uskomus, jonka mukaan valtiot ja hallitustenväliset

---

¹⁵¹ Stiglitz 2003, 220–226.

¹⁵² Moni finanssijärjestelmän kriitikko osasi ennustaa tämänhetkisen tilanteen etukäteen: esimerkiksi Harvey, 2008 piti erittäin todennäköisenä, että erityisesti Yhdysvaltojen finanssisektorin ongelmat purkautuvat ennemmin tai myöhemmin globaalin finanssikriisin muodossa.

¹⁵³ Davies & Green 2008, 258–261.

organisaatiot olivat yhdessä täysin kykeneväisiä valvomaan, sääntelemään ja kontrolloimaan pankkeja ja muita finanssi-instituutioita. Kansalliset valvontasysteemit toimivat valtiotasolla, kun taas IMF ja BIS hoitivat ylikansallista valvontaa, ja tämän kahden kerroksen hallintajärjestelmän piti pystyä hoitamaan kaikki finanssimarkkinoilla ilmenevät ongelmat. Mutta kun vuoden 1997 Aasian talouskriisi iski yllättäen kaikki, joutui tämä järjestelmä vahvan epäilyksen alle. Strangen mukaan kriisi osoitti IMF:n ja BIS:n riittämättömyyden globaaleina sääntelijöinä ja myös kaikkien kansallisen tason järjestelmien riittämättömyyden. Kriisin tuloksena BIS myönsi tehostamistensa valvojana, ja siirsi käytännössä vastuun pankeille itselleen. Myös IMF:n pääosaaminen on rajoittunut lähinnä velkajärjestelyneuvotteluihin. Kansalliset järjestelmät ovat hyvin erilaisia malliltaan ja tehokkuudeltaan, mutta ne ovat kaikki samalla tavalla vaikeuksissa finanssialan teknologisten innovaatioiden ja lähes välittömästi rajojen ja valuuttojen yli siirtymään kykenevän pääoman kanssa.¹⁵⁴

Sääntelyn vapauttamisen seurauksena onkin Strangen mukaan syntynyt vaarallinen kuilu kansainvälisten instituutioiden ja valtiotasoisien valvonnan väliin. Kansainväliset tahot ovat joko haluttomia tai kyvyttömiä hallinnoimaan markkinoita, ja kansalliset valvontajärjestelmät eivät ole riittävän nopeita tai ulottuvia estämään kansainvälisen talouden ongelmia. Näiden kahden välisessä kuilussa markkinat voivat toimia vapaasti. Valvojilla voi jo nykyään olla riittävä asiantuntemus rahavirtojen seuraamiseen, mutta toiminta on edelleen liian hidasta ja heikkoa. Ja niin kauan kun veroparatiisit tarjoavat pakopaikan järjestelmän väärinkäyttäjille, kansallisten valvojen kädet ovat sidotut.¹⁵⁵

4.3. Minkälaisia uudistuksia on esitetty?

Kriitikot ovat jo vuosikymmenten ajan olleet erittäin jakautuneita globaalien finanssivirtojen ja niiden sääntelyn suhteen, verrattuna esimerkiksi kaupan vapauttamisen hyödyllisyydestä ainakin länsimaissa vallinneeseen yksimielisyyteen¹⁵⁶. Kuten olen esittänyt, erityisesti viimeisen vuosikymmenen aikana finanssijärjestelmässä ilmenneiden vakausongelmien ja väärinkäytösten seurauksena on esitetty muutosvaatimuksia sekä globaaliin valvonta-arkkitehtuuriin että finanssijärjestelmään itseensä. Uudistusvaatimukset eivät myöskään rajoitu pelkkiin uusliberalismin vastustajiin. Myös pieni ryhmä taloustieteilijöitä uusklassisen ryhmän sisällä on myös ryhtynyt kritisoimaan nykyisenkaltaista globalisaatiota jatkuvien ongelmien seurauksena. He ovat vaatineet paitsi valtion rahankäytön lisäämistä ongelmien rauhoittamiseksi, mutta myös pääomakontrollin ja

---

¹⁵⁴ Strange 1999b, 348–350.

¹⁵⁵ *ibid.*

¹⁵⁶ Ks. esim. Gilpin 2000, 160.

läpinäkyvyyden lisäämistä johtuen toistuneista finanssikriiseistä ja tilinpitoskandaaleista.¹⁵⁷ Finanssijärjestelmän uudistamisen tarve onkin ollut selvä jo vuosia, mutta kriiseistä huolimatta yritykset luoda vakaa ja säännelty finanssijärjestelmä ovat olleet heikkoja tai epäonnistuneet täysin¹⁵⁸. Vuoden 2008 tapahtumien jälkeen yleinen ajatus tuntuu kuitenkin olevan, että finanssikriisistä on muodostumassa murroskohta sääntelemättömän globaalin kapitalismin ja uuden globaalin finanssijärjestyksen välille¹⁵⁹. Käyn tässä luvussa läpi ehdotuksia ja näkemyksiä siitä, millainen finanssijärjestelmän pitäisi olla, jotta nykyisenkaltaisilta romahduksilta jatkossa vältyttäisiin.

4.3.1. Finanssiarkkitehtuurin kaipaamat muutokset

Institutionaalisella tasolla valvonnan parantamiseen on tarjottu lähinnä kahta vaihtoehtoa: ylikansallisen sääntelyauktoriteetin luomista tai jo olemassa olevien kansainvälisten finanssi-instituutioiden vahvistamista. Toisten mielestä nykyiset liberaalit instituutiot ovat ne keskeiset mekanismit, joiden kautta globaalia arkkitehtuuria voidaan myös muuttaa. Radikaalimpien näkemysten mukaan vanhan järjestelmän muutokset ovat vain kosmeettisia, ja todellinen muutos saavutetaan vain kokonaan vaihtoehdoisen globaalin hallintajärjestelmän kautta.¹⁶⁰

Kerwer on todennut, että globaalin finanssivalvonta-auktoriteetin syntyminen on käytännössä mahdotonta, tai ainakin erittäin vaikeaa, koska sen tehtäväalueesta, kokoonpanosta ja valvonnan standardeista ei päästä poliittiseen yksimielisyyteen¹⁶¹. Myös Davies & Green ovat pitäneet epätodennäköisenä sitä, että valtiot haluaisivat luovuttaa finanssisääntelyvaltaa ylikansalliselle auktoriteetille, ja he näkevät järkevämpänä nykyisten finanssi-instituutioiden, kuten Vakausfoorumien ja IMF:n vaikutusvallan vahvistamisen. He ovat myös ehdottaneet finanssiministerien järjestelmän luomista G7:n yhteyteen. Tämä kokoonpano valvoisi sektorikohtaisia instituutioita ja ylläpitäisi vakautta eräänlaisena katto-organisaationa. He jättävät kuitenkin mahdollisuuden merkittävällekin poliittiselle uudistukselle, jos jokin vakava häiriötilanne synnyttää siihen vaadittavan sysäyksen.¹⁶² Viime kuukausien tapahtumat saattavat olla juuri se

---

¹⁵⁷ Peterson 2003, 6; Saari 2004.

¹⁵⁸ Stiglitz 2004; Gilpin 2000, 161.

¹⁵⁹ Ks. esim. Kohonen 2008, Gills 2008.

¹⁶⁰ Globaalin hallinnan muutosnäkemyksistä, ks. esim. Held & McGrew 2005, 70–72.

¹⁶¹ Ks. esim. Kerwer 2005, 616.

¹⁶² Davies&Green 2008, 215, 259. IMF:n roolin vahvistaminen on ollut varsin yleinen parannusehdotus, siitä lisää esim. Gilpin 2000, 325–336.

kaivattu motivoija. Selvää on, että ylikansallisen valvonta-auktoriteetin syntyminen vaatisi erittäin vahvaa korkean tason poliittista johtajuutta¹⁶³.

Nykymuotoisten finanssimarkkinoiden valvonnassa on erittäin suuri tarve valtioiden ja finanssisektorien rajat ylittävien markkinoiden ja yritysten sääntelyn lisäämiselle ja integroimiselle. Vanhanaikainen pilarijärjestelmä, jossa valvonta on hajautettu eri sektoreihin, ei pysty enää vastaamaan modernien finanssimarkkinoiden asettamiin haasteisiin. Rakennemuutoksen pitää tapahtua niin, että valvontajärjestelmä pystyy tulevaisuudessa paremmin seuraamaan finanssisektorien välisiä liiketoimia, mutta sen lisäksi myös reaalityöelämän ja finanssimarkkinoiden väliseen suhteeseen on ehdottomasti kiinnitettävä lisää huomiota¹⁶⁴. Kuten aiemmin esitin, globaalityöelämässä ohjaajan paikalle nousseet finanssimarkkinat toimivat nykyään suurelta osin irrallaan niin sanotusta reaalityöelämästä, mutta niiden reaalityöelämäiset vaikutukset ovat samalla suuremmat kuin koskaan. Järjestelmän vakauden kannalta keskeistä on pankkien sääntelyn parantaminen sekä suunnittelun että toteutuksen osalta kaikkialla, ja myös riskienhallinta ja -tunnistuskoneistojen parantaminen on parannettava.¹⁶⁵ Yksi toistuvasti esitetty vaatimus on myös IMF:n määrärahojen lisääminen, mikä auttaisi sitä toimimaan niin sanottuna lender of last resortina vaikeuksissa olevien maiden finanssimarkkinoiden tasoittamiseksi¹⁶⁶. Tämä vaihtoehto olisi siis eräänlainen tulppa vuotavaan veneeseen, mikä ei varsinaisesti vähentäisi järjestelmän taipuvaisuutta romahduksiin.

Tärkeää olisi myös valvontajärjestelmän yksinkertaistaminen. Valvontasektorille on perustettu lukuisia komiteoita ja työryhmiä, joiden tehtävistä ja suhteista on vaikea saada selkoa. Erittäin tärkeää olisi myös kansallisten valvontajärjestelmien yhtenäistäminen. Kansainvälisten valvontainstituutioiden vastuullisuutta pitäisi parantaa niin, että niiden työllä olisi konkreettisia kansallisia seurauksia, ja niihin osallistuvat kansalliset tahot olisivat myös kotimaissaan suoraan vastuussa finanssivalvonnasta. Valvontajärjestelmän legitimitettiin voisi kehittää myös laajentamalla instituutioiden kokoonpanoa suurimpien teollisuusmaiden ulkopuolelle.¹⁶⁷ On myös oleellista huomauttaa, että jos sääntelyjärjestelmästä halutaan tehdä vastuullinen, vaikutusvaltainen ja yleisesti hyväksyttävä, on myös sääntelijöiden toiminnan oltava läpinäkyvämpää ja sääntöjen julkisesti oikeutettuja¹⁶⁸.

---

¹⁶³ Davies&Green 2008, 258–261.

¹⁶⁴ *ibid.*

¹⁶⁵ Stiglitz 2004, 314–317.

¹⁶⁶ Ks. esim. Gilpin 2001, 275.

¹⁶⁷ Davies&Green 2008, 215–221.

¹⁶⁸ Kerwer 2005, 621–622.

4.3.2. Offshore-talous ja läpinäkyvyyden lisääminen

Kun etsitään kokonaisvaltaisia ratkaisuja finanssimarkkinoiden sääntelyongelmiin ja järjestelmän vakauden kehittämiseen, offshore-talous on otettava keskusteluun mukaan. Veroparatiisien seuranta ja sääntely on mennyt 2000-luvulla eteenpäin, mutta ne ovat yhä keskeinen huolenaihe.¹⁶⁹ Offshore-talouden estämä markkinoiden läpinäkyvyys on ratkaiseva tekijä paitsi globaalitalouden laillisuuden varmistamisen, myös markkinavääristymien ja epävakauden estämisen kannalta. Läpinäkymättömyyden aikana finanssijärjestelmää leimaavat epäluottamus ja epäjärjestys, ja vain luotettavan yritys- ja maaraortoinnin kautta voidaan arvioida järjestelmää uhkaavia riskejä ja seurata finanssivirtojen liikkeitä.¹⁷⁰ Myös Stiglitz on puhunut siitä, kuinka offshore-keskusten ja hedge-rahastojen parempi läpinäkyvyys ja valvonta ovat elintärkeitä, jotta voitaisiin tietää, mitä finanssimarkkinoilla todella tapahtuu¹⁷¹. Davies&Green ovat ehdottaneet globaalien hedge-rahastojen liikkeiden seurannan parantamista esimerkiksi Vakausfoorumin kautta¹⁷².

Finanssijärjestelmän vakauden kannalta olisi olennaista lisätä veroparatiiseissa toimivien pankkien läpinäkyvyyttä. Pankkisektori on talousjärjestelmän selkäranka, ja järjestelmän hyvä toimivuus edellyttää pankkisektorin avoimuutta. Suurin osa kansallisista ja kansainvälisistä rahansiirroista ja liiketoimista tehdään pankkien kautta, ja jos tiedonkulku ja avoimuus eivät toimi, avautuu mahdollisuuksia sekä valtaviin riskien että laittomien rahavirtojen syntymiseen. Tämä on suuri ongelma veroparatiisien taustalla ja ollut osittain syynä myös finanssikriiseihin.¹⁷³ Olennainen osa sääntelyn korjaamisessa on myös varjopankkijärjestelmään puuttuminen. Tähän asti se on saanut toimia esimerkiksi Yhdysvalloissa käytännössä valvonnan ulottumattomissa – nähdyin seurauksin. Finanssimarkkinoilla olisi myös hyvä luopua kaikista sääntelyn ulkopuolella olevista markkinoista vääristävästä instrumenteista, joiden avulla riskejä on tähän asti piiloteltu varjopankkien ja veroparatiisien kautta. Yleisen näkemyksen mukaan uusia finanssi-instrumentteja tulisi tulevaisuudessa hyväksyä vain, jos ne ovat säänneltävissä.¹⁷⁴

Ylösen mielestä finanssimarkkinoiden ja koko maailmantalouden keskeinen ongelma on se, että veroparatiiseille on annettu mahdollisuus määrittää kansainvälisen finanssisääntelyn minimitaso. Ottaen huomioon, millä kaikilla aloilla tehdään kansainvälistä yhteistyötä ja sopimuksia, on hämmästyttävää, ettei valtavan kokoluokan haitallista varjotaloutta ole saatu hallintaan. Pelkästään

¹⁶⁹ Davies&Green 2008, 244; Ylönen 2008.

¹⁷⁰ Kohonen 2008; Tax Justice Network 2008: Tax havens and market turmoil.

¹⁷¹ Stiglitz 2004, 313.

¹⁷² Davies&Green 2008, 245.

¹⁷³ Ylönen 2008, 84–88.

¹⁷⁴ emt., 156; Kohonen 2008.

yhteen finanssijärjestelmän epäkohtaan, kuten hedge-rahastoihin puuttuminen, ei myöskään riitä. Niin kauan kun finanssijärjestelmä tarjoaa mahdollisuuden helposti kehittää ja ylläpitää sääntelyn ulkopuolisia sijoitusmuotoja ja siirtää voittoja kirjanpidon kautta paikasta toiseen, ei ongelma korjaannu. Sääntelyjärjestelmä on siis otettava kokonaisuudessaan tarkasteluun, ja ongelmavyyhdien ratkaisemiseksi kaivataan merkittäviä kansainvälispoliittisia muutoksia.¹⁷⁵

Yleinen näkemys on, että veroparatiisiongelmiä ratkaisu voi syntyä vain kansainvälisen yhteistyön kautta. Kansainvälisten instituutioiden, kuten IMF:n, Maailmanpankin ja Financial Action Task Forcen täytyisi terävöittää veroparatiiseihin liittyvää valvonta- ja tutkimustyötään, ja jatkaa painostustaan offshore-keskusten finanssistandardien parantamiseksi. On myös ehdotettu kansainvälisen vero-organisaation synnyttämistä esimerkiksi YK:n yhteyteen. Vähimmäisvaatimus on, että erityisesti suurimmat veroparatiisit on tuotava osaksi kansainvälistä valvonta-arkkitehtuuria, ja pitkällä aikavälillä veroparatiisien käyttö pitäisi tehdä kokonaan laittomaksi.¹⁷⁶

4.3.3. Sokean markkinauskon loppu?

Vahvimpien näkemysten mukaan koko uusliberalistiselta finanssimarkkinoiden mallilta on mennyt uskottavuus¹⁷⁷. Toiveet finanssisääntelyn lisäämisestä liittyvätkin olennaisesti keskusteluun koko uusliberalistisen järjestelmän tulevaisuudesta. Monien kriitikkojen mielestä viimeistään tuorein globaali finanssikriisi on osoittanut, että markkinafundamentalistinen finanssijärjestelmä ei toimi¹⁷⁸. Sokea usko markkinoiden kykyyn luoda tasapaino ja markkinatoimijoiden itsesääntelyyn on johtanut toinen toistaan pahempiin ja laajempiin finanssikriiseihin ja skandaaleihin. Stiglitzin mielestä hyvä osoitus dereguloitujen markkinoiden epäonnistumisista on se, kuinka massiivisia väliintuloja IMF on joutunut tekemään esimerkiksi valuuttamarkkinoilla. On melko omituista, että instituutio, joka perustuu ajatukselle markkinoiden täydellisyydestä toimivuudesta, on joutunut tekemään niin valtavia liikkeitä globalisoituneen järjestelmän pelastamiseksi.¹⁷⁹ Soros toteaaakin tuoreessa teoksessaan, että markkinoiden näkymätön käsi ei enää toimi, ja klassinen markkinasysteemi on nyt tullut tiensä päähän¹⁸⁰.

---

¹⁷⁵ Ylönen 2008, 113–115.

¹⁷⁶ Toimenpiteistä Davies&Green 2008, 243–245; Ylönen 2008, 149–157; Kohonen 2008. Veroparatiisien sulkemista on vaatinut myös Stiglitz, ks. esim. haastattelut Sueddeutsche 24.8.2008 & Frankfurter Rundschau 8.11.2008.

¹⁷⁷ Ks. esim. Gills 2008.

¹⁷⁸ Ks. esim. Joseph Stiglitzin haastattelu Frankfurter Rundschau 8.11.2008.

¹⁷⁹ Stiglitz 2004, 266.

¹⁸⁰ Soros 2008, 153.

Itsesääntely on osoittautunut riittämättömäksi keinoksi finanssimaailman kontrollointiin, ja asteittainen siirtyminen valtiovetoiseen sääntelyyn onkin ollut viime vuosien yleinen trendi¹⁸¹. On tultu siihen tulokseen, että jätettynä itsesääntelyn varaan, finanssijärjestelmä on aivan liian taipuvainen irrationaalisiin kriiseihin ja manioihin¹⁸². Tätä mieltä on myös Gills, jonka mukaan markkinavoimia, eli yksityisiä pankkeja, yrityksiä ja sijoittajia, ei saisi missään nimessä jättää niin vahvasti itsesääntelyn varaan, että ne voivat liiketoimiensa epäonnistuessa kaataa koko finanssijärjestelmän. Tätä tilannetta on lähennelly erityisesti Yhdysvalloissa, missä valtavat finanssitalot ovat saaneet toimia vailla tarkkaa valtion valvontaa. Vakauttava sääntely ja hallitusten asettamat rajat muodostavatkin Gillsin mielestä toimivan finanssijärjestelmän perustan.¹⁸³ Stiglitzin mukaan valtion tasapainottavan roolin poistaminen markkinayhtälöstä on ollut yksi keskeisimmistä syistä finanssimarkkinoiden ongelmiin. Poliittisella sääntelyllä on tärkeä rooli markkinoiden epäonnistumisten korjaamisessa ja ongelmien hillitsemisessä, mutta reaganismiin kuulunut hallituksen sääntelyn paheksuminen siirsi syrjään tämän rauhoittavan tekijän.¹⁸⁴

Kuten mainitsin aiemmin, itsesääntelyn standardit vaihtelevat maittain, mutta sitäkin suurempi syy markkinavetoisen sääntelyn epäonnistumiseen löytynee kuitenkin finanssimarkkinoiden luonteesta. Nykyisenkaltaisessa järjestelmässä sijoittajat ovat houkuteltuja yhä suurempaan riskinottoon, ja lyhyen tähtäimen mentaliteetti yhdistettynä vähäisiin varallisuusvaatimuksiin ja innovatiivisiin finanssi-instrumentteihin ovat johtaneet toistuviin epätasapainotilanteisiin markkinoilla.¹⁸⁵ Kyse ei ole kuitenkaan pelkästä vauhtisokeudesta, vaan silkasta epärehellisyydestä. Toistuvat kirjanpitoskandaalit, veronkierto ja häikäilemätön keinottelu ovat osoittaneet, etteivät globaali yleinen etu tai järjestelmän vakaus ole markkinatoimijoiden asialistan kärkipäässä liiketoimintaa pyöritettäessä.

4.4. Vallasta ja sääntelyn lisäämisen mahdollisuudesta

Olellainen kysymys finanssisektorin hallinnan lisäämisen kohdalla on luonnollisesti se, että onko poliittisilla toimijoilla enää mahdollisuutta puuttua finanssimaailman liikkeisiin? Keskustelua dominoinut näkemys tuntuu olleen, että valtiot ovat olleet pakotettuja uusliberalistisiin uudistuksiin globaalien markkinavoimien paineessa, ja että taloudellinen päätösvalta on karannut globalisaation

---

¹⁸¹ Davies & Green 2008, 210–214.

¹⁸² Gilpin 2000, 161.

¹⁸³ Gills 2008, 517. Ks. myös Geithner 24.3.2009. Vakuutusyhtiöt kuten AIG eivät ole kuuluneet perinteisen pankkivalvonnan piiriin, ja esimerkiksi AIG:n luottoluokituksen yllättävä romahdus oli yksi finanssikriisin keskeisistä syistä. Yhdysvaltojen hallitus on tähän mennessä vakauttanut yritystä lähes \$200 miljardilla.

¹⁸⁴ Stiglitz 2003, 12–17, 87.

¹⁸⁵ Peterson 2003, 154.

myötä valtioiden ulottumattomiin globaaleille markkinoille¹⁸⁶. Onkin niin, että pääomien globaalien liikkuvuuden salliminen on johtanut tilanteeseen, jossa kansallisvaltioiden sääntelyä on ollut mahdollista paeta esimerkiksi offshore-keskusten suojiin¹⁸⁷. Myös globalisoituneen finanssijärjestelmän ongelmiin on usein reagoitu toteamalla, ettei asioille voi tehdä mitään, tai vaihtoehtoisesti puolustamalla järjestelmää sen epäonnistumisia väheksyen. Onkin näyttänyt siltä, että sääntelemätöntä järjestelmää on puolustanut erittäin vahva kansainvälisten taloustoimijoiden ja pääoman intressien luokka, jolla on runsaasti valtaa myös suhteessa kansallisiin hallituksiin.¹⁸⁸

Kysymys vallasta onkin tutkimukseni kannalta erittäin keskeinen. Kuten Strange esittää, valta määrittelee auktoriteettien ja markkinoiden välisen suhteen. Markkinoilla ei voi olla merkittävää roolia määritellä, miten poliittinen talous toimii, ellei niille anneta sitä roolia poliitikoilta, joilla valta ja auktoriteetti ovat hallussa. Eikä kyse ole pelkästään siitä, kuinka paljon markkinoille annetaan vapauksia, vaan myös auktoriteettien luomista kontekstista ja ympäröivistä olosuhteista, joissa markkinat toimivat.¹⁸⁹ Kutsuttakoon sitä vaikka markkinoiden ilmapiiriksi, joka on uusliberalistisen kehityksen myötä suosinut riskinottoa, spekulointia, nopeiden voittojen tavoittelua ja menestystä myös epärehellisin keinoin. Strangen termin viimeisten vuosikymmenten markkinoita muokannutta kontekstia voidaan kuvailla turvattomaksi ja epävakaaaksi.¹⁹⁰ Strange jakaa vallan suhteelliseen ja rakenteelliseen valtaan ensimmäisen viitatessa A:n kykyyn saada B tekemään jotain, mitä B ei muuten tekisi, ja jälkimmäisen tarkoittaessa kykyä muovata ja päättää globaalien talouden rakenteista. Rakenteellinen valta antaa mahdollisuuden paitsi asettaa talouskeskustelun agenda ja suunnitella globaalien talouden hallinnointirakenteita, myös tiivistettynä päätösvaltaa siitä, miten asiat pitää taloudessa hoitaa.¹⁹¹ Kuten aikaisemmassa osuudessa kävi ilmi, Yhdysvaltain vaikutus nimenomaan rakenteellisen finanssivallan käyttäjänä on ollut valtava.

IPE:n kannalta olennainen kysymys on myös se, mikä on vallan lähde nykyjärjestelmässä. Strange jakaa rakenteellisen vallan lähteet neljään lajiin, ja työni kannalta näistä oleellisin on finanssisektorilla syntyvä luoton hallitsemisen tuoma valta. Vallan pohjana on siis kyky kontrolloida luoton tarjontaa ja jakelua. Tämä vallan laji on kasvanut 1960-luvulta lähtien merkittävydeltään selvästi eniten, ja siitä on tullut kansainvälisten taloussuhteiden kannalta ratkaisevan tärkeä osa. Erityisesti talouskasvu, jonka nimeen länsimaissa on vannottu, on ollut

---

¹⁸⁶ Ks. esim. Amore 2000, 21; Economist 10.7.1995.

¹⁸⁷ Kohonen 2008.

¹⁸⁸ Strange 1999b, 352–353.

¹⁸⁹ Strange 1999a, 23.

¹⁹⁰ *ibid.*

¹⁹¹ *emt.*, 24–25.

täysin riippuvaista finanssipääomien mahdollistamista luotoista.¹⁹² Myös Peterson näkee uusliberaalin projektin edistämän pääoman kansallisesta kontrollista vapauttamisen johtaneen finanssi-intressien sekä “maailmanrahaan” pääsyn ja kontrollin omaavien toimijoiden rakenteellisen vallan huikeaan kasvuun. Valtaa on keskittynyt finanssimarkkinoiden huipulle, jossa finanssi-intressit vallitsevat. Kun suuret finanssiyritykset ovat päässeet asemaan, jossa niiden toiminnasta on tullut kansantaloudellisesti ratkaisevan merkittävää, on ylikansallinen pääoma lisännyt valtaansa suhteessa kansainvälisiin organisaatioihin ja politiikantekoyhteisöihin.¹⁹³ Tärkeiden toimijoiden vapautta ei ole haluttu kahlita, ja kun globaalien pääoman ja talouskasvua havitelleiden suurimpien länsimaiden intressit ovat olleet suurelta osin yhteneväiset, on finanssisektorin lisääntynyt toimintavapaus varsin helppo ymmärtää.

Poliitikkojen ja taloustoimijoiden kesken on vallinnut ymmärrettävä erimielisyys finanssimarkkinoiden sääntelystä. Yritykset ja markkinat kokevat helposti olevansa liiaksi sääntelyn sitomia, kun taas lisää sääntelyä vaativat tahot ovat huolissaan valvonnan kiertämisen mahdollisuuksista, epävakauriskeistä ja finanssisektorin epärehellisistä toimista. Liiallinen sääntely voi haitata markkinoiden toimivuutta, ja kyse onkin tasapainon löytämisestä riskien ja mahdollisuuksien välille.¹⁹⁴ Viime vuosikymmeninä tämä tasapaino on ollut vahvasti kallistuneena sääntelynpoistamisen suuntaan, mutta jatkuvat ongelmat ovat herättäneet toiveita ja vaatimuksia järjestelmän perustavanlaatuisesta korjaamisesta ja vakauttamisesta. Merkittävät muutokset globaalissa järjestelmässä eivät kuitenkaan onnistu helposti. Kuten Harvey toteaa, tavoitteita ei saavuteta kyseenalaistamatta ja muuttamatta sitä valtarakennetta, jonka perustalle uusliberalistinen järjestelmä on rakennettu ja jota sen prosessit ovat vahvistaneet. Muutokset edellyttävät siis finanssipääoman vallan leikkaamista. Uusliberalisaation myötä osakesijoittajat ja keinottelijat on nostettu järjestelmän eturintamaan, ja näin on edistetty spekulatiivisilla tuotoilla tienaamista ja alueellisesti tuhoisia finanssikriisejä.¹⁹⁵

Stiglitz pitää keskeisimmän Washingtonin konsensusta edistäneen elimen eli IMF:n toiminnassa hyvin ongelmallisena sitä, että samalla kun IMF yrittää edistää maailmantalouden vakautta, se ajaa myös rahoitusyhteisön etuja, ja tämä aiheuttaa hankalia ristiriitoja. On toki huomioitava, että talusmaailma on erittäin monimutkainen, ja ongelmat, joiden kanssa IMF painii, ovat koko- ja vaikeusluokaltaan valtavia, mutta Stiglitzin mukaan on ilmeistä, että IMF on siirtynyt globaalien

---

¹⁹² Strange 1999a, 26–30.

¹⁹³ Peterson 2003, 147–159.

¹⁹⁴ Davies&Green 2008, 13–14.

¹⁹⁵ Harvey 2008, 228. Jo Keynes vastusti aikanaan osingoilla ja koroilla eläviä, ja piti heidän toimintansa rajoittamista ehtona sille, että kapitalistista järjestelmää säännöllisesti kohdanneista kriiseistä päästäisiin eroon.

taloudellisen edun ajamisesta globaalin rahoitusyhteisön etujen palvelemiseen. Stiglitz jäljittääkin globalisaation epäonnistumiset siihen, että järjestelmän säännöistä päätettäessä kauppa- ja finanssi-intressit näyttävät hallinneen kansainvälisiä talousinstituutioita. Pääomamarkkinoiden avaaminen ei ole varmastikaan lisännyt maailmantalouden vakautta, mutta se on avannut valtavasti uusia voitontekomahdollisuuksia Wall Streetin johtamalle finanssiyhteisölle. Taloudellisen kasvun ylläpitäminen näyttääkin ajaneen tärkeysjärjestyksessä kaiken muun ohi.¹⁹⁶

Globaalit finanssivoimat ovat kiistämättä asettaneet haasteen valtion suvereniteetille sille perinteisesti kuuluneella taloudellisella sektorilla. Niiden kasvaneesta roolista huolimatta nykytilanteeseen johtaneet päätökset ovat kuitenkin olleet poliittisia, ja uudistuksia ovat muokanneet kansallisvaltiot yhdessä kansainvälisten instituutioiden kanssa, eivätkä omille teilleen lähteneet markkinavoimat. Finanssimaailma ei ole poliittisen sääntelyn ulottumattomissa, ja finanssijärjestelmän uudelleensääntely onkin kansainvälisen yhteistyön avulla täysin mahdollista. Huikealla vauhdilla kehittynyt teknologia ja rahavirtojen valtava määrä tekevät muutoksista vaikeita, mutta ei mahdottomia.¹⁹⁷ Offshore-talouden rajoittamisen kohdalla samanlaisia ajatuksia on esittänyt Palan, jonka vahvan näkemyksen mukaan valtioiden suvereniteetti ei ole hävinnyt ilmiön myötä, vaikkakin offshore määrittää suvereniteettia radikaalisti uudella tavalla. Oleellista on, että suurimmat valtiot, erityisesti Iso-Britannia ja Yhdysvallat, ovat itse olleet luomassa heikon valvonnan ja lainsäädännön offshore-keskuksia.¹⁹⁸ Kuten Patomäkikin toteaa, vaikka offshore voi yksittäisen valtion näkökulmasta tuntua olevan kontrollin ja perinteisen alueellisuuden ulkopuolella, tapahtuvat kaikki finanssitoimet kuitenkin aina jossakin. Ja kaikki veroparatiisit ovat riippuvaisia isäntävaltionsa lainsäädännöstä, ja tätä kautta myös poliittisen ohjauksen ulottuvilla.¹⁹⁹ Näitä ajatuksia mukaillen valtioilla on siis mahdollisuus kääntää kehityksen suunta myös ympäri niin halutessaan. Valtioiden merkittävän roolin olemassaolo ja sen tiedostaminen ovatkin tärkeät ensiaskeleet matkalla kohti globalisaatioprosessin politisoimista ja sosiaalista kyseenalaistamista²⁰⁰.

Näkemykseni mukaan sääntelyn lisäämisen kannalta keskeisintä onkin tärkeimpien taloudellisten valtioiden poliittinen tahto. Kuten jo aiemmin esitin, esimerkiksi tärkeimmän talousmahdin eli

---

¹⁹⁶ Stiglitz 2004, 264–299.

¹⁹⁷ Amore 2000, 21; Kohonen 2008; Peterson 2003 ja Economist 10.7.1995.

¹⁹⁸ Palan 1998. Kysymys offshoren ja valtiosuvereniteetin suhteesta on erittäin mielenkiintoinen ja ristiriitainen. Toisaalta veroparatiisien hyödyntämisen mahdollisuuden on nähty haastavan valtion talouspoliittista valtaa suhteessa taloudellisiin toimijoihin, mutta samalla veroparatiisit toimivat suvereenien valtioiden hyväksynnällä. Niiden voidaankin nähdä heikentävän suvereniteettia lähinnä vain niiden valtioiden osalta, jotka menettävät verotulojaan ja valvontamahdollisuuksiaan veroparatiiseihin.

¹⁹⁹ Patomäki 1999, 125–126.

²⁰⁰ Amore 2000, 23.

Yhdysvaltojen johtajat ovat kokeneet sääntelemättömän finanssisektorin ajavan parhaiten maan omia etuja, ja näin maan hallitsevat poliittiset tahot ovat ylläpitäneet ja edistäneet markkinafundamentalistista järjestelmää ongelmista huolimatta²⁰¹. Erityisesti pankkijärjestelmän sääntely on ennen kaikkea poliittinen kysymys: valtiot pelkäävät oman pankkisektorinsa sääntelyn heikentävän sen kansainvälistä kilpailukykyä, ja antavat sen mieluummin toimia vapaasti²⁰². Davies & Greenin mukaan hallitusten näkemykset sääntelyn mielekkyydestä vaihtelevat. Esimerkiksi kriisi voi synnyttää julkisia ja poliittisia vaatimuksia tiukemmasta sääntelystä, mutta aikaa vaativien keskustelujen ja prosessien edetessä tilanne tasaantuu, ja aiottu suunnitelmat eivät saakaan enää riittävästi tukea taakseen, mikä johtaa usein niiden hylkäämiseen.²⁰³ Näin voidaan katsoa käyneen esimerkiksi Aasian finanssiromahduksen yhteydessä. Kriisin seurauksista ei lopulta kuitenkaan kärsitty niin pahoin poliittisesti vaikutusvaltaisimmissa länsimaissa, että riittävä poliittista tahtoa muutoksiin olisi ollut. Tämänhetkinen finanssikriisi iski kuitenkin länsimaisten finanssikeskusten ytimeen, ja se on saanut aikaan niin ennennäkemättömän vahvaa kritiikkiä ja muutostoiveita nykyjärjestelmää kohtaan niin monelta suunnalta, että muutoksen aika vaikuttaa nyt todella tulleen.

4.5. Yhteenveto valvontajärjestelmää koskevasta keskustelusta

Näkemykset globaalista finanssiarkkitehtuurista ovat siis olleet varsin vahvasti sillä kannalla, että nykyisessä muodossaan valvontajärjestelmä on tippunut kauas finanssimarkkinoiden nopeasta kehityksestä. Erityisesti Aasian finanssikriisi nostatti huolia järjestelmäriskin torjumisesta tulevaisuudessa, mutta tästä huolimatta kriisit ovat toistuneet vielä 2000-luvullakin. Sääntelyjärjestelmää on syytetty paitsi yhteistyön koordinoinnin puutteesta, myös liian heikosta kansainvälisen tason valvonnasta globaalien finanssiliikkeiden aikakaudella. Konkreettiset muutosesitykset ovat koskeneet paitsi sääntelyn ja läpinäkyvyysvaatimusten ulottamista myös uusiin finanssi-instrumentteihin ja offshore-keskuksiin, myös valtioiden markkinoita kontrolloivan roolin lisäämistä. Sääntelyn lisäämisen kannalta olennaista on ennen kaikkea poliittinen tahto: jos muutoksia halutaan, tahdon täytyy ulottua myös suuren mittaluokan finanssi-intresseihin.

Teoreettinen osuuteni loi siis katsauksen siihen ajatukselliseen ja institutionaaliseen rakenteeseen, jossa finanssipolitiikkaa on viime vuosikymmenet tehty. Monien ennakoimilla ja kriitikkojen kaipaamilla muutoksilla on ylitettävänä vakiintunut ilmapiiri ja markkinoiden toimintalogiikka, jotka ovat hyödyttäneet monia tahoja, eivätkä muutokset tapahdu jatkossakaan helposti.

---

²⁰¹ Ks. esim. Gilpin 2000, 134–135.

²⁰² Strange 1999a, 114–115.

²⁰³ Davies & Green 2008, 27–28.

5. Metodisena lähtökohtana diskurssianalyysi

Työni metodologisena lähtökohtana on diskurssianalyysi, ja hyödynnän erityisesti kriittisen diskurssianalyysin näkemyksiä, joita esimerkiksi Fairclough on suunnannut hegemonisen uusliberalistisen diskurssin tarkasteluun. Vuosikymmenten aikana hallitsevaksi vakiintunut markkinafundamentalistinen uusliberalistinen ajattelu on muokannut paitsi finanssimarkkinoita itseään, myös sitä valvovaa sääntelykoneistoa. Näiden yhdessä muodostaman markkinailmapiirin muutokset vaativat näkemykseni mukaan vahvoja muutoksia poliitikkojen taholta tapahtuvassa politiikan ja talouden suhteen määrittelyssä. Tarkoitukseni on analysoida kohteenani olevista puheista löytyvää finanssijärjestelmää koskevaa diskurssia, jonka uskon muuttuneen pois päin talouskeskustelua viime vuosikymmenet hallinneesta hegemonisesta uusliberalistisesta diskurssista. Uskon siis finanssijärjestelmän muutosten näkyvän ensin taloutta koskevissa puheissa ja niiden poliittisissa painotuksissa.

Työni yhdistämisessä diskurssien tutkimiseen oleellista on näkemys uusliberalistisesta globalisaatiosta poliittisena prosessina, jonka piirissä vallitsevat näkemykset ja käsitykset erilaisten toimenpiteiden toivottavuudesta ovat muokattavissa. Muokkaajia ja intressiryhmiä on monia, mutta markkinoiden ilmapiirin ja ennen kaikkea niiden sääntelyn poliittinen tausta nostaa poliittiset johtajat tärkeimmiksi diskurssien määrittäjiksi. Talouspolitiikkaa tehdään päättäjien toimesta tietyssä ajassa ja kontekstissa, ja tässä prosessissa kieli ja merkityksenanto ovat keskeisessä roolissa. Diskurssianalyysin avulla pyrin purkamaan niitä lähtökohtia ja määrittelyjä, joita talouspoliittiset linjaukset sisältävät, eli tunnistamaan politiikan taustalta löytyvät diskurssit. Nämä kehykset rajaavat poliitikkoja sekä samalla rajaavat ja mahdollisesti laajentavat mahdollisten toimintatapojen kenttää.

Konstruktivistisen ja kulttuurisen tutkimuksen rooli kansainvälisessä politiikassa on kasvanut valtavasti viime vuosikymmenten aikana. Poliittisen taloustieteen suhteen tämäntyyppisen tutkimuksen sopivuus on ollut kuitenkin pitkään epäselvä. IPE:n hallitseva lähestymistapa on erityisesti Yhdysvalloissa ollut varsin rationalistinen ja sisältänyt muun muassa peliteoreettista ja strategisen interaktion tutkimusta. Ortodoksisen IPE:n vastustajat ovat kuitenkin jo jonkin aikaa vastustaneet keskittymistä pelkkään positivistiseen ja rationalistiseen tutkimukseen, joka on linjassa uusklassisen taloustieteen kanssa. Petersonin mukaan tämänkaltainen tutkimus ei ole pystynyt riittävään ymmärrykseen poliittisen taloustieteen subjektiivisuudesta, merkityksistä ja arvoista. Subjektien ja objektien keskinäisriippuvuus on osa kaikkia sosiaalisia ilmiöitä, kuten myös

globalisaatiota. Siksi post-positivistisella tutkimuksella täytyy olla rooli myös IPE-tutkimuksessa. Uusien tutkimuksellisten lähtökohtien, kuten sosiaalisen konstruktivismiin, rooli IPE:n tutkimuksessa onkin viime aikoina kasvanut.²⁰⁴ Uusliberalistisen globalisaation kannalta olennaista on ollut prosessin ympärille syntyneen diskursiivisen tilan avaaminen kamppailulle ja dominoivien tulkintamallien kyseenalaistaminen²⁰⁵.

5.1. Puheaktien tutkimisen lähtökohdat

Diskurssianalyttinen tutkimus edellyttää tiettyä ajatuksellista lähtökohtaa, jota käyn aluksi lyhyesti läpi. Tutkimussuuntauksellisenä viitekehyksenä ja lähtöoletuksena toimii sosiaalinen konstruktivismi. Suuntaus liittyy 1960–70-luvuilla tapahtuneeseen niin sanottuun kielelliseen käänteeseen, joka muutti tutkimuksen painopistettä kohti kielenkäytön tutkimusta. Sosiaalisen konstruktivismiin pääajatuksena on kommunikaation ja kielen merkittävyyden korostaminen prosesseissa, joissa rakennetaan merkityksiä, tehdään tulkintoja sosiaalisista ilmiöistä ja lopulta vakiinnutetaan sosiaalisia järjestyksiä.²⁰⁶ Olennaista on näkemys kielestä osana sosiaalista todellisuutta, joka voisi rakentua lukemattomin eri tavoin, mutta vakiintuneet jäsenystavat usein tukahduttavat tätä teoreettisesti mahdollista moninaisuutta²⁰⁷. Kielenkäytön tutkimusta voi pitää erityisen aiheellisena medioituneissa länsimaisissa yhteiskunnissa, joissa esimerkiksi poliitikkojen puheet ovat laajasti kaikkien nähtävillä.

Sosiaaliselle konstruktivismille olennaista on kriittinen suhtautuminen itsestään selvänä pidettyyn tietoon. Havaintomme eivät kerro pelkästään ulkopuolisesta todellisuudesta, vaan maailmamme on sosiaalisesti luotu. Tapamme ymmärtää maailmaa on historiallisesti ja kulttuurisesti rajoittunut, ja sidottu vallalla oleviin taloudellisiin ja sosiaalisiin järjestyksiin. Myös tieto rakentuu ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Totuudet syntyvät neuvottelun tuloksena, ja tiedon sosiaaliset rakentumat vaikuttavat ihmisten sosiaaliseen toimintaan.²⁰⁸

Kommunikatiivisten ja diskursiivisten käytäntöjen tärkeyden korostaminen onkin sosiaalisen konstruktivismiin keskeinen piirre. Ymmärtääksemme sosiaalisia ja poliittisia prosesseja kommunikaatio ja kieli on otettava tarkasteluun mukaan. Globalisaation kannalta olennaista on uusliberalistisen globalisaatioprosessin avaaminen konstruktivistiselle tarkastelulle. Konstruktivismiin lähtökohtien hyödyntäminen uusliberalistisen globalisaation tarkastelussa

---

²⁰⁴ Peterson 2003, 22; Palan 2000, 7–8, 215.

²⁰⁵ Risse 2007, 138–139.

²⁰⁶ Ks. esim. Risse 2007,

²⁰⁷ Ks. esim. Jokinen et al. 1993, 11.

²⁰⁸ Burr 2003, 2–5.

mahdollistaa prosessiin liittyvien rakenteellisten ja toimijuudellisten kysymysten tarkastelun. Sen kautta voimme tarkastella, kuinka monet toimijat tuottavat globalisaatioprosessia diskurssien kautta.²⁰⁹

Sosiaalinen konstruktivismiin tuominen esimerkiksi finanssimarkkinoiden kehityksen tutkimiseen luo paremman ymmärryksen prosessien kamppailulliseen luonteeseen perinteisten luentojen keskittyessä enemmänkin materiaalisten voimien tarkasteluun. Konstruktivistinen lähtökohta mahdollistaa politiikan tuomisen takaisin prosessiin, ja hylkää yltiöstrukturalistiset näkemykset, jotka eivät jätä globalisaatiossa tilaa toimijuudelle ja poliittiselle muutokselle. Samalla se kuitenkin huomioi järjestelmään kuuluvat monimutkaiset valtarakenteet ja keskinäisriippuvuudet, jotka omalta osaltaan vaikeuttavat järjestelmän uudistamista.²¹⁰ Onkin huomattava sosiaalisen konstruktivismiin selitysvoinan rajoitteet siinä mielessä, että esimerkiksi instituutioiden muuttaminen ei automaattisesti tapahdu pelkkien tekstien avulla sen jälkeen, kun instituutiot ovat jo realisoituneet ja vakiintuneet tietyn muotoisiksi. Maailma voidaan tekstuaalisesti rakentaa tietynnäköiseksi, mutta se, johtaako tämä merkityksenanto konkreettisiin muutoksiin, riippuu monista tekijöistä, kuten sosiaalisen todellisuuden kunkin hetkisestä muodosta ja rakentajista.²¹¹

5.2. Diskurssianalyysi

Diskurssianalyysin keskeisin lähtökohta on, että kielenkäyttö on toimintaa, joka rakentaa sosiaalista todellisuutta. Asioilla ja ilmiöillä ei ole luonnollista tai perimmäistä olemusta, vaan niihin liitetyt merkitykset rakentuvat sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta. Merkityksiä rakennetaan ja uudelleen rakennetaan jatkuvasti kielenkäytön kautta, ja asioiden tilan määrittely on erittäin merkittävässä osassa maailman muokkaamisessa. Suonisen määrittelyn mukaan diskurssilla tarkoitetaan "verrattain eheää merkityssuhteiden kokonaisuutta tai merkitysulottuvuutta, joka rakentaa todellisuutta tietyllä tavalla". Diskurssianalyysi korostaa myös rinnakkaisten ja kilpailevien merkitysjärjestelmien olemassaoloa. Asioiden määrittelyyn on lukuisia eri tapoja, eivätkä nämä asioiden merkityksellistämisen tavat ole välttämättä yhteensopivia keskenään. Diskurssit eivät ole selvärajaisia tai muuttumattomia, vaan ne muokkautuvat jatkuvasti kieltä käytettäessä, ja vallitsevan diskurssin asemasta kamppaillaan.²¹² Valtasuhteiden kautta jotkut diskurssit voivat saada muita

---

²⁰⁹ Risse 2007, 132–139.

²¹⁰ *ibid.*

²¹¹ Fairclough 2001, 8–9.

²¹² Suoninen 1999, 17–25.

vahvemman aseman, ja niistä saattaa muodostua yhteisesti jaettu ja lähes itsestään selvinä pidettyjä ”totuuksia”, jotka vaientavat vaihtoehtoisia näkemyksiä²¹³.

Diskurssit toimivat eräänlaisina taustakapasiteetteina, joista ihmiset ottavat puheisiinsa tiettyjä oletuksia ja merkityksiä. Näiden osittain huomaamattomien aktien kautta diskurssirakenteet vakiintuvat luonnollisiksi ajatusmalleiksi.²¹⁴ Puheiden avulla muokatut ’todellisuudet’ ovat luonteeltaan usein paikallisia ja spesifejä, ja niiden sisältö ja muoto ovat riippuvaisia rakentavista henkilöistä tai ryhmistä. Rakennelmat eivät ole absoluuttisesti enemmän tai vähemmän tosia, vaan erot muodostuvat siitä, kuinka hyvin ja sivistyneesti niistä informoidaan ja kenen toimesta. Nämä todellisuuden rakennelmat ovat muutettavissa, kuten myös ne ”todellisuudet”, joihin rakennelmat viittaavat.²¹⁵ Ihminen muokkaa siis kielensä avulla maailmaa, ja tätä kautta esimerkiksi poliitikkojen puheet eivät ole pelkkiä kuvia todellisuudesta, vaan ennemminkin sen rakennuspalikoita. Diskurssi onkin eräänlainen todelta näyttävä rakennelma, joka määrittää kunkin ajan yhteiskunnallisia totuuksia. Tutkijan tehtävänä on nostaa nämä tekstien taustalla vaikuttavat merkitysjärjestelmät esille. Diskurssit eivät ole aineistoissa suoranaisesti valmiina vaan ne ovat aina tutkijan tulkintoja ja pyrkimyksiä muodostaa ytimekkäitä tiivistyksiä moninaisesta tekstiavaruudesta.²¹⁶

Diskurssit vakiinnuttavat valtasuhteet niin, että ongelmat ymmärretään ja kysymykset kysytään tietyllä tavalla. Olennaista on huomioda esimerkiksi poliittisten johtajien toimijuus paitsi diskurssien uusintajana, myös niiden uudelleentulkitsijana. Diskurssit luovat ja uusintavat olemassa olevia valtarakenteita, joita tuotetaan ja vahvistetaan kommunikatiivisten käytäntöjen kautta. Poliittiset toimijat eivät ole irrallisia olemassa olevista valtarakenteista, ja täten myös heidän puheensa nousevat niistä, mutta he eivät ole myöskään pakotettuja robotin lailla uusintamaan olemassa olevia rakenteita. Poliittisia prosesseja on mahdollisuus tulkita uudelleen, ja olennainen osa kommunikaatiota onkin kyky muuttaa ja kyseenalaistaa dominoivia diskursseja.²¹⁷ Kuten Fairclough esittää, diskurssit eivät ainoastaan edusta tiettyä kuvaa maailmasta, vaan ne ovat kuvitelmia ja esityksiä mahdollisista maailmoista, ja sitoutuneet näin maailmaa tiettyyn suuntaan muuttaviin pyrkimyksiin²¹⁸.

---

²¹³ Jokinen et al. 1993, 29.

²¹⁴ Shapiro 1989.

²¹⁵ Guba & Lincoln 2003, 206.

²¹⁶ Jokinen et al. 1993, 28.

²¹⁷ Risse 2007, 136–139.

²¹⁸ Fairclough 2003, 124.

Diskurssien olemuksen kannalta on olennaista, että ne eivät ole merkitysrakenteeltaan pysyviä, vaan prosessinomaisia käytäntöjä, joissa maailmaa rakennetaan ja sille annetaan merkityksiä²¹⁹. Toiset diskurssit vahvistavat olemassa olevia käsityksiä ja selontekoja, ja toiset taas muuttavat käsitystä siitä, mikä on normaalia ja ymmärrettävää. Suonisen mukaan muutosta hillitsee se, että puhujat aloittavat yleensä laajalti kannatetuista ja itsestään selvän tuntuista diskursiivisista merkityksistä, koska niiden uskotaan aiheuttavan mahdollisimman vähän vastustusta vastaanottajissa.²²⁰

Diskurssianalyysistä on monia eri muotoja, ja yksi pääjako on yksityiskohtaisten tekstianalyysien ja yleisempien lähestymistapojen välillä²²¹. Työssäni mukailen jälkimmäistä sosiaalisempaa lähestymistä puheista nouseviin ajatusperustoihin ja niiden todellisuuskäsitystä rakentavaan rooliin, enkä varsinaisesti pureudu poliitikkojen käyttämään kieleen. Kielen rooli on tärkeä todellisuutemme muokkaajana ja merkitysten rakentajana, mutta myötäillen esimerkiksi Palanin ajatusta siitä, että diskursseja ei voi pelkistää pelkkään kieleen²²². Hyödynnän ajatusta diskurssianalyysistä laajana teoreettisena kehikkona, joka antaa tutkimuksen toelle puitteet, enkä niinkään varsinaisena tutkimusmenetelmänä²²³. Diskurssianalyysillä ei pyritä niinkään hakemaan perimmäistä totuutta, vaan sillä problematisoidaan esimerkiksi tiedon ja vallan välisiä kytkentöjä²²⁴.

Käytän diskurssianalyysia siis ennen kaikkea tulkinnallisena menetelmänä. Sekä tekstien analysointi että niiden tuottaminen voidaan ymmärtää sosiaalisen todellisuuden tulkinnaksi, ja diskurssianalyttiset tulkinnat voi perustella seurustelemalla riittävän tiiviisti tutkimansa aineiston kanssa ja raportoimalla pohdinnan kuluessa kehkeytyneet havaintonsa²²⁵. Diskurssien rakentumisessa olennaista on säännönmukaisuuksien havainnoiminen. Puheista etsitään tiettyjä sääntöjä, joiden varaan käsitteelliset ja temaattiset valinnat muotoutuvat. Diskurssianalyysi onkin eräänlaista sosiaalisissa käytännöissä ilmenevien intersubjektivisten säännönmukaisuuksien hahmottamista.²²⁶ Esimerkiksi Foucault'ille diskurssien analysointi ei ollut niinkään yksityiskohtaista tekstianalyysia, vaan huomio oli enemmänkin tekstikokonaisuuksia ”hallitsevissa” säännöissä²²⁷. Diskurssianalyttisen tutkimuksen validiteetin osoittamiseksi on tärkeitä raportoida tutkimuksen tuloksista selkeästi ja perusteellisesti²²⁸. Fowler on painottanut myös diskurssien

---

²¹⁹ Fairclough 1992, 64.

²²⁰ Suoninen 1999, 25–29.

²²¹ Fairclough 2003, 2.

²²² Palan 2000, 223.

²²³ Jokinen et al. 1993, 17–18.

²²⁴ Jokinen & Juhila 1991, 41.

²²⁵ Jokinen et al. 1993, 13, 59.

²²⁶ Jokinen & Juhila 1991, 11–24.

²²⁷ Fairclough 2003, 123–124. Fairclough käyttää diskurssista ilmaisua ”domain of statements”.

²²⁸ Potter & Wetherell 1987, 183.

esiintymistiheyden huomioimisen tärkeyttä²²⁹. Mitä useammin samantyyppiset painotukset toistuvat, sitä vahvemmasi niiden merkitys luonnollisesti kasvaa.

Diskurssien analysointi ei merkitse niin sanottujen ”karujen” tosiasioiden sulkemista tarkastelun ulkopuolelle. Diskursiivinen näkemys sosiaalisista prosesseista ei tarkoita sitä, että tietoisuuden ulkopuolella ei olisi ulkoista ja fyysistä todellisuutta. Diskurssi tarjoaa vain symbolisia välineitä, joiden avulla niin fyysisille kuin sosiaalisillekin faktoille luodaan merkityksiä. Diskursseihin kuuluu myös ei-kielellisiä käytäntöjä, jotka ovat kielellisten käytäntöjen tavoin erittäin tärkeitä todellisuuden sosiaalisessa rakentamisessa. Kielellistä kommunikaatiota tarkasteleva analyysi ei siis poissulje muita käytäntöjä käsittelevää selitystapaa. Diskurssianalyysi ennemminkin vastustaa perinteistä jakoa ideoihin ja materiaaliseen ja oletusta, jonka mukaan niistä toiseen rajoittuva menetelmä tarjoaisi tyhjentäviä selityksiä sosiaalisista ilmiöistä.²³⁰

Diskurssi-käsite sopii hyvin tutkimuksiin, joissa painotetaan ilmiöiden historiallista tarkastelua, valtasuhteiden analyysia tai institutionalisoituneita sosiaalisia käytäntöjä. Diskurssianalyysissa tulkitaan ennen kaikkea sitä, miten diskurssit aktualisoituvat erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä. Kyse ei siis ole käytännöistä irrallaan elävistä, staattisista merkityssystemeistä, vaan toimintaan vaikuttavista prosesseista.²³¹

5.3. Kriittisen diskurssianalyysin erityispiirteet

Seuraavassa luvussa tarkastelemani uusliberalistisen diskurssin kannalta on hyvä luoda ensin lyhyt katsaus kriittisen diskurssianalyysin peruslähtökohtiin. Sille on olennaista keskittyminen diskurssien ja vallan yhteen kietoutumiseen sekä merkityssystemien vakiintumiseen dominoiviksi sosiaalisiksi käytännöiksi. Kriittinen diskurssianalyysi näkee kielenkäytön sosiaalisena käytäntönä, joka tuottaa puheiden ja tekstien kautta dominoivia valtarakenteita. Kriittiselle tutkimukselle tyypillisesti suuntaus etsii emansipaatiota vallitsevista haitallisista käytännöistä pyrkimällä selvittämään esimerkiksi sitä, miten nykyiset yhteiskunnat estävät ihmisiä elämästä tyydyttävää elämää, mikä niiden rakenteessa tuottaa köyhyyttä ja kurjuutta ja minkälaisia mahdollisuuksia on elämänlaatua parantaviin sosiaalisiin muutoksiin.²³²

---

²²⁹ Fowler 1991, 90.

²³⁰ Weldes & Saco 1996, 374–375.

²³¹ Jokinen et al. 1993, 27–28.

²³² Fairclough 2003.

Tekstit saavat sosiaalisten tapahtumien osina aikaan muutoksia, ja välittömänä vaikutuksena ne voivat muuttaa ihmisten tietoja, uskomuksia, asenteita ja arvoja. Pidemmillä aikavälillä ne voivat muokata toimintaamme, sosiaalisia suhteitamme, identiteettiämme ja materiaalista maailmaa.²³³ Keskeinen kysymys kriittiselle diskurssianalyysille on ollut tekstien ideologioita synnyttävä, vakiinnuttava tai muuttava voima. Ideologiat ymmärretään vallankäyttöön, dominointiin ja hyväksikäyttöön perustuvia sosiaalisia suhteita luoviksi ja ylläpitäviksi esityksiksi maailmasta. Tekstien kautta valtaapitävät tahot uusintavat vallitsevaa ideologiaa ja pitävät yllä itselleen sopivinta sosiaalista järjestystä. Kriittinen diskurssianalyysi tekee siis eron näkemyksiin, joissa ideologiaa ei liitetä vallankäyttöön ja dominointiin sosiaalisten ryhmien sisällä.²³⁴ Kielenkäytön ideologisilla seurauksilla viitataan siis laajempiin diskurssin ja vallan yhteen kietoutumiseen liittyviin seurauksiin²³⁵.

5.4. Hegemoninen uusliberalistinen diskurssi

Aineistoni tarkastelun kannalta keskeisen taustakehyksen muodostaa käsitys uusliberalistisesta diskurssista hegemonisena valtarakenteena, joka on vakiintunut vallitsevaksi merkitysjärjestelmäksi viimeisten vuosikymmenten aikana. Sen piirissä on paitsi muokattu finanssijärjestelmän kansallista ja globaalia sääntelyjärjestelmää, myös luotu ja vahvistettu aiemmin mainitsemaani markkinoiden ilmapiiriä. Esimerkiksi Fairclough pitää kamppailua uusliberalistista hegemoniaa vastaan nykyajan tärkeimpänä kriittisen diskurssianalyysin tehtävänä²³⁶. Ymmärrettäessä uusliberalistinen globalisaatio poliittisena prosessina, myös se voidaan ottaa diskurssianalyttisen tutkimuksen kohteeksi. Foucault'laisessa mielessä keskeiseksi ilmiöksi nousee vallan ja merkitysten rakentamisen läheinen suhde. Valta ymmärretään sosiaalisena rakenteena, jonka kautta hallitseva diskurssi dominoi todellisuuden ilmiöstä tehtäviä tulkintoja ja ongelmanratkaisukeinoja. Diskurssit synnyttävät eräänlaista pehmeää valtaa, jonka avulla järjestelmän säännöt pidetään yllä. Uusliberalistista globalisaatiota koskevalle diskurssianalyysille onkin olennaista avata olemassa olevia valtarakenteita, jotka tuottavat ja uusintavat dominoivia diskursseja.²³⁷

Globalisaatiodiskurssin kriittinen analyysi viittaa ennen kaikkea niin sanottuun uusliberaaliin diskurssiin, jota on pidetty globalisaatioprosessien dominoivana merkitysjärjestelmän. Tämä diskurssi on siis koostunut markkinoiden vapauttamisesta, sääntelyn purkamisesta,

---

²³³ emt., 8.

²³⁴ Fairclough 2003, 9.

²³⁵ Jokinen et al. 1993, 41–43.

²³⁶ Fairclough 2001.

²³⁷ Risse 2007, 136–139.

yksityistämisestä ja globaalien markkinoiden integroimisesta. Se on sisältänyt laajempaan globalisaatiokeskusteluun liittyviä piirteitä väistämättömyydestä ja peruuttamattomuudesta. Diskurssi on muodostanut monipuolisesta todellisuudesta yhden käsityksen, joka on niin vahva, että se on jo monien taholta omaksuttu todellisuudeksi itsekseen.²³⁸ Armourin mukaan taloudellisten diskurssien ominaispiirteisiin kuuluu niiden kaikenkattavuus, ja tapa muokata sitä todellisuutta, mitä ne pyrkivät kuvaamaan. Taloudellisiin teorioihin perustuvat järjestelmät ovat usein hyvin vahvoja, ja ne voivat aiheuttaa myös vakavia ongelmia. Siksi niitä pitää olla valmis jatkuvasti tarkkailemaan ja tarvittaessa uudistamaan.²³⁹

Fairclough käyttää viime vuosikymmeninä läpikäydyistä prosesseista termiä uusi kapitalismi, ja hänen mielestään ajankohtainen sosiaalinen tutkimus ei voi sivuuttaa sen kehityksen mukanaan tuomia muutoksia, niin kokonaisvaltainen vaikutus niillä on ihmisten elämään ollut. Kyseessä on ollut ennen kaikkea taloudellinen prosessi, mutta sen vaikutukset ovat ulottuneet käytännössä kaikkiin sosiaalisen elämän sektoreihin. Talouden saralla kapitalismista on tullut hallitusten ja instituutioiden piirissä fakta, joka on sanellut tehtyjä uudistuksia. Tehdyillä radikaaleilla muutoksilla on ollut monin paikoin erittäin suuria haittavaikutuksia, ja ennen kaikkea se on johtanut vaihtoehtoisten taloudellisten, poliittisten ja sosiaalisten voimien sekaannukseen sekä julkisen keskustelun ja demokratian heikentymiseen.²⁴⁰ Uusliberalistinen diskurssi on Faircloughin mukaan sisältänyt monia ideologisia rakentumia, jotka ovat mahdollistaneet tiettyjen ryhmien hyväksikäytön²⁴¹. Kysymykset kielestä ja vallasta ovat hänen mukaansa aivan keskeisiä tämän uuden maailman järjestyksen kannalta. Globalisaation ulottuessa pitkien etäisyyksien päähän, diskursseissa ilmenevät esitykset meneillään olevista prosesseista ja vallitsevista suhteista muodostuvat erittäin tärkeiksi järjestystä ja yhteisymmärrystä ylläpitäviksi tekijöiksi. Edistetyille muutoksille on myös täytynyt hankkia universaali hyväksyntä.²⁴²

Esimerkiksi Peterson pohtii, mikä voima on pitänyt yllä dominoivia toivomuksia yhä vapaammista pääoman liikkeistä ja finanssimarkkinoiden sääntelyn purkamisesta, vaikka järjestelmän kriisiytyvästä luonteesta on saatu toistuvasti erittäin vakavia osoituksia. Tekemällä sääntelyn purkamisesta väistämättömän dynamiikan, uusliberalistinen diskurssi on ollut ideologinen: se on

---

²³⁸ Risse 2007, 136–139.

²³⁹ Armour 1997, 1056–1058, vertaa talouden suhdetta yhteiskuntaan fysiikan suhteeseen maailmaan laajemmin. ”Just as nothing happens in the world unless it is a physical event, so nothing happens in human affairs unless it is an economic event”

²⁴⁰ Fairclough 2003, 4–5, 202–209. Fairclough mainitsee kehityksen varjopuolina mm. kasvavat tuloerot, heikentyneen turvallisuuden ja ympäristötuhot, joita en tämän työn tarkasteluun kuitenkaan sisällytä sen laajemmin.

²⁴¹ Fairclough 2003; Fairclough 2001.

²⁴² Fairclough 2001, 204–205.

hämärtänyt syvästi valtasuhteisiin kytkeytyneet globalisaation tuomat taloudelliset muutokset ja niiden epätasapuoliset seuraukset itsestään selviksi prosesseiksi. Uusliberaalin globalisaation käytäntö ja ideologia on nojannut olemassa oleviin rakenteellisiin hierarkioihin ja arvoasetelmiin luonnollistaakseen kehityksestä seuranneet valtamuutokset. Peterson päätyykin uusliberalismikehityksen analyysissaan toteamaan, että neoliberalismi on purettava sekä ylhäältä pain saneltuna käytäntönä että “maalaisjärjeksi” arvotettuna ideologiana.²⁴³ Amooren mukaan hallitseva diskurssi linkittyy erityisesti transnationaaliseen poliittiseen vaikutusvalttaan, jota hallitsee talouseliittien episteeminen yhteisö, joka liittyy kansallisten ja multilateraalien instituutioiden virkamiesverkostoihin²⁴⁴.

Risse ottaa esille sen oleellisen kohdan, että globalisaatiodiskursseissa koko prosessi on tuntunut tapahtuvan ikään kuin ilman toimijoita. Kyseessä on ollut rakenteen, eikä toimijuuden edistämä prosessi. Tällaisten viittausten tarkoituksena on kuitenkin usein peitellä vallitsevia valtarakenteita, ja esimerkiksi Yhdysvaltain rooli globalisaatioprosessin edistämässä on otettava kaikissa keskusteluissa mukaan, kuten aiemmin esitin. Myös pääoman ja monikansallisten yritysten rakenteellinen valta sekä IMF:n tapaisten kansainvälisten instituutioiden rooli ovat olleet keskeisessä osassa prosessissa, ja vallinnut globalisaatiodiskurssi voidaankin nähdä lähinnä järjestelmän vahvimpien toimijoiden strategisena rakennelmana.²⁴⁵ Bourdieu on esittänyt globalisaatioprosessin ja sitä tukevan diskurssin suhteesta näkemyksen, jonka mukaan globalisaatio on todellinen mutta epätäydellinen prosessi, joka hyödyttää joitakin ihmisiä ja vahingoittaa toisia. Ne jotka hyötyvät globalisaatiosta, pyrkivät edistämään sitä, ja yksi keinoista on globalisaation esittäminen paitsi kokonaisvaltaisena, myös väistämättömänä prosessina, jota ei voi, eikä kannata, vastustaa.²⁴⁶

Myös Leander on kirjoittanut ymmärryksen ja sosiaalisen oppimisen tärkeydestä poliittisessa taloudessa. Esimerkiksi Washingtonin konsensuksen muodostumisessa ja vakiintumisessa olennainen osuus on ollut jaetulla yhteisellä viisaudella (common wisdom). Se ei rajoitu pelkkiin kansainvälisten instituutioiden rajoituksiin, vaan faktat esimerkiksi globaalista taloudesta ja intressit rakentuvat toimijoiden välisessä kanssakäymisessä.²⁴⁷ Markkinafundamentalismien ja diskurssien kannalta olennaista on juuri niiden juurtuminen vallitseviin instituutorakenteisiin, jotka preferoivat tiettyjä diskursseja ohi toisten. Instituutiot ovat valtakamppailujen areenoita, ja niiden muutokset

---

²⁴³ Peterson 2003, 61, 147–150, 171.

²⁴⁴ Amooore 2000, 13.

²⁴⁵ Risse 2007, 136–139.

²⁴⁶ Bourdieun näkemys teoksessa Fairclough 2001, 206–207.

²⁴⁷ Leander 2000, 188–189.

tapahtuvat vanhojen ajattelutapojen uudelleenmäärittelyjen kautta, ja ne edellyttävät muutoksia valtaapitävien ajattelussa.²⁴⁸

Stiglitz pitääkin poliittisella tasolla suurena ongelmana sitä, että dominoiva vapaamarkkina-ajattelu sumentaa selkeän ajattelun siitä, miten talouden ongelmia voisi parhaiten hoitaa. Keskustelua hallitsee markkinafundamentalistinen ajattelu, joka esitetään ainoana oikeana talouskäsitteenä. IMF ja muutkin kansainväliset talousinstituutiot esittävät väitteitä ja politiikkasuosituksia eräänlaisina tieteellisinä totuuksina, vaikka niistä ei vallitse minkäänlaista yksimielisyyttä. Stiglitzin mukaan esimerkiksi pääomamarkkinoiden vapauttamista puoltavia todisteita oli erittäin vähän, ja vastustuksesta huolimatta markkinat avattiin. Seuranneita epävakauksia ei ole tähän asti hyväksytty osoituksina järjestelmän toimimattomuudesta, vaan ne on suurimmaksi osaksi kuitattu järjestelmään kuuluvina piirteinä. Talousinstituutioiden päätöksiä tekevät ihmiset eivät itse näe ristiriitaa asiassa, vaan ovat tähän asti yhä uskoneet, että markkinoiden täydellinen vapaus hyödyttää lopulta kaikkia.²⁴⁹ Stiglitzin ajatukset kuvastavat hyvin sitä vahvaa selitysvoimaa, jota uusliberalistisella ajattelulla on kansainvälisen talousjärjestelmän kehityskysymyksissä ollut. Vallalla ollut hegemoninen diskurssi on yhdistänyt paitsi suurimmat valtiot, myös keskeisimmät kansainväliset talousinstituutiot. Odotankin aineistostani löytyvän myös viittauksia kansainvälisissä instituutioissa vaadittaviin muutoksiin, niin keskeisessä roolissa ne ovat uusliberalismin nousussa olleet.

Kuten aiemmin esitin, globalisaatio on noussut eräänlaiseksi kiistämättömäksi ilmiöksi, ja tämä on palvelnut kehityksestä eniten hyötyneiden intressejä. Risse huomauttaa, ettei monipuolisia prosesseja ole syytä liiaksi yksinkertaistaa ja myös materiaaliset tekijät on huomioitava, eikä koko globalisaatioilmiötä ja sitä koskevaa diskurssia voi yksinkertaistaa kapitalistien salaliitoksi. Vahvimpien toimijoiden osuutta uusliberalistista globalisaatiota koskevien prosessien edistäjänä ja diskurssien muovaajana ei voi kuitenkaan unohtaa.²⁵⁰ Kuten olen osoittanut, globalisaatio on ollut prosessi, jota on edistetty poliittisten toimijoiden taholta. Näin ollen myös finanssijärjestelmän muuttaminen edellyttää poliittista työtä ja uusia painotuksia valtaapitävien ajamassa politiikassa.

Uusliberalistinen diskurssi on ollut niin vahva ja läpitunkeva, että se on synnyttänyt myös anti-globalisaatioksi kutsutun vastadiskurssin. Ottaen huomioon uusliberalistisen globalisaation leviämisen aiheuttamat valtavat taloudelliset ja yhteiskunnalliset rakennemuutokset, ei ole yllättävää, että prosessin hyödyistä ja haitoista on käyty erittäin kiihvasta keskustelua, ja sosiaaliset

---

²⁴⁸ Palan 2000, 227–228.

²⁴⁹ Stiglitz 2004, 264–294. Peterson 2003, 150.

²⁵⁰ Risse 2007, 136–139.

toimijat monelta tasolta ovat alkaneet vastustaa globalisaatiokehitystä²⁵¹. Globalisaatioprosessin vastustajien tärkein saavutus on ollut globalisaation ympärille syntyneen diskursiivisen tilan avaaminen, minkä seurauksena dominoiva ajattelutapa ja universaalisen totuutena esitetty näkemys vapaiden markkinoiden tuomista hyödyistä on haastettu erimielisillä argumenteilla²⁵².

Amooren mukaan uusliberalistisen globalisaation diskurssi vakiintui 1990-luvun mittaan eräänlaiseksi epookiksi, minkä myötä siitä tuli kiistämätön ja monin paikoin myös kritiikitön prosessi. Globalisaatiokeskustelua ei käyty riittävästi poliittisen piirissä, ja globalisaatiosta muodostuikin näin eräänlainen harmiton automaattinen prosessi, joka ylitti poliittisen. Diskurssia pitää tarkastella kriittisesti, ja esimerkiksi väistämättömänä pidetty valtion roolin vetäytyminen ei saa olla mikään automaattinen prosessi. Globalisaatio on kiistelty käsite, eikä mikään ylhäältä annettu teoria. Emme voi aloittaa oletuksesta, ”globalisaatio on”, Amoore huomauttaa. Historialliset ja sosiaaliset tilanteet ja suhteet vaikuttavat myös globalisaatioprosessiin, ja osallistuvat tätä kautta tämän sosiaalisesti konstruoidun ”tapahtuman” lopputuotoksiin.²⁵³

Identiteetit, intressit ja sosiaaliset käytännöt ovat perinteisiin jähmettyneitä politiikkaa, jonka muuttaminen ei ole helppoa. Historialliset rakenteet voivat olla hyvin syvään juurtuneita, ja muutokset voivat vaikuttaa jopa mahdottomilta poliittisessa ilmapiirissä ja vakiintuneissa rakenteissa. Finanssijärjestelmässä vallinnut Washingtonin konsensus näyttää isolta esteeltä uudistusten ja uudelleensääntelytoimien tiellä. Sopiva hetki ja vahva poliittinen yrittäjäyys mahdollistavat kuitenkin merkittävienkin muutosten käynnistymisen. Kuten Patomäki toteaa, tarvitaan ehkä ulkoisia voimia tai historiallisia muutoksia, joilla muutosprosessi saadaan käynnistymään, mutta mahdotonta se ei ole.²⁵⁴ Uskomukseni mukaan viimeaikaiset tapahtumat ovat sysäys, joka käynnistää muutokset myös hegemonisessa uusliberalistisessa diskurssissa.

Tarkoitukseni on siis etsiä työstäni niin sanottuja muutosdiskurseja, joissa puhujat katsovat puheen hetkestä eteenpäin kohti jotain uutta ja erilaista aikaa finanssijärjestelmässä. Olennaista niissä on vanhan taakse jättäminen ja huomion siirtäminen siihen muutokseen, jota kohti nyt on siirryttävä. Vallalla ollut uusliberalistinen diskurssi on ylläpitänyt markkinafundamentalistista järjestelmää, ja

---

²⁵¹ Globalisaation oletetuista hyödyistä ks. esim. Norberg 2004; Held&McGrew 2005. Kattavia kriittisiä esityksiä esim. Stiglitz 2004; Harvey 2008. Esimerkiksi Harvey kirjoittaa koko uusliberalistisen järjestelmän epäonnistumisesta, mikä näkyy selvimmin siinä, että maailmantalouden veturina toimineen Yhdysvaltojen budjetti on valtavan alijäämäinen, ja sekä sen että Kiinan infrastruktuuria on rakennettu lähinnä velkarahoitukseen perustuvien keinoin. Globalisaatiota vastustavista liikkeistä on käytetty nimitystä globalization-from-below, jolla viitataan kansalaisyhteiskunnan liikehdintään tasapuolisemman ja demokraattisemman globaalin yhteisön saavuttamiseksi.

²⁵² Risse 2007.

²⁵³ Amoore 2000, 12–19.

²⁵⁴ Patomäki 1999, 100–101.

järjestelmän kaivatut ja suunnitellut muutokset muovaavat oletettavasti myös tuota tapaa puhua globaalista taloudesta. Haluankin ennen kaikkea tarkastella, millainen diskurssi talouden nykyhetkeä ja tulevaisuutta kuvastaa. Diskurssit luovat pohjan muutokselle, ja niissä tapahtuvien muutosten kautta haastetaan se hegemoniseksi vakautunut markkinafundamentalistinen logiikka, joka siis on määrittänyt finanssijärjestelmän kehitystä viime vuosikymmenten ajan.

5.5. Finanssikriisin jälkeisten toimenpiteiden tarkastelu

“If talk about reforming the international financial architecture were equivalent to action, the last few years would have seen a spectacular transformation in the way the world works.”²⁵⁵

Tämä Beattien toteamus 2000-luvun alusta kuvastaa hyvin sitä, kuinka finanssivalvontajärjestelmän uudistamisesta käydyt keskustelut eivät ole tähän asti johtaneet riittäviin käytännön muutoksiin. Kuten esitin, puheet muokkaavat sitä diskurssia ja taustakehystä, jossa talouspolitiikkaa tehdään ja toivottuja kehityssuuntia esitetään. Pelkät puheet eivät kuitenkaan muuta finanssitoimijoiden tapaa hoitaa päivittäisiä toimiaan, sulje veroparatiiseja tai saa viranomaisia itsenäisesti lisäämään finanssisääntelyä. Nämä muutokset vaativat konkreettisia toimenpiteitä, uusia lakeja, instituutiouudistuksia ja vahvempia kansainvälisiä standardeja. Globaalin finanssiarkkitehtuurin uudistamista on vaadittu ennenkin, mutta tämänkertainen kriisi oli jälleen osoitus siitä, että järjestelmä ei ole kehittynyt vakaampaan suuntaan. Kaikki merkit antavat olettaa, että finanssijärjestelmän sääntelyä koskeva muutos on diskurssien tasolla merkittävämpi kuin koskaan ennen, mutta sen jälkeen vaaditaan vielä kansallisen tahon puheiden yhdistymistä globaaleiksi toimintaohjelmiksi. Tämän takia tarkastelen työssäni myös tärkeimpiä finanssisääntelyn uudistusesityksiä, jotka täydentävät tutkimustani.

Uskomukseni on, että finanssikriisin seurauksena nähdyt muutokset poliittisessa ilmapiirissä ovat olleet niin merkittäviä, että ne ovat tehneet tilaa varsin radikaaleillekin poliittisille muutoksille. Toimenpiteiden kannalta otan läheiseen tarkasteluun kaksi merkittävää dokumenttia: Yhdysvaltain valtiovarainministeriön julkaiseman uudistusesityksen sekä huhtikuun alun G20-kokouksen päätösasiakirjan. Erityisesti G20-kokoukselle asetettiin niin suuret odotukset, että sen seuraukset on mielestäni ehdottoman tärkeä ottaa analyysiin mukaan.

---

²⁵⁵ Beattie 2001.

6. Aineistoanalyysi

Analyysiosuudessani tarkastelen siis neljän suuren länsimaan poliittisten johtajien talouskriisiin liittyviä puheita sekä kahta mielestäni tärkeintä finanssikriisin jälkeen esitettyä toimenpideohjelmaa. Analysoimalla Euroopan tärkeimpien poliittisten johtajien Angela Merkelin, Nicolas Sarkozy ja Gordon Brownin sekä Yhdysvaltain tuoreen presidentin Barack Obaman puheita lähdän etsimään finanssijärjestelmää koskevissa puheissa esiintyvää muutosdiskurssia. EU on pyrkinyt vahvaan yhteiseen toimintaan ja koordinointiin kriisin taltuttamiseksi, ja tämän takia koen mielekkääksi tarkastella tärkeimpien eurooppalaisten johtajien puheita eräänlaisena Euroopan reaktiona tapahtuneeseen. EU-johtajien ohella pidän Obaman talouspuheiden tarkastelua erittäin tärkeänä finanssijärjestelmän tulevaisuuden kannalta. Monet suunnitelmat finanssisäätelyn lisäämisestä ovat kaatuneet 1990-luvulta lähtien nimenomaan Yhdysvalloista tulleeseen vastustukseen, ja nähtäväksi jää, onko finanssikriisi muuttanut tätä tasapainoa. Koska Yhdysvallat on yhä maailman suurin talous, ja historiallisesti myös globaalin kapitalismin keskeisin edistäjä, ei sen kannanottoja voida jättää pois tarkastelusta, kun tutkitaan globaalin talouden mahdollista uudistamista. Jos odotetaan todellisia maailmanlaajuisia muutoksia, pitää myös Yhdysvaltojen olla tukemassa näitä päätöksiä.

Tarkasteluajankohdakseni olen valinnut finanssikriisin esiinnousua seuranneen ajan. Talouden muutokset tapahtuvat toki pitkän ajan kuluessa, mutta finanssikriisin osalta on havaittavissa selvä ajankohta, jonka jälkeen se nousi varsin nopeasti erittäin keskeiseksi puheenaiheeksi. On huomioitava, että Yhdysvalloissa tämä tapahtui aiemmin kuin Euroopassa, ja yksi tarkastelemistani Obaman puheista ajoittuikin maaliskuulle 2008, jolloin Yhdysvalloissa tunnettiin jo kriisin ensimmäiset vahvat vaikutukset. Puheissa puhutaan kansallisten ja kansainvälisen sääntelyarkkitehtuurin uudistamisen lisäksi paljon myös kansallisista talouden tuki- ja elvytystoimista, mutta tarkoitukseni on siis keskittyä nimenomaan finanssimarkkinoiden valvontaa koskevaan aineistoon. Selkeyden vuoksi käyn puheaineiston ensin läpi puhuja kerrallaan, jotta pystyn erittelemään puheista esiin nousevat teemat. Lopuksi kokoaan löydökseni yhteen arvioiden niiden keskeisiä yhteisiä linjauksia ja myös mahdollisia painotuseroja.

6.1. Barack Obama ja laajalle levinnyt vastuuttomuus

Kenties merkittävin suunnannäyttäjä finanssijärjestelmän tulevaisuudelle on Yhdysvaltain tuore presidentti Barack Obama. Häneltä on odotettu kovia uudistuksia, ja hän on niitä myös luvannut. Obaman puheiden tarkastelussa on hyvä ottaa huomioon, että kaksi talouspuheista on pidetty hänen

vaalikampanjansa aikana, ja kolmas puhe on presidentiksi astumisen jälkeen puhe taloudellisista linjauksista. Puheissa voi siis olla tiettyjä sävyeroja, mutta tarkoitukseni on löytää niistä yhteinen linja, jota kaikissa puheissa on noudatettu.

Obaman mukaan finanssikriisi ei tapahtunut pelkän onnettomuuden tai normaalin syklin seurauksena, vaan siihen johti yritysjohdosta aina Washingtonin valtarakenteisiin ulottunut vastuuttomuuden aikakausi. ”*We arrived at this point due to an era of profound irresponsibility that stretched from corporate boardrooms to the halls of power in Washington, DC.*²⁵⁶” Vuosien ajan Wall Streetin johtohahmot tekivät vastuuttomia ja riskeistä piittaamattomia päätöksiä, joihin sääntely tai vastuullisuus ei yltänyt. Kaikki tuntuivat elävän yli varojensa, ja otettiin riskejä, joita olisi pitänyt välttää. ”*We’ve lived through an era of easy money, in which we were allowed and even encouraged to spend without limits; to borrow instead of save.*²⁵⁷” Obama ottaa esille myös joidenkin liittovaltion pelastusohjelmassa olevien yhtiöiden viimeiset yritykset maksaa johtajilleen rajoituksia korkeampaa palkkaa. Tämä on Obaman mukaan todella törkeä loukkaus veronmaksajia kohtaan, ja tulevaisuuden taloudessa tällaiselle harkitsemattomuudelle ja vastuullisuudelle ei ole enää sijaa. ”*That’s not just wrong, it’s an outrage to every American whose tax dollars have been put at risk.*²⁵⁸”

Yhdysvaltojen omaperäisen vahvasti vapaa ja kapitalistinen järjestelmä on Obaman mukaan toiminut tähän asti kaikkien talouden sektoreiden välisen yhteisymmärryksen ja jaetun vaurauden ansiosta. ”*But the American experiment has worked in large part because we guided the market’s invisible hand with a higher principle.*²⁵⁹” Vaurautta ja vapautta on edistetty järjestelmässä kaikin keinoin. Viime vuosina tästä yhteisyydestä on kuitenkin hävinnyt jotain, ja tämä on johtunut konkreettisista päätöksistä, joita on tehty yritysjohdossa, pörssikaupassa ja Washingtonin hallinnossa. Obaman mukaan Yhdysvalloissa ei ole onnistuttu puolustautumaan sellaisia käytäntöjä vastaan, jotka ovat suosineet manipulaatioita, riskinottoa ja erikoisintressien hyötymistä. Seurauksena olleet vääristyneet markkinat, jotka ovat suosineet lähinnä Wall Streetiä, eivätkä loppujen lopuksi edes sitä.”*[...] a market that favors Wall Street over Main Street, but ends up hurting both.*²⁶⁰”

---

²⁵⁶ Obama 9.1.2009.

²⁵⁷ Obama 13.10.2008.

²⁵⁸ *ibid.*

²⁵⁹ Obama 27.3.2008.

²⁶⁰ *ibid.*

Taloudellinen valta on keskittynyt harvoille, ja poliittinen järjestelmä ei ole pystynyt suojelemaan taloutta ja kansalaisia ylilyönneiltä. Obama vertaa tapahtunutta 1920-luvun pörssiromahdukseen, jolloin valtiovalta tuli pelastamaan järjestelmän luomalla vahvemman sääntelykoneiston ja lisäämällä finanssimarkkinoiden poliittista hallintaa. Suurin huomio Obaman puheessa keskittyikin juuri Yhdysvaltain oman finanssijärjestelmän pikaiseen pelastamiseen, jotta maan talous ei ajaudu pahempaan kriisiin.²⁶¹ Järjestelmän tukemiseen tarvitaan Obaman mukaan runsaasti liittovaltion työkaluja ja väliintuloa, ja esimerkiksi pankkien pelastamisen suhteen Obama varoittaa myös yhä tukevammista tukitoimista jatkossa: *“We should also be prepared to extend broader guarantees if it becomes necessary to stabilize our financial system.”*²⁶² Obaman kannanotot hallitusten roolista markkinoiden tasoittajana sisälsivät merkittäviä painotuksia, jotka ovat Yhdysvalloissa vallinneiden uusliberalististen liittovaltion puuttumattomuusperiaatteiden valossa merkittävä suunnanmuutos.

*“But I do believe that government has a role to play in advancing our common prosperity, by providing stable macroeconomic and financial conditions for sustained growth, by demanding transparency and by ensuring fair competition in the marketplace. Our history should give us confidence that we don't have to choose between an oppressive government-run economy and a chaotic, unforgiving capitalism.”*²⁶³

Kaiken kaikkiaan talousjärjestelmässä on Obaman mukaan uuden hengen aika. *“It is time to trade old habits for a new spirit of responsibility”*²⁶⁴. Obama vaati uudistussuunnitelmaa, joka ei tarkoita ainoastaan uutta politiikkaa, vaan kokonaan uudenlaista lähestymistapaa talouteen. Obaman mukaan enää ei voida jatkaa uskomista samaan taloudelliseen teoriaan, jossa uskotaan miljonääreille jaettavien miljoonien ropisevan lopulta myös muille. *“We've seen where that's led us and we're not going back. It's time to turn the page.”*²⁶⁵ Strangen määrittelemä markkinoiden henki, joka on vuosikymmenten ajan mullistanut finanssimaailmaa, on Obaman mukaan uudistettava täysin.

*“It's a plan that represents not just new policy, but a whole new approach to meeting our most urgent challenges. For if we hope to end this crisis, we must end the culture of anything goes that helped create it – and this change must begin in Washington. It is time to trade old habits for a new spirit of responsibility. It is time to finally change the ways of Washington so that we can set a new and better course for America.”*²⁶⁶

Olenmaisessa osassa suunnanmuutoksessa on siis myös Yhdysvaltojen poliittinen johto, jonka ajama politiikka ei enää toimi.

---

²⁶¹ Obama 27.3.2008.

²⁶² Obama 13.10.2008.

²⁶³ Obama 27.3.2008.

²⁶⁴ Obama 9.1.2009.

²⁶⁵ Obama 13.10.2008.

²⁶⁶ Obama 9.1.2009.

6.1.1. Kohti 21. vuosisadan finanssijärjestelmää

Obaman mielestä 1980- ja -90 -luvulla alkaneessa finanssimaailman valvontarakenteiden uudistamisessa menttiin pahasti vikaan. Järkevien uudistusten sijaan on suosittu epävakautta aiheuttavien käytäntöjen syntymistä.

“But instead of sensible reform that rewarded success and freed the creative forces of the market, too often we’ve excused and even embraced an ethic of greed, corner cutting, insider dealing, things that have always threatened the long-term stability of our economic system.”²⁶⁷”

Globalisaatio ja teknologinen kehitys muuttivat talusmaailmaa perustavanlaatuisesti, ja tähän reagoitiin sääntelyjärjestelmää muuttamalla. Valitettavasti uudistukset tehtiin kuitenkin finanssi-intressien ehdoilla, ja nykytalouteen sopivan valvonta-arkkitehtuurin sijasta vanha järjestelmä lähinnä hävitettiin kokonaan. “[...]aided by a legal but corrupt bargain in which campaign money all too often shaped policy and watered down oversight.”²⁶⁸ Näin tuettiin talousilmapiiriä, jossa voittaja vie kaiken ja lähes kaikki on sallittua. Tämä on johtanut katastrofaalisiin vääristymiin järjestelmässä.

Uusi heikko sääntely-ympäristö mahdollisti Enronin tapaisten yritysten väärinkäytökset, ja keskeisessä osassa olivat intressiryhmien lobbarit, jotka vääristivät pelin sääntöjä poliitikkoihin vaikuttamalla. Vuosikymmen myöhemmin finanssisektorin sääntelyjärjestelmää on heikennetty entisestään, ja se on jälleen kerran johtanut kriisiin.²⁶⁹ ”*Not surprisingly, the regulatory environment failed to keep pace.*²⁷⁰” Sääntelyn purkamisen aloittamisen jälkeen on nähty valtava kasvu monimutkaisten finanssi-instrumenttien määrässä, ja vanhanaikaiset, 1900-luvun sääntelytyökalut ovat tippuneet, hallituksen avustuksella, täysin kehityksen kyydistä.²⁷¹ ”*Finally, this crisis has taught us that we cannot have a sound economy with a dysfunctional financial system.*²⁷²” Obama haluaa päästä Yhdysvalloissakin finanssijärjestelmään säännöllisesti kuuluneista kriiseistä nyt lopullisesti eroon: ”*No longer can we allow the unscrupulous lending and borrowing that leads only to destructive cycles of bubble and bust.*²⁷³” Tämä on Obaman mukaan myös mahdollista: ”*We can put in place common-sense regulations to prevent a crisis like this from ever happening again.*²⁷⁴”

---

²⁶⁷ Obama 27.3.2008.

²⁶⁸ ibid.

²⁶⁹ ibid.

²⁷⁰ ibid.

²⁷¹ ibid.

²⁷² Obama 13.10.2008

²⁷³ Obama 9.1.2009.

²⁷⁴ Obama 13.10.2008

Finanssijärjestelmän tulevaisuuden suhteen Obaman näkemys onkin selkeä: Kriisin myötä on tullut aika rakentaa uusi talous, jossa rehellisyys jälleen palkitaan. “[...] *the time has come to build a 21st century economy in which hard work and responsibility are once again rewarded.*”²⁷⁵ Kriisi on mahdollisuus aloittaa uusi vastuullisuuden aika sekä Wall Streetillä että Washingtonissa, ja keskeinen osa järjestelmän uusimista on heikon ja vanhanaikaisen sääntelyjärjestelmän uusiminen²⁷⁶.

*“And it means reforming a weak and outdated regulatory system so that we can better withstand financial shocks and better protect consumers, investors, and businesses from the reckless greed and risk-taking that must never endanger our prosperity again.”*²⁷⁷

Ne ajat ovat ohi, jolloin Wall Streetin väärintekijät pystyivät hoitamaan sääntelyaukkojen takia liittovaltion valvonnan ulottumattomissa. Talouden uudistumista täytyy nyt seurata myös sääntelyjärjestelmän uudistaminen, koska vanhat instituutiot eivät pysty riittävästi valvomaan uusia finanssikäytäntöjä. Kyse ei ole pelkästä välittömän kriisin hoitamisesta, vaan liittovaltion hallituksen on uusittava tarkan analyysin ja julkisen keskustelun jälkeen koko finanssimarkkinoita koskeva sääntelykehikko.²⁷⁸ Merkittävä on myös Obaman huomautus siitä, että taloustoimijoiden intressit eivät voi enää määrittää järjestelmän lainalaisuuksia: *“No longer can we allow special interests to put their thumbs on the economic scales.”*²⁷⁹

Uudelle sääntelyjärjestelmälle Obama esitti selkeät periaatteet, jotka muuttaisivat merkittävästi tähänastista markkinoiden dynamiikkaa. Finanssiyritysten pääoma- ja varallisuusvaatimuksia on nostettava, läpinäkyvyyttä on lisättävä, luottoluokituslaitosten toiminta tutkittava, sektorirajat ylittävien finanssialan suuryritysten valvontaa lisättävä ja kehitettävä, markkinaväärinkäytöksiin puututtava tarkemmin ja järjestelmäriskit on tulevaisuudessa tunnistettava paremmin. On perustettava finanssimarkkinoita kokonaisuutena valvova komissio, jotta pysytään paremmin selvillä markkinakehityksistä.²⁸⁰ Näiden periaatteiden pitää muodostaa lakiuudistusten pohja 21. vuosisadan sääntelyjärjestelmän luomiseksi, mutta kaivattavat muutokset menevät vielä lakeja ja sääntelyäkin edemmäs. Vaaditaan kulttuurinmuutos finanssi-instituutioiden ja sääntelytoimijoiden ajattelussa:

---

²⁷⁵ Obama 9.1.2009.

²⁷⁶ Obama 13.10.

²⁷⁷ Obama 9.1.2009.

²⁷⁸ Obama 27.3.2008.

²⁷⁹ Obama 9.1.2009.

²⁸⁰ Obama 27.3.2008.

"We need a shift in the cultures of our financial institutions and our regulatory agencies. Financial institutions have to do a better job at managing risk. There is something wrong when board of directors or senior managers don't understand the implications of the risks assumed by their own institutions"²⁸¹."

Myöskään pelkkä Yhdysvaltain oman sääntelyjärjestelmän vahvistaminen ei riitä, vaan samat periaatteet on saatava käyttöön kaikkialla. Obama haluaa toimia yhdessä kansainvälisten instituutioiden kanssa, jotta koko globaali finanssijärjestelmä saataisiin vakaammaksi, ja jotta yhdysvaltalaisien, tulevaisuudessa tarkemmin säänneltyjen yritysten, kilpailukyky varmistetaan myös jatkossa.²⁸²

6.1.2 Yhteenvetoa Obaman puheista

Obama esitti siis poikkeuksellisen selkeitä asenteita ja kannanottoja nykyistä finanssijärjestelmää kohtaan. Hän käytti toistuvasti termejä ahne ja vastuuton, ja asetti finanssiryhtymien johtohenkilöt todella negatiiviseen sävyyn, mikä on huomattava teko ottaen huomioon Yhdysvaltojen äkkirikastumista ja menestyksen tavoittelua suosineen ilmapiirin. Finanssialan riskinottajat maalattiin ikään kuin toiseen leiriin, jonka holtittomat ja ahneet edustajat ovat vaarantaneet niin sanottujen kunnan amerikkalaisten hyvinvoinnin. Näin vahvaa kahtiajakoa ei olisi voinut kuvitella kuulevansa esimerkiksi George W. Bushin aikana. Obaman retoriikka suuntautui sekä kampanjapuheissaan että valinnan jälkeisessä suuressa talouspuheessaan erittäin vahvasti tavallisten veronmaksajien suuntaan, ja aikaisemman hallinnon myönteisyys suursijoittajia ja finanssijättäisiä kohtaan näyttäisi aidosti vaihtuneen uudenlaiseen ajatteluun. Kaiken kaikkiaan Obaman näkemykset ja linjaukset olivat vahvassa ristiriidassa sen uusliberalismin perusajatusten kanssa, että markkinatoimijoiden itsesääntely on riittävä keino markkinoiden toimivuuden takaamiseen.

6.2. Gordon Brown ja uusi globaali finanssijärjestys

Iso-Britannian pääministeri Gordon Brown on kärsinyt maassaan koko puolueensa heikentyneestä kannatuksesta, ja finanssikriisi lisäsi osaltaan häneen kohdistuvia paineita. Hallitukselta odotettiin Iso-Britanniassa vahvaa reaktiota kriisiin, ja sen elvytysohjelmat ovatkin olleet erittäin merkittäviä. Brown haluaa kuitenkin varmistaa, etteivät toimenpiteet jää pelkän kansallisen kriisinhallinnan tasolle, ja hän onkin ottanut suuren roolin myös historiallisen kansainvälisen reaktion varmistamiseksi.

---

²⁸¹ Obama 27.3.2008.

²⁸² *ibid.*

Brownin mukaan käsillä on ensimmäinen todella globaali kriisi, joka käynnisti kauaskantoisen muutosprosessin. ”*We are a world not simply in transition, but facing transformation, with change more far reaching than anything we have seen in our lifetime.*”²⁸³ Kaikkiällä maailmassa on kohdattu ennen kokemattomia haasteita talouden kannalta elintärkeän pankkijärjestelmän romahtamisen seurauksena²⁸⁴. ”*The sheer scale and speed of recent events makes this no ordinary crisis, but one that is quite unprecedented.*”²⁸⁵ Syitä tapahtumiin on monia, ja niitä löytyy sekä kansallisista valvojista että epätasapainoista, mutta keskeisin haaste, joka jatkossa täytyy ylittää, on kansainvälisen finanssijärjestelmän ennennäkemätön epäonnistuminen²⁸⁶.

Maaailmassa on eletty viime vuosikymmenet globaalien kasvun, mutta myös turbulenssin aikaa. Ja Brownin vahva kanta, on että vastuuttomuuden ajan täytyy nyt päättyä

*“[...] we must now say clearly that the age of irresponsibility must be ended, and we must now build that new global financial order, founding it on transparency, not opacity, rewarding success, not excess, responsibility, not impunity, and which is global, not national.”*²⁸⁷

Brown ottaa yhdeksi kritiikin kohteeksi arvopaperisointikehitystä, jolla oli tarkoitus lievittää järjestelmäriskkejä, mutta mekanismi onkin osoittautunut täysin päinvastaiseksi.

*“Securitisation, which is the packaging up and selling of these assets across the markets, was meant to diversify risks across the system. Instead a mechanism to spread risk became a means of spreading contagion.”*²⁸⁸

Finanssijärjestelmässä esiinnoisseiden haasteiden korjaaminen on vaatinut uudenlaisia politiikoita, mutta tarvitaan myös perusteellisempaa muutosta. ”*These unprecedented challenges have demanded new policies, but they also demand new ways of thinking and governing.*”²⁸⁹ Brownin näkemys on hyvin vahvasti se, ettei kyse ole pelkästä tyypillisestä kriisistä, josta selvittää korjaustoimin, vaan käsillä on tapahtuma, josta eteneminen edellyttää merkittävää murrosta suhtautumisessa finanssimarkkinoihin. Brown myös linjasi selväsanaisesti, että Iso-Britannian omat toimet eivät mittaluokastaan huolimatta ole riittäviä johtuen nykyjärjestelmän luonteesta. Koska finanssimarkkinoiden ongelmat esimerkiksi Yhdysvalloissa tai Islannissa voivat heilauttaa talouksia maapallon toisella laidalla, täytyy maailman tulla yhteen globaalien vakauden saavuttamiseksi.²⁹⁰

---

²⁸³ Brown 26.9.2008.

²⁸⁴ Brown 26.1.2009.

²⁸⁵ *ibid.*

²⁸⁶ Brown 26.1.2009.

²⁸⁷ Brown 26.9.2008.

²⁸⁸ Brown 26.1.2009.

²⁸⁹ *ibid.*

²⁹⁰ Brown 2.11.2008

6.2.1. Kohti historiallisia muutoksia

Brownin näkemys on erittäin vahvasti sen kannalla, että tällaista kriisiä ei saa koskaan enää päästää tapahtumaan. *“...Britain will lead in the reform of our global financial system and we will lead so that we can advance recovery and we can prevent a crisis such as this from ever happening again.”*²⁹¹ Tavoitteessa onnistutaan, jos menneisyyden ratkaisumalleista luovutaan: *“We will succeed, but only if we leave behind yesterday’s solutions and reshape our international institutions for the challenges of today and tomorrow.”*²⁹² Vain radikaali globaalin finanssijärjestelmän uudistaminen yhteistyön kautta mahdollistaa järjestelmän elpymisen ja vakaamman tulevaisuuden²⁹³. Brown kohdistaaakin vastuuta kriisistä kansainvälisille finanssi-instituutiota, joiden on odotettu suojelevan kansallisia talouksia, siinä kuitenkin onnistumatta. *“There are International Financial Institutions that are supposed to protect us.”*²⁹⁴

Kansainvälisen finanssiarkkitehtuurin kehittämisen puolesta Brownin kannanotto onkin erittäin vahva, ja hän näkee nykyisen valvontajärjestelmän olleen kansainvälisten instituutioiden olemassaolosta huolimatta olleen merkittävältä osin täysin kansallisella vastuulla.

*“We know now that financial institutions are international, that capital flows are global, but their regulators and supervisors have remained so far only national. So we have highly interdependent financial flows which dwarf world GDP, but as yet no effective system for policing them.”*²⁹⁵

Brown hahmottelikin 2000-luvun finanssijärjestelmän, joka vastaa kehittyneen finanssimaailman vaatimuksia.

*“Our aim must be an international financial system for the 21st century that recognises all the new realities, that we are in open - not sheltered - economies, international – not national – capital markets, global – not local - competition.”*²⁹⁶

Hän painotti, että globaali sääntelyvaje on viimeistään nyt paikattava. Tarvitaan uudet säännöt ja periaatteet, eivätkä pelkät tapauskohtaiset kokoontumiset ja toimenpiteet riitä globaalien finanssivirtojen hallinnointiin. Sääntelyjärjestelmän alaisuuteen tuotava kaikki finanssiyritykset sekä uudet monimutkaiset markkinat ja tuotteet. Toimijoita on siis säädeltävä niiden toiminnan eikä muodon tai kotimaan mukaan.²⁹⁷

---

²⁹¹ Brown 26.1.2009.

²⁹² *ibid.*

²⁹³ *ibid.*

²⁹⁴ Brown 2.11.2008

²⁹⁵ Brown 26.1.2009.

²⁹⁶ *ibid.*

²⁹⁷ *ibid.*

Brown hahmottelema tulevaisuuden järjestelmä perustuisi viidelle periaatteelle, joita kaikkien valtioiden on noudatettava. Ensimmäisenä läpinäkyvyys, jotta tiedetään, mitä markkinoilla todella tapahtuu ja toimijat tietävät, mitä ostavat. Toiseksi, pankkijärjestelmän käytäntöjä on järkevöitettävä ja sääntelyä tehostettava. Kolmantena Brown mainitsee vastuuttomuuden. Enää yritysjohtajat eivät voi sanoa, etteivät he tiedostaneet toimintansa riskejä ja paeta näin vastuullisuuttaan. Neljäntenä kohtana rehellisyyttä sekä pitkän tähtäimen toimintaa, vakautta ja riskinoton vähentämistä on kannustettava. Finanssiyritysten periaatteiden on muututtava läpinäkyvyyden ja yrityshallinnon standardien osalta. Viidentenä tehokkaan globaalin valvontakehikon luominen. Globaalien finanssivirtojen ja pankkien aikakaudella myös niiden valvonnan täytyy olla maailmanlaajuisesti verkostoitunutta. Vanhat instituutiot eivät ole pysyneet kehityksessä mukana.²⁹⁸ ”*We need national regulators to be cooperative, rules and principles to be consistent, international movements of capital to be transparent.*”²⁹⁹“

Olellisinta on Brownin mukaan pankkijärjestelmän sääntelyn korjaaminen, jotta ihmiset voivat luottaa säästöjensä pysyvyyteen. Ongelmia on ollut maiden välisessä valvontayhteistyössä, varjopankkijärjestelmän läpinäkyvyydessä ja rajat ylittävien pääomaliikkeiden valvonnassa. Pankkijärjestelmät ovat osoittautuneet niin keskinäisriippuvaisiksi, että yhden toimijan ongelmat on koettu kaikkialla.³⁰⁰ ”*The whole world must also take action on regulation and supervision of the banking system.*”³⁰¹ Jotta muutoksella on todella merkitystä, sen täytyy koskea kaikkia lainsäädäntöalueita maailmassa, mukaan lukien veroparatiiseja.

*“But it will not be enough if one country alone does that, we must persuade the whole of the world to take action and that will include action against regulatory and tax havens in parts of the world which have escaped the regulatory attention that they need.”*³⁰²

Jokaisen kansallisen finanssijärjestelmän on tehtävä itsetarkastelua ja hoidettava asiansa paremmin tulevaisuudessa. On paljastunut asioita, jotka eivät olleet välttämättä kenenkään tiedossa. Mutta kansallisten uudistusten lisäksi jokaisen valvojan ja sääntelijän on oltava kansainvälisesti kytköksissä toisiinsa ja potentiaalisesti globaaleiksi laajenevat ongelmat on jatkossa tunnistettava, ennen kuin ne ehtivät liian vakaviksi.³⁰³ Tarvitaan early warning -järjestelmä, jonka voisi synnyttää

---

²⁹⁸ Brown 26.1.2009; 26.9.2008.; 2.11.2008

²⁹⁹ Brown 26.9.2008.

³⁰⁰ Brown 26.1.2009.; 19.2.

³⁰¹ Brown 19.2.2009.

³⁰² *ibid.*

³⁰³ Brown 26.1.2009.

esimerkiksi Vakausfoorumin yhteyteen. Foorumin toimintaa olisi muutenkin syytä vahvistaa ja integroida paremmin IMF:n ja BIS:n yhteyteen.³⁰⁴

Erittäin merkittävä on Brownin huomio valtion roolista markkinoiden epäonnistumisten tasoittajana. *“The lesson of recent events is when banks fail and markets falter, it is only governments who can step in to provide the economic security that businesses and families need.”*³⁰⁵ Tällaisella kannanotolla voidaan katsoa merkittävästi heikennettävän sitä vuosikymmeniä vallinnutta ajattelua, joka on pyrkinyt minimoimaan valtion puuttumisen markkinoiden toimintaan. On huomioitava, että globalisaatiokehitystä Brown, kuten muutkaan johtajat, ei halua hillitä. Hän vastustaa nationalistista talousajattelua erittäin vahvasti, ja vaatii globaalin talouskehityksen jatkuvan. Sen täytyy kuitenkin tapahtua uusilla säännöillä ja paremman valvonnan alaisuudessa.³⁰⁶ Uudistusten historiallista merkittävyyttä Brown kuvastaa seuraavasti:

*“The stakes are high. Unless we create a new consensus which embeds international financial markets in a framework that is global in governance and accountability, I fear that the legitimacy of globalisation will be lost and public support for it will erode, imperilling all our prosperities.”*³⁰⁷

Asiat eivät siis palaa enää entiselleen, ja kyseessä on Brownin mielestä koko globaalin finanssijärjestelmän tulevaisuus.

Henkeä muutoksiin pitää hakea historiasta ja Bretton Woods -järjestelmän luomisesta. *“And now we must build on that idealism of the era that created these institutions and change and evolve these institutions to meet the challenges of the global age.”* Brownin mukaan mailla on yhteistyössä mahdollisuus muokata itse tulevaisuuttaan erinäköiseksi kuin mennyt aika, ja valinnan aika on nyt käsillä. *“Our history is not our destiny - it is what we choose to make it.”*³⁰⁸ Brown myöntää kaipaamiensa muutosten olevan täysin hegemoniseksi nousseesta ajatussuunnasta poikkeavia.

*“The old orthodoxies will not serve us well in the future. We have got to think the previously unthinkable, we have got to do what was previously undoable, the cooperation that is needed round the world is not something that has been achieved before but I believe it can be achieved to meet the needs of our times.”*³⁰⁹

Hän kuitenkin uskoo muutoksen ja vaikeidenkin päätösten syntyyn: *“We believe that a global new deal, a global bargain between all the major countries is possible.”*³¹⁰ *“And let history record - ours was a truly global response to the first truly global crisis.”*³¹¹

---

³⁰⁴ Brown 26.1.2009.

³⁰⁵ *ibid.*

³⁰⁶ *ibid.*

³⁰⁷ *ibid.*

³⁰⁸ Brown 26.9.2008.

³⁰⁹ Brown 19.2.2009.

³¹⁰ *ibid.*

6.2.2. Yhteenvedoa Brown puheista

Brownin kannanotot olivat siis myös erittäin merkittäviä ja uudenlaiseen tulevaisuuteen katsovia. Kyse ei pelkästä finanssikriisistä, josta voitaisiin korjaustoimien jälkeen jatkaa kuten ennenkin, vaan todella merkittävästä globaalista tapahtumasta, joka käynnisti poliittisen murroksen. Nyt, jos koskaan, on aika muuttaa finanssijärjestelmää, ja Brown korostaa tämän tärkeyttä hyvin vahvoin ilmaisin. Brown iskee markkinafundamentalistisen järjestelmän ytimeen, jossa vallinneet käytännöt ja uskomukset ovat johtaneet finanssijärjestelmän Brownin mielestä globaalisti kestävämmään tilaan. Koko globalisaation tulevaisuus on hänen mielestään vaakalaudalla, ja kaivatut poliittiset uudistukset ovat kumouksellisia, mutta globaalin yhteistyön kautta täysin toteutettavissa.

6.3. Nicholas Sarkozy ja yhden globalisaation aikakauden loppu

Ranskan presidentti Nicholas Sarkozylle lankesi keskeinen rooli finanssikriisin hoitamisessa Euroopan poliittisessa kentässä johtuen Ranskan EU-puheenjohtajuudesta vuoden 2008 jälkimmäisellä puoliskolla. Hän ottikin kriisin vahvasti asialistalleen, ja puhui siitä monilla eri foorumeilla. Sarkozy painotti erityisesti Euroopan yhteisen ja vahvan reaktion tärkeyttä.

Myös Sarkozyn mukaan, vuosi 2008 tarkoitti uuden ajan alkamista taloudessa. ”[...] *this past year has marked the advent of a new era.*”³¹² Sarkozyn mielestä finanssikriisi, jonka voi yleisellä tasolla katsoa käynnistyneen finanssikapitalismin kohtuuttomuuksista, muutti asioita pysyvästi. Kapitalismi on lähtenyt pois uriltaan, riskejä on piiloteltu monimutkaisten finanssi-instrumenttien kautta, lainsäädännön aukkoja on hyödynnetty häikäilemättä ja veroparatiisit ovat houkutelleet valtavan määrän maailman varallisuudesta. Hinta on ollut valtava pankkijärjestelmälle, mutta vielä pahemmin kriisi on koettu reaalityaloudessa. “*more generally, the excesses of a financial capitalism that has got scandalously off track[...]. But the cost to the real economy is even higher.*” Suuret finanssi-instituutiot olivat vaarassa kaatua, miljoonat piensijoittajat menettivät säästönsä ja pelkäävät eläkkeidensä puolesta³¹³.

---

³¹¹ Brown 26.9.2008.

³¹² Sarkozy 27.8.2008. Sarkozyn puheet käännetty englanniksi Ranskan Iso-Britannian suurlähetystön toimesta.

³¹³ Sarkozy 25.9.2008.

Pakottava tarve muutokseen tulee Sarkozyn mukaan ennennäkemättömästä kriisistä. *“In these exceptional circumstances when everyone absolutely has to act[...]*³¹⁴” Sarkozyn mielestä koko kriisi ulottui koskemaan koko maailmaa yhdysvaltalaisen Lehman Brothersin mentyä konkurssiin, ja hänen mukaansa tapahtuma osoitti mykistyneelle maailmalle, että suurikin pankki voi yhtäkkiä kaatua. Yhdysvaltojen kriisi laajeni järjestelmätasolle, ja heikot yritykset kriisin taltuttamiseksi jäivät tyhjiksi. Maat huomasivat olevansa tilanteessa, jossa pankit eivät enää lainanneet toisilleen, ja koko finanssijärjestelmä oli romahtamassa. Vastausta oli vaikea löytää. *“Since in the first days of the crisis, we didn’t immediately know what was the right response to a crisis never before seen in economic history, or at any rate twentieth-century history.*³¹⁵” Nyt on huomattu, että kriisi on globaali, ja myös poliittisen vastauksen täytyy olla. Yksikään maa ei pysty hallitsemaan tilannetta yksin, ja esimerkiksi Yhdysvaltain ja Euroopan reaktiot on yhdistettävä.³¹⁶

Muutoksen tekee Sarkozyn mielestä erityisen välttämättömäksi se, että kriisin juuret olivat tällä kertaa rikkaissa länsimaissa: *“While the main epicentres of previous financial crises were the emerging countries, let’s face up to the truth: it is now the heart of world capitalism that is being hit...”*³¹⁷ Nyt onkin ryhdyttävä vahvoihin toimiin, jotta talous saadaan takaisin kasvu-uralle. Markkinaluottamuksen ja uskottavuuden uudelleensynnyttämiseksi Euroopan finanssisektori on ensin vakautettava, ja sen jälkeen on ryhdyttävä muutokseen läpinäkyvyyden, vastuullisuuden ja valvonnan lisäämiseksi. Enää ei voida antaa spekuloiden riskinottajien heiluttaa koko maailmantaloutta, ja heitä on rangaistava virheistään. Kansainvälisen finanssijärjestelmän epäonnistumiset ja epäkohdat täytyy nyt korjata, mitään muuta mahdollisuutta ei ole.³¹⁸

Markkinafundamentalistinen aika globaalissa finanssijärjestelmässä onkin Sarkozyn mukaan tullut nyt tiensä päähän.

*“Basically, a certain idea of globalization is biting the dust with the end of a financial capitalism which had imposed its rationale on the whole economy and contributed to corrupting it. The idea of the all-powerful market which wasn’t to be impeded by any rules or political intervention was a mad one.”*³¹⁹

Sarkozy kritisoi erittäin vahvasti viime vuosikymmeninä vallinnut ajatusta siitä, että markkinat ovat aina oikeassa: *“The idea that the markets are always right was mad.”*³²⁰

---

³¹⁴ Sarkozy 25.9.2008.

³¹⁵ Sarkozy 21.10.2008.

³¹⁶ *ibid.*

³¹⁷ Sarkozy 27.8.2008

³¹⁸ *ibid.*

³¹⁹ Sarkozy 25.9.2008.

³²⁰ *ibid.*

Markkinafundamentalismiin olennaisesti kuuluneen itsesääntelyn Sarkozy tuomitsee lyhyesti, mutta totaalisesti. *“Self-regulation as a way of resolving all problems is finished. Laissez-faire is finished. The all-powerful market which is always right is finished.”*³²¹ Tämän selvemmin ei poliittinen johtaja voisi enää asiaa ilmaista.

6.3.1. Pahasti vääristynyt kapitalistinen järjestelmä

Sarkozyn mukaan useiden vuosikymmenten ajan on luotu olosuhteita, joissa finanssiala toimi lyhyen tähtäimen voittojen perässä, ja toiminnassa vaadittua yhä suurempaa riskinottoa peiteltiin monimutkaisin keinoin. *“Remuneration systems were put in place which drove dealers to take more and more absolutely reckless risks.”*³²² Ihmiset uskottelivat itselleen, että riskien jakaminen hävittäisi ne kokonaan. Tulos oli kuitenkin täysin toinen, Sarkozy toteaa. Myös pankit lähtivät toimintaan mukaan: *“Banks were allowed to speculate on the markets instead of doing their job which is mobilize savings for economic development and analysing the credit risk.”*³²³ Spekulioijia luototettiin yrittäjien sijaan, ja luottoluokituslaitokset sekä spekulatiiviset rahastot jätettiin kokonaan ilman valvontaa. Sarkozyn mukaan pankkien heikot tilinpitosäännökset ja riskienhallinta johtivat tilanteeseen, jossa pankit pahensivat kriisejä sen sijaan, että ne olisivat pehmentäneet niitä. Hulluutta, räväyttää Sarkozy. *“It was a madness for which we’re paying the price today!”*³²⁴

Erityisesti asetelma, jossa sijoittajat voivat rikastua muiden onnettomuuden kustannuksella, sijoittajat vaativat moninkertaisia tuottoja reaalitalouteen verrattuna, kriisin syyllinen voi selvitä rangaistuksetta ja menettää miljardeja pankin rahaa kenenkään huomaamatta, on synnyttänyt epävakautta ja epätasa-arvoa. Järjestelmä ei ole Sarkozyn mukaan ollut sitä, mihin on pyritty: *“But this system – this has to be said because it’s the truth – isn’t the market economy, it isn’t capitalism.”*³²⁵ Viime vuosikymmeninä on Sarkozyn mukaan ajauduttu kauas kapitalismin ihanteista. *“It’s the crisis of a system which has distanced itself from capitalism’s most fundamental values, which has betrayed the spirit of capitalism.”*³²⁶ Kapitalismi ei ole pohjimmiltaan mikään lyhyen tähtäimen voittoihin perustuva järjestelmä, vaan pitkän ajan pääoman kertymisen ja kasvun järjestelmä³²⁷.

---

³²¹ Sarkozy 25.9.2008.

³²² *ibid.*

³²³ *ibid.*

³²⁴ *ibid.*

³²⁵ *ibid.*

³²⁶ *ibid.*

³²⁷ *ibid.*

”The market economy is a regulated market, a market serving as a tool for development, serving society, serving everyone. It isn’t the law of the jungle, it doesn’t procure exorbitant profits for some and make everyone else make sacrifices.”³²⁸

Sarkozy puuttui koko optiojärjestelmään ja yritysjohtajille tarjottaviin etuuksiin ja kultaisiin oksiiin. Periaatteellisella tasolla nämä ovat erittäin vahvoja kannanottoja, jotka finanssikriisi on nostanut esiin. Koko asennoitumisen ja markkinakontekstin on muututtava. *”If we want to rebuild a viable financial system, raising the moral standards of financial capitalism is a priority.”³²⁹* Etiikka ja maalaisjärki täytyy tuoda talouteen takaisin, eikä Sarkozy aio luopua näiden periaatteiden ajamisesta. Finanssijärjestelmän perusta on nyt rakennettava Sarkozyn mukaan uudestaan.

”The current crisis must prompt us to build capitalism on a new sounder foundation, base it on an effort and work ethic; it must prompt us to restore a balance between the necessary freedom and regulation, between collective and individual responsibility.”³³⁰

Sarkozykin näkee selvänä merkinä aikojen muuttumisesta sen, että julkinen hallinto on joutunut kaikkialla maailmassa tekemään väliintuloja pankkisektorin pelastamiseksi. Onkin aika muuttaa uuden sääntelyn kautta pysyvästi sitä tasapainoa, joka talouden ja politiikan välillä vallitsee. *“We must find a new balance between the State and the market when public authorities the world over are being compelled to intervene to save the banking system from collapse.”³³¹* Osuva huomautus asioiden muuttuneesta tilasta on seuraava:

“When every day the central banks are making cash injections into banks and American taxpayers are on the point of spending a trillion dollars to prevent widescale bankruptcy, it seems to me that we need no longer question the legitimacy of public authority intervention in the operation of the financial system!”³³²

Sarkozy takasi myös Ranskan valtion huolehtivan oman finanssijärjestelmänsä turvallisuudesta ja jatkuvuudesta. *”I make a solemn promise this evening: whatever happens, the State will guarantee the security and continuity of the French banking and financial system.”³³³* Yhden ajanjakson ja uusliberalistisen ajatusperustan voinee kiistämättä sanoa tulleen tiensä päähän.

6.3.2. Kohti uutta valvontajärjestelmää

Sarkozy painottaa, että tähän mennessä suoritettut toimenpiteet ovat vain kriisihallintaa, joka on osittain hoidettu, mutta se ei kuitenkaan pelkästään riitä. Pitkällä tähtäimellä ongelmia ei ole vielä

---

³²⁸ Sarkozy 25.9.2008.

³²⁹ *ibid.*

³³⁰ *ibid.*

³³¹ *ibid.*

³³² *ibid.*

³³³ *ibid.*

ratkaistu, ja kansainvälisen yhteisön on käytävä niiden kimppuun seuraavaksi. ”*But the real answers still have to be provided.*”³³⁴ Kriisi johtui Sarkozyn mukaan kapitalismin arvojen pettämisestä, eikä se haastanut perinteistä markkinatalousjärjestelmää. Järjestelmässä ei ole ollut sääntöjä, ja spekulioijia on palkittu rehellisen yrittäjyyden kustannuksella. ”*What happened was a betrayal of capitalism’s values. It didn’t call into question the market economy.*”³³⁵ Nyt täytyykin luoda uusi sääntelyjärjestelmä, jotta talous saadaan taas toimimaan, niin kuin sen kuuluu. ”*A new relationship must be established between the economy and politics through the development of new regulations.*”³³⁶

”*How could all this have been possible? How can we prevent all this from happening again?*”³³⁷, Sarkozy kysyy, ja vastaa itse vahvalla kritiikillä finanssijärjestelmän hallintainstituutioita kohtaan: ”*Should we be so surprised that it isn’t working? This is the twenty-first century and we’re working with twentieth-century institutions.*”³³⁸ Kriisi on nostanut Sarkozyn mukaan esille pitkään kytenneet mielipiteet täysin aikansa eläneestä finanssiarkkitehtuurista, ja nyt onkin tullut hetki aloittaa globaalin hallinnan uusi aika. ”*[...] a new regulatory system, a new global governance.*”³³⁹ Tärkeintä on nyt kehittää kansainvälisessä huippukokouksessa uusi globaali finanssijärjestelmä 21. vuosisadalle. Uusi Bretton Woods, kuten Sarkozy asian ilmaisee. Tämä idea on keräämässä kannatusta, ja EU:n täytyy tukea sitä vahvasti yhteisellä äänellä. ”*Europe must promote the idea of a radical reform of global capitalism.*”³⁴⁰ Sarkozy puuttui myös globaalin hallinnon täysin länsimaiseen kokoonpanoon: uusia kehittyviä ja kehittyneitä maita on otettava taloushallintoon mukaan, muuten järjestelmä ei voi olla uskottava. Finanssijärjestelmä on nyt todella osoittanut globaalisuutensa, ja siihen täytyy tulevaisuudessa myös vastata globaalisti.³⁴¹ Erityisesti Venäjä ja Aasian maat on ehdottomasti saatava radikaaliin reformiin mukaan³⁴².

Ensimmäisenä konkreettisenä uudistustarpeena Sarkozy nostaa esiin veroparatiisit: ”*First, that no bank working with State money should be able to work with tax havens. No financial institution must be able to operate without being subject to financial regulation.*”³⁴³ Pankkien on oltava uuden sääntelyjärjestelmän keskiössä, ja pankkijärjestelmässä kaivataan suuria uudistuksia. ”*The crisis we*

---

³³⁴ Sarkozy 21.10.2008

³³⁵ *ibid.*

³³⁶ Sarkozy 25.9.2008.

³³⁷ Sarkozy 21.10.2008.

³³⁸ *ibid.*

³³⁹ *ibid.*

³⁴⁰ *ibid.*

³⁴¹ Sarkozy 27.8.2008.

³⁴² Sarkozy 21.10.2008.

³⁴³ *ibid.*

*are going through should lead to a large-scale restructuring of the whole global banking sector.*³⁴⁴” Monimutkaisten finanssi-instrumenttien ja markkinatoimien läpinäkymättömyyden ongelma on korjattava, jotta jokainen markkinoilla toimiva tunnistaisi ottamansa riskit. Myös vihaa herättäviin veroparatiiseihin ja osakejärjestelmässä kuplia aiheuttaviin käytäntöihin on puututtava, ja epäonnistuneita luottoluokituslaitoksia on jatkossa valvottava³⁴⁵. Finanssitoiminnan tienaus- ja palkkiojärjestelmät on luotava niin, etteivät ne rohkaise holtittomaan riskinottoon, ja myös kirjanpitosäännöksiä on muutettava vakautta tukeviksi³⁴⁶.

Pelkkä sääntelyn lisääminen ei kuitenkaan riitä, vaan tarvitaan perusteellisempi muutos:

*”I am convinced that the sickness runs deep and that there has to be a root and branch revision of the whole global financial and monetary system, as was done at Bretton Woods after the Second World War.*³⁴⁷”

Vain näin luodaan työkalut todelliseen finanssijärjestelmän hallintaan. Tulevaisuudessa tarvitaan paitsi 21. vuosisadan instrumentit, myös ideat. Paluu antikapitalismiin ei ole Sarkozyn mukaan mikään ratkaisu, mutta muutoksia on silti tultava. *“But on the contrary, doing nothing, changing nothing, contenting ourselves with burdening taxpayers with all the losses and acting as if nothing had happened would also be a historic error.*³⁴⁸”

Sarkozyn uudistusehdotukset eivät kuitenkaan rajoitu pelkkään finanssiarkkitehtuuriin. Hän esittää merkittävän kannanoton myös valuuttajärjestelmän vakauttamisen puolesta, koska kaikkea muuta on jo yritetty. Sarkozy ottaa esille sen tosiasian, että finanssijärjestelmä on sitoutunut erittäin läheisesti valuuttoihin, ja järjestelmän kokonaisvaltainen korjaus edellyttääkin hänen mukaansa myös valuuttaheilahtelujen päättymistä.

*“But we wouldn’t completely sort out the financial system if at the same time we didn’t seek to end the currency disorder. Exchange rates are at the heart of the financial crisis just as they are at the heart of the distortions affecting global trade.*³⁴⁹”

*”The monetary system has to be rethought, between fixed exchange rates and no exchange rates at all.*³⁵⁰”

Sarkozy puuttuu myös poikkeuksellisen vahvasanaisesti myös uusliberalismin kriitikkojenkin mainitsemaan Yhdysvaltain budjettivajeeseen: *”Can we, those of us in the rest of the world, go on*

---

³⁴⁴ Sarkozy 25.9.2008.

³⁴⁵ *ibid.*

³⁴⁶ Sarkozy 21.10.2008.

³⁴⁷ Sarkozy 25.9.2008.

³⁴⁸ *ibid.*

³⁴⁹ Sarkozy 25.9.2008.

³⁵⁰ Sarkozy 21.10.2008.

*financing the deficits of a leading world power without having any say? The answer is clearly no.*³⁵¹” Kyse ei ole kuitenkaan syyllisten etsinnästä, ja tärkeintä on löytää yhteinen ääni sen varmistamiseksi, ettei tällaista tapahdu enää³⁵². Nämä edellä mainitut linjaukset osoittavat, kuinka vahvasti Sarkozy on kokonaisvaltaisesti uudenlaisen taloudellisen järjestyksen kannalla.

6.3.3. Yhteenvedoa Sarkozyn puheista

Ranskan presidentti Sarkozy tuomitsi siis erittäin vahvasanaisesti sen mallin ja hengen, joka finanssijärjestelmässä on viime vuosikymmenet vallinnut. On huomattava, ettei Ranska ole koskaan ollut vahvin yhdysvaltalaisen markkinafundamentalismin kannattaja, mutta poikkeuksellisen vahvasti Sarkozy silti argumentoi uuden ajan ja globalisaation radikaalin uudistamisen puolesta. Vanhat oletukset vapaiden markkinoiden toiminnasta ja globalisaation hyödyistä eivät viimeaikaisen tapahtumien valossa enää päde. Koko markkinoiden ilmapiiri on Sarkozyn mukaan ollut vääristynyt ja kestäättömällä pohjalla, eikä se ole vastannut perinteisen kapitalismin ihanteita. Suhteessa Obamaan ja Browniin Sarkozy toi vahvemmin esille periaatteellisia näkemyksiä järjestelmän perusoletuksista, ja nosti esiin myös kysymyksen valuuttajärjestelmän tulevaisuudesta. Brownin tavoin Sarkozy painotti veroparatiisikysymyksen ratkaisemisen tärkeyttä järjestelmän kokonaisvaltaisessa uudistamisessa.

6.4. Angela Merkel ja sosiaalinen markkinatalous

Saksan liittokansleri Angela Merkel nousi talouslinjauksillaan esille vuoden 2008 alussa, kun Saksan ja Liechtensteinin välinen veroparatiisiongelmia paljastui. Hän jatkoi vuoden edetessä poliittista kamppailuaan veroparatiisikysymyksen ratkaisemiseksi, mutta esitti finanssikriisin myötä myös laaja-alaisempia uudistuksia kansainväliseen finanssi- ja talousjärjestelmään. Hän toimi yhdessä Brownin, Sarkozyn ja EU-komission johtajan, Jose Barroson, kanssa keulakuvana Euroopan vaatimille toimenpiteille.

Myös Merkel piti iskenyttä finanssikriisiä ennennäkemättömänä, ja vaatiikin sen seurauksena historiallisia toimenpiteitä ja globaalia yhteistyötä³⁵³. Kriisin syyt olivat Merkelin mukaan selviä:

“What triggered this crisis – and I believe there is widespread agreement on this – were reckless speculation, particularly on the American real estate market, and excesses on markets – certainly there was also too much money in circulation –, coupled with new technological possibilities which led to

---

³⁵¹ Sarkozy 21.10.2008.

³⁵² *ibid.*

³⁵³ Merkel 30.01.2009. Merkelin tämä puhe suoraan englanniksi, saksankieliset puheet kirjoittajan kääntämiä.

*financial market derivatives being distributed anonymously around the world without sufficient transparency.*³⁵⁴”

Hänkin näkee siis finanssimarkkinoiden nykytilan hyvin samansuuntaisesti kuin järjestelmää jo vuosia moittineet kriitikot. On mahdollistettu toiminta, joka ei ole kestäväällä pohjalla. Markkinavoimat ovat epäonnistuneet, ja enää niille ei voi antaa siihen mahdollisuutta. Elintärkeä luottamus markkinoihin on nyt synnyttävä uudelleen, ja sen saaminen vakaalle pohjalle edellyttää muutoksia järjestelmässä.³⁵⁵ Markkinataloutta on jatkossakin tuettava, mutta finanssimarkkinoilla nähty kohtuuttomuus ja ylilyönnit on estettävä³⁵⁶.

Merkel pitää tähän asti nähtyä finanssisektorin elvyttämistä sekä Saksassa että muuallakin oikeana ratkaisuna. Saksaan luotiin Merkelin termein uusi rahoitusmarkkinoiden perustuslaki, ja se tarvitsee seurakseen uuden kansainvälisen sääntelykehiksen. Valtavia tukipaketteja ei kuitenkaan Saksassakaan saa ilman vastuita ja uusien säännösten ja rajoitusten käyttöönottoa. Omin päin pelaamisen aika on ohi.³⁵⁷ Rahamarkkinat on saatava taas palvelemaan muuta taloutta, eikä itseään³⁵⁸. Pelkkä kriisinhallinta ei kuitenkaan korjaa järjestelmän rakenteellisia ongelmia, vaan vaaditaan sarja kansainvälisen tason uusia linjauksia: *”However, we also know that we have to push ahead with the necessary reform of rules and institutions at international level.*³⁵⁹” Pelkät uudistussuunnitelmat eivät myöskään riitä, vaan ne pitää myös toteuttaa ja panna täytäntöön³⁶⁰. Merkel peräänkuuluttaa muutosta koko finanssimarkkinoilla vallinneeseen ajattelutapaan, joka on kuvastanut länsimaita viime vuosikymmeninä: *Do we live on what we have earned or do we constantly endeavour to live a little better than what we have earned?*³⁶¹”

Myös Merkel puuttuu Sarkozyn tavoin maailmantaloutta epävakauttaneisiin budjetti- ja alijäämiin, joihin on jatkossa puututtava järjestelmän kestävyuden parantamiseksi. *“The fact that the economic imbalances are so great is, in my view, one of the main causes for this crisis.*³⁶²” Merkel mainitsee erityisesti Yhdysvaltojen valtavan alijäämän ja Kiinan ylijäämän, ja esittää näkemyksen, jonka mukaan valtioiden pitäisi kriisin myötä lopettaa yli varojen eläminen³⁶³. Merkel asettaa Obaman hallinnolle uudistuspaineita myös läpinäkyvyyden lisäämiseksi ja riskien

---

³⁵⁴ Merkel 30.01.2009.

³⁵⁵ ibid.

³⁵⁶ ibid.

³⁵⁷ Merkel 15.10.2008.

³⁵⁸ Merkel 30.01.2009.

³⁵⁹ ibid.

³⁶⁰ ibid.

³⁶¹ ibid.

³⁶² Merkel 30.01.2009.

³⁶³ Merkel 8.1.2009.; 30.01.2009.

vähentämiseksi. ”I hope that we will also make headway with the new American Administration when it comes to enhancing transparency and risk reduction and that this will allow us to draw up clearer rules.³⁶⁴”

6.4.1. Löydettävä kolmas tie

Merkel pitää täysin selvänä, että tähänastinen sääntely ja instituutioiden toiminta eivät ole olleet riittäviä vastaamaan globalisaation mukanaan tuomiin riskeihin³⁶⁵. Hän mainitsee, kuinka Saksan toimesta on ennenkin esitetty toiveita finanssijärjestelmän muuttamisesta, mutta ne eivät ole saaneet paljoa tukea. Nyt hän kuitenkin uskoo, että globaalin tietoisuuden kasvettua muutokseen on paremmat mahdollisuudet.³⁶⁶ Kansainvälisessä finanssialueella onkin nyt tapahtuva merkittäviä uudistuksia: “[...] we need an international financial architecture which is intact, stable and interlinked, and which has the right institutions capable of shouldering global responsibility.³⁶⁷” Ja valvonnan tehokas toimivuus edellyttää sitä, että valtiot luovuttavat osan vastuistaan kansainvälisille organisaatioille. Euroopassa niin on jo tehty, ja tulevaisuudessa kaikkien valtioiden on käytävä läpi tämä prosessi.

“In future, we will return time and again to the same question: are nation-states prepared to relinquish a part of their responsibility to international organizations in order to make possible global action?³⁶⁸”
“I’m convinced that all nations, including large ones, will have to go through this learning process.³⁶⁹”

Merkel ymmärtää, että monien maiden on varmasti vaikea luovuttaa suvereniteettia kansainväliselle instituutioille jälleen kerran, mutta nykyisenkaltaisen toimintamallin seuraukset on nähty, ja muutoksen on nyt tapahtuva. ”Tämän kriisin pitäisi olla mahdollisuus kansainvälisten instituutioiden arkkitehtuurin uudelleenjärjestämiseen.³⁷⁰” Merkelin mielestä oikea suunta tulevaisuudelle on sosiaalinen markkinatalous, jolla on globaali ulottuvuus, ja tämän puolesta hän aikoo taistella³⁷¹.

Merkelin ehdotukset globaalin taloushallinnan uudistamisesta on luotava sitovassa muodossa, ja periaatteista voitaisiin päättää esimerkiksi Lontoon G20-kokouksessa. Instituutiotasolla uusia periaatteita valvomaan voisi synnyttää talousneuvoston YK:n yhteyteen, aivan kuten

---

³⁶⁴ Merkel 30.01.2009.

³⁶⁵ Merkel 8.1.2009.

³⁶⁶ Merkel 30.01.2009.

³⁶⁷ *ibid.*

³⁶⁸ *ibid.*

³⁶⁹ *ibid.*

³⁷⁰ Merkel 8.1.2009 “[...]diese Krise sollte die Chance sein, die internationale Architektur der Institutionen neu zu ordnen.”

³⁷¹ *emt.*

turvallisuusneuvostokin luotiin II maailmansodan jälkeen. ”[...]under the auspices of the United Nations, for I know of no other organization with this level of international legitimacy – despite all its weaknesses and slowness.³⁷² Tähän asti heikosti yhteistyössä toimineiden pitkäaikaisten kansainvälisten instituutioiden säännöt on laitettava yhteen ja kehitettävä globaalin taloushallinnan sopimus. “[...] incorporate them into a charter for global economic governance.³⁷³” IMF:n roolia ja auktoriteettia finanssimarkkinoiden valvojana tulisi Merkelin mukaan vahvistaa, ja suurista finanssituotteista on tehtävä sääntelyn kautta turvallisempia. Myös koko järjestelmän kaupankäynnin läpinäkyvyyttä ja avoimuutta on parannettava riskien tunnistamisen helpottamiseksi.³⁷⁴

Merkelin mielestä jatkossa on edettävä sosiaalisen markkinatalouden mallin mukaisesti. ”I believe a social market economy is a good model which can show the way forward.³⁷⁵” On löydettävä ikään kuin kolmas tie, jossa valtiolla on selvä tehtävä järjestyksen ylläpitämisestä. Kilpailu on tärkeää, mutta sen mukana täytyy olla kohtuullisuutta ja sosiaalista vastuuta. Ja näistä periaatteista on nimenomaan päätettävä kansainvälisellä tasolla.³⁷⁶ Tähänastinen meno ei voi jatkua, ja koko valtioiden tavassa ajatella taloutta ja yhteistyötä taloudellisen hallinnan saralla on tapahduttava muutos³⁷⁷. Merkel esittää perustavanlaatuisia muutoksia, jotka muuttaisivat koko talousjärjestelmän ilmapiiriä ja toisivat häneen mukaansa arvot takaisin globaaliin talouteen³⁷⁸. Mahdollisuus globalisaation muutokseen on nyt käsillä: “Although we are faced with the huge task of managing the current crisis, I believe we also have incredible opportunities to shape globalization [...].³⁷⁹”

Yksittäisten markkinatoimijoiden vapautta on kahlittava siinä vaiheessa, kun siitä on haittaa muille. Ja tähän tarvitaan Merkelin mielestä valtioita.

Markets without state regulation cannot, at least this is what I believe, fulfil this function. One could perhaps call this the "third way", which I feel we need worldwide, a system which contrasts with unbridled capitalism involving great financial and other risks but has nothing to do with socialist command economy experiments.³⁸⁰

Merkelin mukaan kriisi on osoittanut viime vuosikymmeninä harvemmin kuullun tosiasian, että valtio on ainoa viranomainen, joka voi palauttaa pankkien välisen luottamuksen ja suojella

---

³⁷² Merkel 30.01.2009.

³⁷³ ibid.

³⁷⁴ Merkel 15.10.2008.

³⁷⁵ Merkel 30.01.2009.

³⁷⁶ ibid.

³⁷⁷ Merkel 8.1.2009.

³⁷⁸ ibid.

³⁷⁹ Merkel 30.01.2009.

³⁸⁰ ibid.

kansalaisia pankkien ongelmilta³⁸¹. ”Valtio on järjestyksen vartija.”³⁸² Valtion täytyykin palata markkinoiden valvojaksi, ja aloitetuilla ankarilla toimenpiteillä luodaan rakenteet 2000-luvun humanille markkinataloudelle³⁸³. Mitkään markkinat, markkinatoimijat tai tuotteet eivät enää jatkossa saisi olla valvonnan ulkopuolella, linjaa Merkel³⁸⁴.

Merkel myöntää, että hänen esittämänsä suuren luokan muutokset ja uudet poliittiset näkemykset voivat kriisin keskellä vaikuttaa liian visionäärisiltä, mutta muutokselle on oltava selvä suunta, jotta samanlainen tai vielä pahempi kriisi toistu riittämättömien uudistusten takia. Hänellä on vahva käsitys uudesta, harmonisemmasta globalisaatiosta.³⁸⁵ Merkelin mukaan kansainvälinen yhteisö on selvinnyt vaikeammistakin tehtävistä, ja se pystyy myös uudistamaan vakiintunutta järjestelmää ja selviämään kriisistä.³⁸⁶ Merkel vertaa tilanteen merkittävyyttä toisen maailmansodan jälkeiseen tilanteeseen, jolloin valtioidenvälisellä yhteistyöllä saatiin muutos aikaan.

*“If you think about what we succeeded in achieving in the terrible aftermath of the Second World War, after the immeasurable suffering inflicted by National Socialism and my country, what was achieved through concerted international efforts with the adoption of a Convention on Human Rights and the establishment of the UN Security Council, I can only say: we, too, are called upon at the start of the 21st century to carry out institutional reforms following this crisis, and to engage in strong international cooperation”.*³⁸⁷”

Aikaa on hukattu jo liikaa, eikä menneisyyteen pidä enää katsoa. Vain tämän hetken toimilla on nyt merkitystä, eikä saatua mahdollisuutta pidä menettää.³⁸⁸

6.4.2. Yhteenvedoa Merkelin puheista

Merkel esitti siis jopa kumouksellisia näkemyksiä tulevaisuuden talousjärjestelmästä. Hänen mielestään on löydettävä sosiaalisen markkinatalouden kolmas tie, ja aloitettava uusi aika kansainvälisessä yhteistyössä. Hänen esityksensä olivat siis aatteellisella tasolla vielä muita johtajia vahvempia. Huomionarvoinen oli Merkelin esitys YK:n yhteyteen perustettavasta talousneuvostosta, ja uudesta globaalista taloudellisen hallinnan sopimuksesta. Hän piti finanssiarkkitehtuurin uudistamisessa tärkeänä myös vanhojen instituutiorekenteiden hyödyntämistä. Myös kannanotot valtion markkinoita järjestävästä roolista kaikkialla maailmassa tuovat uutta suuntaa valliinnsiin

---

³⁸¹ Merkel 15.10.2008.

³⁸² *ibid.* ”Der Staat ist Hüter der Ordnung.”

³⁸³ *ibid.*

³⁸⁴ Merkel 15.11.2008.

³⁸⁵ Merkel 30.01.2009.

³⁸⁶ *ibid.*

³⁸⁷ Merkel 30.01.2009.

³⁸⁸ Merkel 15.10.2008.

näkemyksiin. Sääntelyn purkaminen on Merkelin mukaan kiistatta johtanut pahoihin ylilyönteihin ja järjestelmää vaarantaneeseen riskinottoon, ja valtion on aika astua takaisin vahvan kontrolloijan rooliin.

6.5. Diskurssien vertailua: kohti tulevaisuuden finanssijärjestelmää

Suurimmassa osassa poliittisten johtajien puheista päähuomio kiinnittyi kotimaan talouden elvyttämiseen, jota varten esiteltiin monenlaisia hankkeita ja uudistuksia. Jo niiden osalta huomionarvoista oli valtion vahva rooli paitsi tämänhetkisessä kriisinhoidossa, myös tulevaisuuden mahdollisissa tukitoimissa. Finanssikriisin jälkeiset reaktiot ovatkin vahvasti alleviivanneet markkinafundamentalistisen järjestelmän epäonnistumisia. Kotimaan kysymyksistä kaikki siirtyivät kuitenkin puhumaan kansainvälisestä finanssirakenteesta, jonka muutos oli jokaisen johtajan mielestä välttämätöntä, jotta elpymisen jälkeen ei palata samaan tuhoisaan kierteeseen.

Kaikista puheista tuli erittäin vahvasti ja voimakkain sanankääntein ilmi muuttunut näkemys sääntelystä vapautetusta finanssisektorista. Markkinoiden ilmapiiriä muovaavat ihannoivat ja rohkaisevat viittaukset vapauteen, kapitalismiin ja taloudelliseen kasvuun olivat muuttuneet synkiksi näkemyksiksi ahneudesta, vastuuttomuudesta ja holtittomasta riskinotosta. Nopeiden voittojen tavoittelu liiketoiminnan logiikkana haastettiin kaikkien toimesta, ja esitettiin vaatimuksia uudeltaisesta ajattelumallista finanssitoimijoiden keskuudessa. Pääomaluottojen keskeistä asemaa päivittäisen talouden toiminnassa ei haluta poistaa eikä markkinajärjestelmää olla lakkauttamassa, mutta entisellään meno ei voi jatkua. Yhden aikakauden oli kaikkien mielestä päätyttävä. Viime aikojen tapahtumat olivat siis ikään kuin muuttaneet niitä perusoletuksia ja -uskomuksia, joiden varaan uusliberalistista markkinajärjestelmää on vuosikymmenet rakennettu. Aikaisempi sääntelyn purkamiseen rohkaiseva diskurssi on rakentunut uskemukseen kaikille jakautuvista hyödyistä ja globalisaatioprosessin väistämättömyydestä, mutta nyt järjestelmän vakava kriisiytyminen on murtautunut tätä ajatusperustaa. Globalisaatiokehitystä ei haluta pysäyttää, mutta sääntelemättömien markkinoiden ja valtioiden talouteen puuttumattomuuden varaan ei voida enää rakentaa. On huomattava, ettei talousjärjestelmää koskeva puhe ole ennen kriisiäkin ollut kaikkien osalta pelkästään positiivista, kuten esimerkiksi Saksan osalta mainitsin, mutta nyt nähdyn kaltainen suunnanmuutos on silti vahvuudeltaan ennennäkemätön.

Puheet olivat siis kaikki varsin samansuuntaisia siinä, että muutosvaatimukset tulivat niissä selvästi esille. Nykyisenkaltainen meno ei voi jatkua, ja muutosten on tapahduttava paitsi globaalissa sääntelyarkkitehtuurissa, myös finanssimarkkinoilla vallinneessa hengessä. Uusliberalistinen

kehitys, joka on johtanut paitsi kohtuuttoman riskinoton mahdollistamiseen ja suosimiseen finanssimarkkinoilla, myös heikkoon kansalliseen ja kansainväliseen sääntelykoneistoon, on kaikkien mielestä nyt murroksen edessä. Huomattavaa oli esitetty kuva voimattomista kansalaisista suurten, järjestelmän aukkoja hyödyntäneiden finanssijättiläisten epärehellisyyden ja vastuuttomuuden edessä. Kriisiä ei enää nähty sääntelystä vapaan finanssijärjestelmän luonnollisena osana, joka on vaikeuksista huolimatta kestävä. Tällä kertaa tämäntyyppisistä epävakauksista halutaan nyt lopullisesti eroon. Kaikki johtajat myös painottivat puheissaan siirtymistä 2000-luvulle. Näin he loivat vahvaa näkemystä siitä, että finanssimaailmassa on astuttu uuteen aikaan, eivätkä vanhat ratkaisumallit enää päde.

Erojakin puheissa oli, mitkä juontanevat pitkälti eroista valtioiden taloudellisissa perinteissä. Uusliberalismin vahvimman lipunkantajan Yhdysvaltojen presidentti Obama ei puhunut uudesta globalisaatiosta tai mistään varsinaisesta kansainvälistaloudellisesta vallankumouksesta, vaan keskittyi lähinnä oman järjestelmänsä puhdistamiseen. Sitäkään ei sovi kuitenkaan väheksyä, koska Yhdysvallat on ollut suurimpana taloutena paitsi tärkein esimerkin näyttävä, myös globaalien finanssimarkkinoiden tilan keskeisin määrittäjä valtaviin finanssilaitostensa ja markkinajärjestelmiensä kautta. Obaman linjaukset olivat siis erittäin merkittäviä puuttuessaan siihen liittovaltion sääntelystä vapaiden markkinoiden ja äkkirikastumisen diskurssiin, jota Yhdysvalloissa on vuosikymmenet vahvistettu. Huomattavia olivat myös Obaman painotukset ahneita finanssitoimijoita kohtaan: heidän asettaminen häpeään 'tavallisia' kansalaisia vastaan on erittäin merkittävä talouspoliittisen ilmapiirin linjaus ja asenteellinen muutos. Valtaa koskien varsinkin Obaman puheista kävi selvästi ilmi, että finanssi-intresseille on annettu runsaasti vaikutusvaltaa markkinoiden ilmapiirin muovaamisessa. Poliitiikka ja talous ovat kytkeytyneet syvällisesti toisiinsa, ja viime vuosikymmeninä markkinavoimat ovat saaneet niiden välisessä tasapainossa poliitikkojen mielestä liian suuren vallan. Tämä on erittäin merkittävä myönnytys ja huomio asioiden nykytilasta, ja osoittaa Obaman halun kääntää kehitys toiseen suuntaan.

Euroopan johtajista erityisesti Sarkozy ja erityisesti Merkel maalailivat varsin visionäärisiä näkemyksiä kokonaisvaltaisesti uudeltaisesta talousjärjestelmästä. Myös Brown vaati vahvoin sanankääntein uutta globaalia finanssijärjestystä, mutta keskittyi puheissaan enemmän konkreettisiin institutionaalisiin muutoksiin. Tämä finanssimarkkinoiden sääntelyn lisäämisen tie on myös todennäköisemmin toteutuva skenaario, joka sekin on jo itsessään merkittävä muutos vuosikymmeniä vallinneeseen kehitykseen. Huomionarvoista on myös se, ettei yksikään poliittinen johtaja sanallakaan viitannut edessä olevan tehtävän mahdottomuuteen. Finanssimarkkinoiden

sääntelyn palauttamista ja tähän liittyvää suunnanmuutosta taloudellisessa ajattelussa pidettiin täysin mahdollisena, joskin vahvaa kansainvälistä yhteistyötä vaativana. Kaikki johtajat loivat kuvaa valtioista vallan käyttäjinä ja haltijoina, eikä ongelmana pidetty finanssitoimijoiden mahdollista vastustusta, vaan ennemminkin epäonnistumista valtioiden välisen yhteisymmärryksen löytämisessä sekä mahdollisia puutteita poliittisessa tahdossa ja uskossa muutokseen. Mielenkiintoiseksi kysymykseksi jää toki se, kohtaako poliittinen valvonta esimerkiksi teknologisesti kehityksestä johtuvia ongelmia pyrkiessään viemään sääntelyuudistuksia eteenpäin. Vallan suhteen muutoksille on kuitenkin olemassa täysi mahdollisuus.

Talouspoliittisessa ajattelussa voi siis diskurssien osalta katsoa tapahtuneen erittäin huomattavan muutoksen. Finanssijärjestelmää viimeiset vuosikymmenet hallinnut logiikka tyrmättiin kaikkien johtajien osalta, ja muutoksen tarve esitettiin kiistattomana tosiasiana. Kaikki johtajat vaativat globaaliin finanssijärjestelmään uudenlaisen asennoitumisen ja ilmapiirin aikakautta. Tämänkaltaiset muutokset ovat aikaa vieviä, eikä niiden toteutumista varmastikaan merkittävästi huomaa näin lyhyttä aikajaksoa tarkastelemalla. Poliitikkojen asettuminen linjauksillaan muutoksen taakse ja kansalliset toimenpiteet antavat kuitenkin suunnanmuutokselle vahvan tuen, ja markkinoiden toimintailmapiiriä näytetään pyrittävän poliittisen yhteisrintaman avulla aidosti muuttamaan. Pelkät vaatimukset vastuullisemmasta ajattelusta eivät kuitenkaan takaa mitään ilman konkreettisia toimenpiteitä, joilla markkinatoimijoiden sääntelyä ja seurausjärjestelmää mahdollisten väärinkäytösten osalta parannetaan. Halua niihinkin muutoksiin vaikuttaa nyt kuitenkin syntyneen ennennäkemättömän vahvana. Muutokset poliittisissa painotuksissa ovat niin merkittäviä, että poliittisen uskottavuuden kannalta niiden on vaikea kuvitella jäävän pelkiksi kriisin jälkeisiksi tyhjiksi lupauksiksi.

7. Finanssikriisin jälkeiset sääntelyuudistusesitykset

Tässä osiossa tarkastelen siis puheiden tutkimukseni tueksi kahta mielestäni tärkeintä finanssikriisin jälkeen esitettyä toimenpideohjelmaa: Yhdysvaltain valtiovarainministeriön julkaisemaa finanssisääntelyn uudistusesitystä sekä huhtikuun alun G20-kokouksen päätösasiakirjaa. Erityisesti G20-kokoukselle asetettujen suurten odotusten johdosta tapaamisen seuraukset on tärkeää ottaa analyysiin mukaan. Ja vaikka Yhdysvallat onkin vain yksittäinen valtio globaaleilla finanssimarkkinoilla, koen jo aiemmin esittämistäni syistä siellä tapahtuvat sääntelyuudistukset erittäin keskeisinä koko järjestelmän vakauden kannalta. Suurimmat finanssi-instituutiot toimivat siellä, ja Yhdysvalloista alkunsa saaneet heilahtelut on tunnettu kaikkialla järjestelmässä. Myös poliittisella tasolla juuri Yhdysvaltojen muille maille ja markkinoille näyttämä suunta on keskeisen tärkeä.

7.1. Yhdysvaltain valtiovarainministeriön esittämä uudistusohjelma

Yhdysvaltojen valtiovarainministeri Timothy Geithner esitteli odotetun sääntelyn tiukentamista koskevan suunnitelmansa 26. maaliskuuta³⁸⁹. Yhdysvaltain finanssisektorin valtavat konkurssit ja paljastuneet väärinkäytökset huomioon ottaen oli varsin todennäköistä, että Obaman hallinto pyrki saamaan aikaan joitain muutoksia. Geithnerin ohjelma oli kuitenkin yllättävänkin mullistava ja meni uudistuksissaan pidemmälle, kuin moni ennakkoon arveli. Ohjelma herättikin välitöntä kritiikkiä republikaani- ja finanssipiireissä, mutta sen uskotaan menevän silti lopullisen muodon saatuaan demokraattivoimin läpi kongressissa. Yksityiskohtaisemmat aluekohtaiset suunnitelmat tullaan viemään kongressiin mahdollisimman pian, mutta tämä ohjelma esitteli jo varsin tarkasti kaavailut uudistukset. Geithner totesi, että kriisi on paljastanut vakavia aukkoja sääntelyjärjestelmässä, ja nyt vaaditaan perustavanlaatuisia reformia: ei marginaalisia muutoksia, vaan kokonaan uudet pelisäännöt.³⁹⁰

Geithnerin esittämän uudistusohjelman päällimmäinen tähtäin on järjestelmäriskin torjumisessa tulevaisuuden finanssimarkkinoilla. Suurten ja keskinäisriippuvaisten yritysten ja markkinoiden valvonta on ollut liian heikkoa, ja ne ovat vieneet toimillaan koko finanssijärjestelmän kriittiseen tilaan. Geithnerin mukaan järjestelmää onkin vietävä suuntaan, joka suosii vakaata pitkäaikaista toimintaa yli nopeiden voittojen. Seuraavassa Obaman hallinnon ajamat keskeisimmät uudistukset:

---

³⁸⁹ Geithner 26.3.2009.

³⁹⁰ emt.: "To address this will require comprehensive reform, not modest repairs at the margin, but new rules of the game."

- Suurimpia finanssi-instituutioita ja markkinoita valvovan elimen perustaminen.** Suunnitelman mukaan pitää perustaa yksittäinen kokonaisuus, jolla on vastuu järjestelmävakaudesta suurimpien finanssi-instituutioiden osalta. Niiden ei voi enää sallia itse valitsevan sääntelyään tai pakenevan sitä kokonaan, vaan kaikille järjestelmän kannalta kriittisen tärkeille finanssitoimijoille on niiden muodosta huolimatta luotava korkeat valvontastandardit. Uudistus lisäisi liittovaltion mahdollisuuksia vaikeuksissa olevan finanssiyrityksen haltuunottoon. Myös yritysten pääoma- ja likviditeettivaatimuksia on kohotettava huomattavasti, jotta ne pystyvät puskureillaan vaimentamaan finanssijärjestelmän syklejä. Tärkeimpien toimijoiden valvontaregiimin on oltava sellainen, että se voi tarvittaessa pakottaa yrityksiä muuttamaan toimintaansa riskien pienentämiseksi. Myös tärkeimmät maksujärjestelmät on tuotava yksittäisen auktoriteetin piiriin.
- Hedge-rahastot sääntelyn piiriin.** Sijoittajien ja finanssijärjestelmän suojelemiseksi kaikki tietyn koon ylittävät hedge-rahastot ja muut yksittäiset pääomakertymät on tulevaisuudessa rekisteröitävä liittovaltion komissiossa. Rekisteröinnin lisäksi rahastoilta edellytetään säännöllistä raportointia tilanteestaan, ja tarvittaessa ne lisätään sääntelystandardien piiriin. Myös muiden rahastojen valvontaa pitää vahvistaa.
- Johdannaiskaupan tarkempi valvonta.** Monimutkaiset ja usein lyhytaikaiset johdannaiskaupan instrumentit, joiden kautta suoritettu riskinotto pahensi huomattavasti finanssikriisin vakavuutta, tulevat ensi kertaa liittovaltion sääntelyn piiriin. Niiden valvontaan perustetaan liittovaltiotason auktoriteetti, ja kaikki finanssitoimet pyritään rekisteröimään yhteisen järjestelmän piiriin. Markkinatoimijoihin kohdistetaan tarkempia vaatimuksia ja niiltä edellytetään säännöllistä raportointia.
- Ratkaisumalli finanssiyritysten likvidointiin.** Viimeisenä uudistuksena pitää luoda auktoriteetin omaava selvitysregiimi, jonka kautta konkurssiin menneen finanssiyrityksen jäännökset voidaan järjestellä aiheuttamatta kaaosta finanssimarkkinoilla.

Lisäksi Obaman hallinto aikoo käynnistää aloitteen, jonka tarkoitus on keskittyä vakavaraisuushallintaan, veroparatiiseihin ja rahanpesuongelmaan.

7.1.1. Historiallinen sääntelyuudistus

Obaman puheet Yhdysvaltain finanssijärjestelmän uudistamisesta eivät siis jääneet pelkäksi kansan enemmistön rauhoitteluksi ja tyhjiksi lupauksiksi, vaan hän on vienyt argumentoimansa muutokset myös konkreettisten lakiehdotusten tasolle. Erittäin merkittäväksi nousseet hedge-rahastot tuotaisiin ensimmäistä kertaa sääntelyn piiriin, ja samoin valtavasti kasvanut johdannaiskauppa. Olennaista on myös suurimpia finanssitoimijoita valvovan elimen perustaminen. Kuten aiemmin esitin, erityisesti Yhdysvalloissa investointipankit ovat kasvaneet niin suuriksi, että niiden vaikeudet heilauttavat koko kansantaloutta. Nyt ne saataisiin liittovaltion valvontaan, ja samalla valvojille annettaisiin mahdollisuus puuttua yritysten toimintaan, jos se koettaisiin järjestelmän kannalta vaaralliseksi.

Edessä on vielä eri intressiryhmien muutoksista käymä poliittinen kamppailu, mutta jo tämä konkreettinen toimenpideohjelma osoittaa taloudellisessa ajattelussa tapahtuneen muutoksen myös käytännössä. Valtiovarainministeriön ajamien uudistusten täytäntöönpano vie varmasti aikaa, mutta jo kyseisenkaltainen suunnitelma on erittäin merkittävä ja suuntaa-antava. Suunnitelman julkistamisen ajankohta oli myös erittäin tärkeä: se julkaistiin viikkoa ennen Lontoon G20-kokousta, ja ohjelma nostattikin erittäin rohkaisevia odotuksia tapaamisen lopputuloksia kohtaan. Jos tärkeimmän markkinamahdin hallinto esittää näin merkittäviä uudistuksia, vaikuttaa yksi aikaisempina vuosina finanssisääntelyn uudistamista hidastanut este olevan viimein kaadettu.

7.2. Huhtikuu 2009 ja Lontoon G20-tapaaminen

Kansainvälisen finanssiarkkitehtuurin uudistamisen suhteen korkeimmat odotukset asetettiin Lontoon huhtikuun G20-kokoukselle, jota pidettiin erittäin merkittävänä koko maailmantalouden tulevaisuuden kannalta. Kokous keräsi yhteen maailman tärkeimmät poliittiset johtajat, ja finanssikriisi oli kokoontumisen pääteema. Tarkoituksena oli paitsi sopia kansainvälisistä elvytystoimista, myös hahmotella muutokset globaaliin finanssihallintaan. Poliitikot ja kansalaiset kaikkialla maailmassa vaativat johtajilta merkittäviä järjestelmää aidosti uudistavia päätöksiä, ja mahdollisen epäonnistumisen Lontoossa pelättiin tarkoittavan uudistusten unohtumista kenties kokonaan.

Kokouksen päätöksistä välittömimmät vaikutukset on huikealla triljoonan dollarin lisäelvytyspaketilla, jolla maailmantalous pyritään nostamaan taantumasta. Finanssiarkkitehtuurin osalta kokouksen osanottajat myönsivät valvontajärjestelmän epäonnistuneen tähänastisessa

työssään, ja loivat yhdessä suunnitelman tulevaisuuden valvontakehikosta, joka pysyisi finanssisektorin kehityksessä mukana. Kaikki maat lupautuivat kansallisten valvontajärjestelmiensä riittävyyden varmistamiseen, mutta sopivat myös uudistuksista, jolla tulevaisuuden finanssijärjestelmästä saataisiin vakaampi, läpinäkyvämpi ja pienempään riskinottoon rohkaiseva. Uudistukset listattiin toimintasuunnitelmaan³⁹¹, joka sisälsi pääpiirteissään seuraavat kohdat:

- **Vakauserofoorumin seuraajaksi perustetaan Financial Stability Board (FSB)**, jolla on Vakauserofoorumi vahvempi mandaatti ja selkeämpi toimintasuunnitelma finanssivakauden ylläpitämiseen. Sen jäsenistö laajenee koskemaan kaikkia G20-maita, Espanjaa ja Euroopan Komissiota.³⁹²
- FSB ja IMF kehittävät yhteistyössä **early warning -järjestelmän**, jolla halutaan tunnistaa finanssijärjestelmän riskit ja antaa keinot niihin vastaamiseen.
- **Kansallisia sääntelyjärjestelmiä uudistetaan** niin, että valvojilla on keinot tunnistaa vakavaraisuusriskit. Sääntely ja valvonta ulotetaan Yhdysvaltojen mallin tapaan koskemaan kaikkia järjestelmän kannalta tärkeitä finanssiyrityksiä, -instrumentteja ja -markkinoita, ja ensimmäistä kertaa valvontajärjestelmään sisällytetään myös suurimmat hedge-rahastot.
- **Vakauserofoorumin luomat periaatteet** korvausmenetelmistä ja yritysten sosiaalisesta vastuusta otetaan kaikkialla käyttöön.
- **Pääoma- ja vakavaraisuusvaatimuksia nostetaan** ja tarkennetaan koko kansainvälisessä pankkijärjestelmässä.
- **Sääntelyn ulkopuolisten hallintoalueiden, mukaan lukien veroparatiisien toimintaan puututaan kovin toimin ja sanktioin.** Kokouksessa huomioitiin OECD:n tuore lista valtioista, jotka eivät ole hyväksyneet kansainvälistä veroinformaatiovaihtoa koskevaa standardia, ja kommunikoidaan kova linjaus kuuluu, että pankkisalaisuuden aikakausi on ohi.
- **Kirjanpito sektorille on kiireisesti luotava korkealuokkaiset globaalit standardit**, ja samoin luottoluokituslaitokset on saatava kansainvälisen valvonnan ja rekisteröinnin piiriin hyvien käytäntöjen varmistamiseksi.

Näiden kansainvälisten uudistusten lisäksi maat aikovat parantaa IMF:n mahdollisuuksia kansantalouksien ja finanssisektoreiden tarkkailuun, ja kaikki mukana olleet maat lupasivat tukea IMF:n valvontatoimia oman taloutensa osalta. Maat myös lupautuivat hoitamaan jatkossa talouspolitiikkaansa niin, etteivät ne aiheuta muille valtioille tai finanssijärjestelmän vakaudelle haittaa esimerkiksi valuutan devalvoinnilla. Valtiovarainministereille annettiin tehtäväksi varmistaa

³⁹¹ Global plan for recovery and reform 2.4.2009.

³⁹² Tarkempi tiedote Vakauserofoorumin muuttamisesta FSB:ksi, ks. Financial Stability Forum Press release 2.4.2009.

sovittujen säännösten käyttöönotto kokouksessa asetetun aikataulun puitteissa. Toimeenpanoa tullaan valvomaan IMF:n, FSB:n ja Financial Action Taskforcen toimesta, ja edistymisestä on tarkoitus raportoida seuraavassa G20-tapaamisessa marraskuussa.

Instituutiotasolla kokouksen pääanti liittyi IMF:n vahvistamiseen. Ensimmäinen askel oli sen rahallisten resurssien valtava lisäys, minkä avulla IMF pystyy paremmin toimimaan kriisiä tasoittavana lainaajana erityisesti kehitysmailla. Sääntelyn kannalta olennaisempia ovat kuitenkin suunnitelmat IMF:n ja Maailmanpankin uudistamisesta, jotta ne pystyvät tulevaisuudessa tehokkaammin ehkäisemään vastaavanlaisia kriisejä. Instituutioiden mandaattia halutaan laajentaa, jotta ne pystyvät konkreettisesti vastaamaan globalisaation asettamiin haasteisiin. Legitimiteetin ja vastuullisuuden parantamiseksi IMF:n kiintiötä ja äänestyskäytäntöjä uusitaan. Maailmanpankin vuonna 2008 sovitut uudistukset aiotaan panna mahdollisimman pikaisesti täytäntöön ja instituutioiden johtajisto pitää tulevaisuudessa valita avoimien prosessien kautta. Lisäksi kokous pyysi seuraavaan kokoukseen mennessä lisäselvityksiä uudistuksista, joilla kansainvälisten finanssi-instituutioiden toimintakykyä voitaisiin parantaa.

7.2.1. Kuinka merkittäviä päätökset olivat?

Kokouksessa saavutettuja päätöksiä voidaan pitää yllättävänkin vahvoina. Kun otetaan huomioon mukana olleiden maiden määrä ja kokemukset monista aiemmista talousaiheisista kokouksista, voidaan jo pelkkää yhteiseen sopuun pääsyä pitää merkittävänä suorituksena. Päätetyt uudistukset muuttaisivat merkittävästi kansainvälistä kykyä järjestelmän hallinnointiin, ja erityisesti tärkeimpien finanssitoimijoiden sisällyttäminen valvonnan piiriin on järjestelmän vakauden kannalta aivan keskeinen uudistus. Globaali pankkijärjestelmä saataisiin uudistusten myötä ensimmäistä kertaa yhteisten periaatteiden ja valvonnan piiriin. Varjopankkijärjestelmää, mukaan lukien hedge-rahastoja, sekä kirjanpitosäännöksiä koskevan globaalien sääntely- ja standardiverkoston on erittäin tärkeä ja kaivattu muutos. Myös vahva linjaus veroparatiisitalouden suitsemisesta on erittäin merkittävä, joskin se tulee edellyttämään toimia, joita ei ainakaan kommunikoida konkreettisesti esitelty. Finanssijärjestelmässä ilmeneviltä ongelmilta turvautumisen kannalta oli erittäin tärkeää päästä sopuun varoitusjärjestelmän perustamisesta sekä pääomavaatimusten lisäämisestä. Näiden muutosten kautta tulevaisuuden mahdollisilta kriiseiltä saatetaan kenties välttyä toimimalla ajoissa, ja jos siinä ei onnistuta, finanssiyritysten parempien varallisuuspuskureiden pitäisi tasoittaa laskusuhdanteiden jyrkkyyttä.

Osittainen konkreettisten muutosesitysten puuttuminen oli päällimmäinen asia, joka jätti kokouksen annista myös hieman kaksijakoisen kuvan. Mitään täysin uutta finanssivalvonnan elintä ei

myöskään esimerkiksi YK:n yhteyteen perustettu, ja nyt luotu FSB voi pahimmillaan jäädä kopioksi heikosta Vakausfoorumista. Toki sen mandaatti on vahvempi ja tehtäväalue konkreettisempi, joten siltä on lupa odottaa aikaisempaa foorumia näkyvämpiä toimia. Esitin teoriaosuudessa, että vahvimmat kriitikot ovat edellyttäneet täysin uudenlaista instituutiokehystä finanssivalvontaan, jotta merkittävät muutokset todella mahdollistuisivat. Näin ei siis ainakaan vielä näytä käyvän, ja järjestelmän uudistumisen kannalta voidaankin pitää vaarana sitä, etteivät esitetyt institutionaaliset muutokset riittävästi uudista sitä uusliberalistista pohjaa, jonka varaan finanssivalvonta on tähän asti rakentunut. On kuitenkin huomattava, että esitetyt sääntelyuudistukset lisäisivät valvonnan piiriin huomattavan määrän sellaisia finanssi-instrumentteja ja -toimijoita, joiden ei ole aikaisemmin ollut tarkoituskaan olla sääntelyn alaisia.

Osa annetuista lupauksista vaikuttaa myös konkreettisen substanssinsa osalta hieman pintapuoliselta. Esimerkiksi vakuutukset IMF:n vapaista käsistä kansallisten finanssisektoreiden tarkkailuun ja valuuttavakauden varmistavasta rahapolitiikasta ovat asioita, joihin ei ainakaan tähän mennessä ole löytynyt kansallisella tasolla halukkuutta. Toki järjestelmän keskinäisriippuvuus on tullut viime aikoina esille vahvemmin kuin koskaan, mutta pelkkä asian sisällyttäminen kommunikeraan ei vielä takaa näiden taloudellista suvereniteettia heikentävien muutosten toteutumista. Valuuttakurssien vakauttamista ajoi erityisesti Sarkozy, mutta yhteisymmärrystä uuden valuuttajärjestelmän luomisesta ei kuitenkaan ainakaan vielä syntynyt. Yksi merkittävä syy tähän on taatusti se, että heikko dollari on ollut viime vuosina yksi Yhdysvaltain talouden elinehdoista.

Toimintaohjelman sisällön kannalta onkin mielenkiintoista, kuinka lähellä se oli Yhdysvaltain sääntelyuudistusohjelmaa. Se kertoo toisaalta maan vahvasta asemasta rakenteellisen vallan käyttäjänä finanssineuvotteluista, mutta mielestäni myös siitä, että jo Yhdysvaltain oma uudistusohjelma oli linjauksiltaan niin vahva, että muut maat pystyivät suostumaan siihen. Esimerkiksi Ranskan ja Saksan kovat muutosvaatimukset ja Sarkozyn uhkaukset poistua koko kokouksesta, jos riittävään sopuun ei päästä, kielivät niistä odotuksista, joita Euroopassa oli kokoukselle asetettu. Erityisesti veroparatiisiongelman näkyminen merkittäväällä tavalla kommunikeraassa on asia, jota Sarkozy ajoi todella vahvasti.

Poliittisella tasolla kokous jatkoi kansallisilla foorumeilla aloitettua suuntausta markkinoiden ja poliittisten päättäjien suhteiden uudelleenmäärittämisessä. Vastuullisuuden aikakauden käynnistymisen kannalta oli erittäin tärkeää, että G20-osallistujat asettuivat yhdessä muutoksen

taakse lupaamalla paitsi konkreettisia kansallisia toimenpiteitä, myös aikaisempaa solidaarisempaa valtioidenvälistä talousympäristöä. Esimerkiksi Sarkozyn ja Merkelin vaatimaa uudenlaista markkinatalouden logiikkaa ja globalisaatiota on aatteellisella tasolla vaikea suoranaisesti luoda konkreettisilla päätöksillä, eivätkä hekään toki haikailleet finanssimarkkinoiden lakkauttamisen tai kansallisten rajojen uudelleenpystyttämisen perään. Markkinoiden toimintalogiikan ja ilmapiirin kannalta olennainen lähtökohta on kuitenkin sääntelyn tuominen vahvasti takaisin finanssimarkkinoille, jotta finanssitoimijoiden ja poliittisten tahojen välisen suhteen tasapaino saadaan uudelleenmääritettyä.

Toimintaohjelma on kaiken kaikkiaan erittäin merkittävä, ja se tähtää vahvasti vuosikymmeniä kestäneen kehityssuunnan muuttamiseen. Mikään täyskäännös se ei ole, niin kuin moni ei varmasti odottanutkaan, mutta toteutuessaan se kiistämättä muuttaisi finanssijärjestelmässä vallinnutta toimintalogiikkaa ja -ilmapiiriä hyvin olennaisesti. Muutos vie luonnollisesti aikaa, ja riittävä tarkasteluväli olisikin ainakin noin viisi vuotta tästä eteenpäin. Oleellista kuitenkin on, että yksittäisten poliittisten johtajien puheissaan esittämistä tavoitteista on siirrytty kansainvälisesti sovittuun toimintaohjelmaan, jonka kautta asenneilmapiirissä tapahtuneet muutokset näyttävät konkretisoituvan markkinafundamentalismia ja epävakautta ehkäiseviksi toimenpiteiksi.

8. Johtopäätökset

Lähdin tutkimaan oletamaani muutosta kansainvälisessä finanssijärjestelmässä. Sääntelystä ja valvonnasta vapautetut finanssimarkkinat romahtivat pahoin vuoden 2008 lopulla, ja kaikki merkit viittasivat siihen, että sekä kansallisen tason valvontaa että globaalia finanssiarkkitehtuuria tulitisiin kriisin seurauksena merkittävästi vahvistamaan. Tutkimukseni perusteella näin voi sanoa myös käyneen. On syntynyt poliittinen konsensus tiukemman finanssivalvonnan puolesta, ja jo tähän mennessä otetut askeleet näyttäisivät muuttavan merkittäväällä tavalla finanssimarkkinoilla vallinnutta markkinafundamentalismin logiikkaa. Poliittisten puheiden tasolla sääntelystä vapautettu finanssijärjestelmä tuomittiin kaikkien tarkastelemieni johtajien toimesta, ja muutos kohti uudenlaista markkina-ajattelua nähtiin täysin pakollisena. Kansallisissa järjestelmissä muutos liberaalin talouspolitiikan ja sääntelystä vapaiden finanssimarkkinoiden kannattamisesta valtion lisääntyvään sääntelyyn, elvytykseen ja pankkien kansallistamiseen on ollut uusliberalismin perusajatuksiin peilaten erittäin huomattava.

Poliittiset johtajat pyrkivät esittämillään uudistuksilla paitsi konkreettisesti lisäämään finanssitoimijoiden ja -instrumenttien valvontaa, myös muuttamaan markkinoilla vallinnutta liiallisen riskinoton ja vastuuttomuuden ilmapiiriä. Muutokset siinäkin tapahtuvat käytännössä vain sääntelyn lisäämisen kautta. En usko finanssitoimijoiden merkittävästi muuttavan voittoja tavoittelevan liiketoimintansa toimintatapoja, ellei niille aseteta konkreettisia rajoituksia markkinoiden sääntelijöiden toimesta. Toki yksi tekijä markkinoiden toimintalogiikan muuttumisessa voi olla myös finanssitoimijoiden itseoppiminen: kriisi osoitti myös heille, minkälaiset riskinoton ja vastuuttomuuden seuraukset voivat keskinäisriippuvaisessa järjestelmässä pahimmillaan olla.

Nykyisen finanssiarkkitehtuurin todettiin jääneen pahasti markkinakehityksen jalkoihin, ja kaikkien tarkastelemieni johtajien mielestä on tullut aika uudistaa valvontajärjestelmää 2000-luvun vaatimusten mukaiseksi. Toimenpideohjelmissa esitetyt muutokset olivatkin erittäin merkittäviä, joskin vielä osittain vajavaisia konkreettisten suunnitelmien osalta. G20-kokous esitteli vahvoja toimenpiteitä kansainvälisen sääntelyn tiukentamiseksi ja veroparatiisien toiminnan lakkauttamiseksi, ja olen vakuuttunut, että kohti seuraavaa kokoontumista mentäessä yhä useammat suunnitelman kohdat saadaan toteutettua myös käytännön institutionaalisten uudistusten tai säännösten käyttöönoton kautta. Suurten finanssiyritysten, rahastojen ja kehittyneiden finanssi-instrumenttien saaminen valvontajärjestelmän piiriin on järjestelmän vakauden kannalta keskeinen

uudistus, ja kansallisten valvojen yhteistyön sekä IMF:n tarkkailun lisääminen edesauttavat järjestelmän kokonaisuutena tulevaisuudessa. Aika, jolloin finanssitoimia pystyi hoitamaan läpinäkymättömästi poliittisen sääntelyn ulottumattomissa, halutaan saada päätökseen.

Kansainvälisen hallinnan kannalta oleellista oli myös G20-ryhmän laaja kokoonpano, jolla yhteinen näkemys kaivatuista muutoksista saavutettiin. Suuren mittaluokan talouskysymyksiä on tähän asti ratkottu yleensä G7- tai G8-tapaamisissa, mihin erityisesti Merkel ja Sarkozy puuttuivatkin tulevaisuuden taloushallintaa hahmotellessaan. Globaalin talouden aikakaudella kaivataan heidän mielestään uskottavaa ja aidosti globaalia yhteistyötä, ja siirtymä kohti laajapohjaisempaa finanssiarkkitehtuuria näyttää ainakin periaatteen tasolla tapahtuneen. Jonkinlainen uusi solidaarisuuden henki leimasi muutenkin sekä G20-kokousta että yksittäisten johtajien puheita, ja näyttää siltä, että ennennäkemätön kaikkia koskettanut kriisi toi mukanaan, vaikkakin osittain pakon sanelemana, tuoretta yhteenkuuluvuuden henkeä kansainväliseen järjestelmään. Toinen tarkastelemani ohjelma, eli Yhdysvaltain valtiovarainministeriön esittelemä radikaali sääntelyjärjestelmän muutosesitys, oli myös erittäin merkittävä uudistusaskel. Se siirsi Obaman esiin nostamat, Yhdysvalloissa varsin vallankumoukselliset, näkemykset 2000-luvun finanssijärjestelmästä konkreettisten muutosehdotusten tasolle. Lainsäädäntöprosessi vie aikaa, mutta uudella hallinnolla näyttää olevan erittäin vahva suunta kohti aitoa toimintatapojen muutosta.

Katsaukseni uusliberalistista finanssijärjestelmää koskevaan teoreettiseen keskusteluun osoitti, että kriitikkojen piirissä näkemys finanssivalvonnan riittämättömyydestä on ollut jo pitkään varsin vahva. Sääntelyn lisäämisen esteenä on pidetty lähinnä finanssitoimijoiden valtaa keskeisenä talouden intressiryhmänä sekä suurimpien valtioiden talouskasvusta kokemia hyötyjä. Ennennäkemättömän globaalin finanssikriisin myötä nämä säännöllisistä epävakauksista huolimatta riittävinä pidetyt syyt markkinoiden liberalisointiin menettivät kuitenkin merkittävyyttään, ja kansalaisyhteiskunnan suunnalta noussut kritiikki sääntelemätöntä finanssijärjestelmää kohtaan siirtyi aikaisempaa vahvemmin myös poliitikkojen agendalle. Heidän suunnaltaan on tehty myönnetyksiä liiasta vapauden tuoman vallan luovuttamisesta finanssi-intresseille, ja nyt tämä kehitys halutaan kääntää kohti uutta, vastuullisempaa ja lisääntyvän sääntelyn kautta vakaampaa finanssijärjestelmää.

Kuten alussa totesin, finanssijärjestelmän muuttaminen ei tapahdu hetkessä. Uusien instituutioiden luominen, järjestelmän puhdistaminen markkinoita väärentävistä käytännöistä ja uusien ajattelu- ja toimintatapojen vakiinnuttaminen sekä finanssiyritysten että valvojen toimintaan vie vuosia.

Konkreettisista lakiesityksistä tullaan varmasti käymään vielä tiukkaa poliittista väittelyä, eivätkä finanssimaailman intressitkään ole hävinneet yhtälöstä. Uudistusten kannalta tärkeintä onkin nyt poliittisen huomion kestävyys, jotteivät suunnitellut toimenpiteet vaivihkaa häivy julkisesta keskustelusta. Poliittisten asenteiden osalta murroksellinen alkusysäys on nyt kuitenkin annettu, ja sen sanoma on hyvin vahva: markkinafundamentalismin aika on ohi.

Lähteet

Amoore, Louise et al.(2000): Overturning 'Globalization': Resisting teleology, reclaiming politics. teoksessa Gills, Barry K. (toim.) (2000): Globalization and the politics of resistance. Basingstoke : Macmillan.

Andersson, Erik (2006):"The BIS as a Changing Nexus of Power" Paper presented at the annual meeting of the International Studies Association, Town & Country Resort and Convention Center, San Diego, California, USA, Mar 22, 2006.

Armour, Leslie: "The logic of economic discourse: beyond Adam Smith and Karl Marx" International Journal of Social Economics. 1997: 24: 10. 1056 - 1079.

Balin, Bryan J.: Basel I, Basel II, and Emerging Markets: A Nontechnical Analysis. Bank for international settlements: About BIS. <<http://www.bis.org/about/index.htm>>

BBC News: Timeline: Global credit crunch. Luettu 23.3.2009. <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/7521250.stm>>

Beattie, Alan (2001): "An architecture that may be put to the test." Financial Times 28.11.2001

Bicchi, Federica (2007): European foreign policy making toward the Mediterranean. New York: Palgrave Macmillan.

Burr, Vivien (2003): Social Constructionism. Routledge

Clinton Bill 14.9.1998: "Clinton's speech on the global financial crisis" <<http://www.apfn.org/apfn/clintoncfr.htm>>

Clinton, Bill 6.10.1998: "Remarks by the president to opening ceremony of the 1998 International Monetary Fund / World Bank annual meeting" <<http://www.imf.org/external/am/1998/speeches/PR04E.pdf>>

Guba, Egon G. & Lincoln, Yvonna S. (2003): Competing paradigms in qualitative research. Teoksessa Denzin, Norman & Lincoln, Yvonna S. (toim.) (2003): The Landscape of Qualitative Research: Theories and Issues. Sage Publications.

Davies, Howard & Green, David (2008): Global financial regulation: the essential guide. Cambridge: Polity.

Economist 10.7.1995: "The myth of the powerless state." Vol. 337 Issue 7935, p15-16.

Economist 1.11.2003: "Why they all love London" Vol. 366 Issue 8306, p48-49.

Fairclough, Norman (1992): Discourse and social change. Cambridge: Polity Press.

Fairclough, Norman (2001): Language and power. 2.painos. Harlow: Longman.

- Fairclough, Norman (2003): *Analysing discourse. Textual analysis for social research*. London: Routledge.
- Fowler, Roger (1991): *Language in the news: discourse and ideology in the press*. Routledge, London.
- Fall, Yassine. (2001): *Gender and Social Implications of Globalization: An African Perspective*. Teoksessa Kelly, Rita Mae et al. (toim.) (2001): *Gender, Globalization, and Democratization*. Lanham, MD: Rowman and Littlefield Publishers.
- Friedman, Milton (1962): *Capitalism and freedom*. Chicago: University of Chicago Press.
- Frankfurter Rundschau 8.11.2008: "Wie der Fall der Mauer"
<http://www.fr-online.de/in_und_ausland/wirtschaft/spezial_finanzkrise/turbokapitalismus/?em_cnt=1626423&>
- Fukuyama, Francis (1989): "The End of History?" *The National Interest* 1989, issue No. 16.
- Geithner, Timothy F. 24.3.2009: Statement by Timothy F. Geithner U.S. Secretary of the Treasury before the Committee on Financial Services U.S. House of Representatives
<http://www.house.gov/apps/list/hearing/financialsvcs_dem/statement_-_geithner032409.pdf>
- Gills, Barry K.(2008): Editorial: "The Swinging of the Pendulum: The Global Crisis and Beyond". *Globalizations*, 5:4, 513–522.
- Gilpin, Robert (2000): *The challenge of global capitalism*. Princeton (N.J.) : Princeton University Press.
- Gilpin, Robert (2001): *Global political economy: understanding the international economic order*. Princeton (N.J.): Princeton University Press.
- Guardian 13.10.2008: "Financial crisis: action taken by central banks and governments"
<<http://www.guardian.co.uk/business/2008/oct/13/creditchunch-marketturmoil1>>
- Hahnel, Robin (2008): *Poliittisen taloustieteen aakkoset*. Suom. Arvi Tamminen. Helsinki: Like: Suomen rauhanpuolustajat. Alkup.teos: *The ABCs of political economy: a modern approach*.
- Harvey, David (2008): *Uusliberalismin lyhyt historia*. Suom. Kaisa Koskinen. Tampere: Vastapaino. Alkup. teos: *A brief history of neoliberalism*. (2005)
- Hayek, Friedrich A. (1995): *Tie orjuuteen*. Suom. Jyrki Iivonen. Helsinki: Gaudeamus. Alkup. teos: *The Road to Serfdom*.
- Held, David & McGrew, Anthony (2005): *Globalisaatio: puolesta ja vastaan*. Suom. Jyrki Vainonen. Tampere: Vastapaino. Alkup.teos: *Globalization / anti-globalization*. (2002)
- Hines Jr., James R.(2004): "Do Tax Havens Flourish?"
National Bureau of Economic Research Working Papers 10936.
- IMF: Financial Sector Assessment Program (FSAP)
<<http://www.imf.org/external/NP/fsap/fsap.asp>>

Intelligence community annual threat assessment 12.2.2009.
<http://www.dni.gov/testimonies/20090212_testimony.pdf>

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (1991): Diskursseja rakentamassa : näkökulma sosiaalisten käytäntöjen tutkimiseen. Tampere :Tampereen yliopisto.

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993): Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino.

Keeler, John T.S.(1993): "Opening the Window for Reform: Mandates, Crises, and Extraordinary Policy-Making". Comparative Political Studies, vol. 25, no. 4, pp. 433-486.

Kerwer, Dieter (2005): "Rules that Many Use: Standards and Global Regulation." Governance Volume 18 Issue 4, 2005. 611 - 632.

Kingdon, John (1995): Agendas, Alternatives, and Public Policies 2nd edition. New York: Longman. Viitattu artikkelissa Galligan, Ann M.& Burgess, Chris N. (2005): "Moving rivers, shifting streams: Perspectives on the existence of a policy window." Arts Education Policy Review 2005; vol. 107, no. 2, pp. 3-11.

Kohonen, Matti (2008): "Free Movement of Capital and Tax Havens." Tax Justice Network.

Krugman, Paul: "Financial Russian Roulette" The New York Times 14.9.2001.
<<http://www.nytimes.com/2008/09/15/opinion/15krugman.html>>

Leander, Anna (2000): A nebbish presence: undervalued contributions of sociological institutionalism to IPE. Teoksessa Palan, Ronen (toim.)(2000): Global political economy: Contemporary theories. Routledge.

Lordon, Frédéric 21.11.2007: "Maaailma rahoitusmarkkinoiden panttivankina."
<<http://www.maailmantalous.net/?q=fi/node/260>>

Mapping global capital markets: Fifth annual report 2008
<http://www.mckinsey.com/mgi/publications/fifth_annual_report_Executive_Summary.asp>

Marshall, Scott (2001): Imperialist globalization. Political affairs 29.5.2001. Siteerattu Junka, Teuvo: Pörssi, keinotteluraha ja Tobinin vero. Teoksessa Hakanen, Yrjö (toim.) (2001): Marxismi ja 2000-luku. Helsinki: TA-tieto.

Mitchell, Daniel J. (2008): "Why Tax Havens Are a Blessing" Foreign policy.
<http://www.foreignpolicy.com/story/cms.php?story_id=4230>

Norberg, Johan (2004): "Globaalinen kapitalismin puolustus" Suom. Marko Hamilo. Ajatus Kirjat. Alkuperä: Teos: Till världskapitalismens försvar. (2001)

Offshore Financial Centers: The Role of the IMF.
<<http://www.imf.org/external/np/mae/oshore/2000/eng/role.htm#I>>

Palan, Ronen (1998): "Trying to have your cake and eating it: How and why the state system has created offshore." International Studies Quarterly; Dec98, Vol. 42 Issue 4, p625-644.

Palan, Ronen (toim.)(2000): Global political economy: Contemporary theories. Routledge.

Palmujoki, Eero (1999): ”Yhdysvallat, Aasian kriisi ja kansainvälinen poliittinen taloustiede.”
Kosmopolis 1/1999.

Patomäki, Heikki (1999): Tobinin veron toteutus: kohti oikeudenmukaisempaa ja
demokraattisempaa globaalia taloutta. Helsinki: Like: Suomen rauhanpuolustajat.

Patomäki, Heikki (2007): Uusliberalismi Suomessa: lyhyt historia ja tulevaisuuden vaihtoehdot.
Helsinki: WSOY.

Paulson, Henry: “Reform the architecture of regulation”. Financial Times 18.3.2009.
<http://www.ft.com/cms/s/0/522037cc-135f-11de-a170-0000779fd2ac.html?nclick_check=1>

Peterson, V.Spike (2003): A Critical Rewriting of Global Political Economy: Integrating
Reproductive, Productive, and Virtual Economies. Routledge.

Potter, Jonathan & Wetherell, Margaret (1987): Discourse and social psychology: beyond attitudes
and behaviour. London: Sage.

Rahn, Richard W. 18.3.2009: “In Defense of Tax Havens”
<http://www.cato.org/pub_display.php?pub_id=10053>

“Rescuing our jobs and savings: What G7/8 leaders can do to solve the global credit crisis”. Centre
for Economic Policy Research (CEPR): A VoxEU.org publication
Edited by Barry Eichengreen and Richard Baldwin

Risse, Thomas (2007): Social constructivism meets globalization. Teoksessa Held, David &
McGrew, Anthony G. (toim.) (2007): Globalization theory - Approaches and Controversies. Polity.

Roberts, Russell, 22.1.2009: “The Shadow Banking System”
<<http://www.cafehayek.com/hayek/2009/01/the-shadow-banking-system.html>>

Roberts, Susan M. (1998): Geo-governance in trade and finance and political geographies of
dissent. Teoksessa Ó Tuathail, Gearóid, Herod, Andrew & Roberts, Susan M (toim.) (1998): An
Unruly World? Globalization, Governance and Geography. Routledge.

Saari, Juho (2004): Globaali hallinta : historiallinen tutkimus globalisaation tulevaisuudesta.
Helsinki: Yliopistopaino.

Sauli, Mikko: ”Finanssikriisi on seurausta uusliberalismin epäonnistumisesta.” Pääkirjoitus.
Helsingin Sanomat 17.10.2008.

Shapiro, Michael (1989) Textualizing global politics. Teoksessa Milliken, Jennifer (2000): The
Study of Discourse in International Relations: A Critique of Research Methods. European Journal
of International Relations 5/2 2000.

Solecki, W. D. and Michaels, Sarah (1994): “Looking through the postdisaster policy window.”
Environmental Management 18:4:587-595.

Soros, George (1999): The New Global Financial Architecture. Teoksessa Hutton, Will & Giddens, Anthony (toim.) (2000): Global capitalism. New Press.

Soros, George (2008): The New Paradigm for Financial Markets: The Credit Crisis of 2008 and What It Means. PublicAffairs.

Stiglitz, Joseph E.: Articles by Joseph Stiglitz.
<http://labs.daylife.com/journalist/joseph_stiglitz?count=10&offset=10>

Stiglitz, Joseph E. (2003): The roaring nineties: seeds of destruction. London: Allen Lane.

Stiglitz, Joseph E. (2004): Globalisaation sivutuotteet. Suom. Juhani Yli-Vakkuri. Helsinki: Like: Suomen rauhanpuolustajat. Alkup. teos: Globalization and its discontents. (2002)

Strange, Susan (1996): The retreat of the state: the diffusion of power in the world economy. Cambridge: Cambridge University Press.

Strange, Susan (1999a): States and Markets, 2.painos. London, Pinter.

Strange, Susan (1999b): "The Westfailure system." Review of International Studies. 1999; 25, 345–354.

Sueddeutsche 24.8.2008: "Die Wall Street hat den Krieg der Worte verloren"
<<http://www.sueddeutsche.de/finanzen/505/307459/text/5/>>

Suoninen, Eero (1999): Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa Jokinen, Arja et al. (1999): Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino.

Tax Justice Network 2008: Tax havens and market turmoil.
<<http://taxjustice.blogspot.com/2008/09/tax-havens-and-market-turmoil-part-3.html>>

Tax Justice Network: How big is the problem, and what is its nature?
<http://www.taxjustice.net/cms/front_content.php?idcat=2>

US Treasury 26.3.2009."Treasury Outlines Framework For Regulatory Reform"
<<http://www.ustreas.gov/press/releases/tg72.htm>>

Volcker, Paul A. (2000): The Sea of Global Finance. Teoksessa Hutton, Will & Anthony Giddens (toim.) (2000): Global capitalism. New Press.

Weldes, Jutta & Saco, Diana (1996): "Making State Action Possible: The U.S. and the Discursive Construction of 'the Cuban Problem', 1960-1994." Millennium 25 (2), 1996: pp. 361-395.

Wikipedia: Basel II Accord. <http://en.wikipedia.org/wiki/Basel_II>

Wolf, Martin: "The rescue of Bear Stearns marks liberalisation's limit". Financial Times 25.3.2008.
<<http://www.ft.com/cms/s/0/8ced5202-fa94-11dc-aa46-000077b07658.html>>

Wood, Ellen Meiksins (2005): Pääoman imperiumi. Suom. Juha Koivisto. Tampere: Vastapaino. Alkup. teos: Empire of capital. (2003)

Ylönen, Matti (2007): Kuka päättää finanssimarkkinoiden säännöistä?
<<http://www.maailmantalous.net/?q=fi/node/61>>

Ylönen, Matti (2008): Veroparatiisit: 20 ratkaisua varjotalouteen. Helsinki: Like.

Tutkimusaineisto

Brown, Gordon 26.09.2008: Speech to the UN on the global economy
<<http://www.number10.gov.uk/Page16982>>

Brown, Gordon 2.11.2008: "Podcast on economic crisis."
<<http://www.number10.gov.uk/Page17352>>

Brown, Gordon 26.01.2009: "Speech on Global economic crisis."
<<http://www.number10.gov.uk/Page18153>>

Brown, Gordon 19.2.2009: "February press conference"
<<http://www.number10.gov.uk/Page18332>>

Merkel, Angela 15.10.2008: "Regierungserklärung von Bundeskanzlerin Merkel zum Finanzmarktstabilisierungsgesetz"
<<http://www.bundestkanzlerin.de/Content/DE/Regierungserklaerung/2008/2008-10-15-merkel-bt-regerkl-finanzmarktstabilisierungsgesetz.html>>

Merkel, Angela 15.11.2008: "Pressestatement von Bundeskanzlerin Angela Merkel und Bundesminister Peer Steinbrück"
<http://www.bundestkanzlerin.de/Content/DE/Mitschrift/Pressekonferenzen/2008/11/2008-11-15-statement-bk-steinbr_C3_BCck.html>

Merkel, Angela 08.01.2009: "Rede der Bundeskanzlerin auf dem Kolloquium "Neue Welt, neuer Kapitalismus"
<http://www.bundestkanzlerin.de/nn_5296/Content/DE/Rede/2009/01/2009-01-08-merkel-kolloquium-kapitalismus.html>

Merkel, Angela 30.1.2009: "Speech by Federal Chancellor Angela Merkel at the World Economic Forum"
<http://www.bundestkanzlerin.de/nn_127694/Content/EN/Artikel/2009/01/2009-01-30-wef-davos__en.html>

Obama, Barack 27.3.2008: "Renewing the American Economy: economic speech at Cooper Union."
<<http://www.nytimes.com/2008/03/27/us/politics/27text-obama.html?pagewanted=all>>

Obama, Barack 13.10.2008: "A Rescue Plan for the Middle-Class."
<<http://www.clipsandcomment.com/2008/10/13/full-text-barack-obama-economy-speech-toledo-ohio-october-13/>>

Obama, Barack 9.1.2009: "Remarks of President-Elect Barack Obama As Prepared for Delivery American Recovery and Reinvestment."
<<http://www.whitehouse.gov/agenda/economy/>>

Sarkozy, Nicolas 27.8.2008: “Sixteenth Ambassadors’ Conference – Speech by M. Nicolas Sarkozy, President of the Republic” <<http://www.ambafrance-uk.org/Speech-by-President-Sarkozy-at-the.html>>

Sarkozy, Nicolas 25.9.2008: “International financial crisis” <<http://www.ambafrance-uk.org/President-Sarkozy-speaks-to-French.html>>

Sarkozy, Nicolas 21.10.2008: “Speech by M. Nicolas Sarkozy, President of the Republic, before the European Parliament.”
<<http://www.ambafrance-uk.org/President-Sarkozy-s-speech-before.html>>

Toimenpiteistä:

Financial Stability Forum Press release 2.4.2009 <http://www.fsforum.org/press/pr_090402b.pdf >

Geithner, Timothy F. 26.3.2009: “Statement by Timothy F. Geithner U.S. Secretary of the Treasury before the Committee on Financial Services U.S. House of Representatives”
<http://www.house.gov/apps/list/hearing/financialsvcs_dem/geithner032609.pdf>

“Global plan for recovery and reform” 2.4.2009
<<http://www.londonsummit.gov.uk/resources/en/news/15766232/communique-020409>>